

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VIII, nr. 4 (88), aprilie 2024 • Apare lunar

24 pagini

După plecarea lui Nicolae Manolescu

Texte de
**Ion Cristofor, Gellu Dorian, Ioan Tudor Iovian,
Traian D. Lazăr, Emil Nicolae, Nicolae Panaite,
Liviu Ioan Stoicțu**
(paginile 3, 12, 13, 14)

Cetățile albe

Cetățile albe, cetățile îndepărtate, numai
bănuite,
De unde nimeni n-a coborât, nimeni
niciodată...
În spațiul lor e inima mea,
În țara lor rătăcește noaptea mea,
Rămân între voi, cei din jur, dar sunt ple-
cat;
Cineva din mine e întruna plecat
și nu se va mai întoarce.
Cetățile albe sunt peste munții albi,
Peste nourii albi, unde sunt?
Focul le înfioară, le încercuiește -
Sunt singure în străluminarea lor
Și eterne.
Dacă mai atârn de pământ și caut
Printre ruini, sunt numai atât?
Ochii prăfuiți au rămas cu voi
Dar ochii adevărați au fugit.
Nu întrebați de cetățile albe
Porțile lor se deschid o singură dată
Și armonia străbate flăcările.

Dimitrie Stelaru

Constantin COROIU La răscrucea dintre istorie și legendă	4	Nicolae TZONE „Prietenul nostru F.T. Marinetti”. De la <i>Le Figaro</i> la Democrația, de la Biblioteca modernă la <i>Contimporanul</i>	15
Vasile FLUTUREL Vibrând în tainica lume a poeziei	5	Constantin CUBLEȘAN „Stihul meu miroase a tutun, a garoafe și-a livadă”	17
Liviu Antonesei <i>Poesis</i>	6	Eugen MUNTEANU Capidava mea (III). Inițiere în tainele Științei arheologice	18
Al. CISTELECAN Ofense Imnice	7	Gabriel MARDARE <i>ELPIADA</i> - O epopee în câte(?)va episoade (II)	19
Ioan ADAM Pași pe calea bucuriei	9	Adrian Dinu RACHIERU Monica Lovinescu și est-etica (III)	23
Emilian MARCU Adi Cristi, un poet al diversității de exprimare lirică	10	Constantin PRICOP Din ce în ce mai bine	24
Radu FLORESCU <i>Poesis</i>	11		

„Pasiunea e un purgatoriu ca și suferința” - Nicolae Manolescu

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Barțaș, Gellu Dorian, Florin Faifer, Vasile Fluturel, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Nicolae Mecu, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Ioan Răducea, Cristina Scarlat, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

- Liviu Ioan STOICIU** Rămași fără Nicolae Manolescu 3
Nicolae PANAITE Întâlniri cu Nicolae Manolescu 3
Constantin COROIU La răscrucea dintre istorie și legendă 4
Leo BUTNARU Partea mai mare decât întregul 4
Vasile FLUTUREL Vibrând în tainica lume a poeziei 5
Liviu ANTONESEI Poesis 6
Daniel Ștefan POCOVNICU Tirania „Paratextului” Cioranian 7
Al. CISTELECAN Ofense imnice 7
Lucian SCURTU Penumbre vulnerabile 8
Cristina SCARLAT Ricoșeu de lectură. *Piele de val* 8
Ioan ADAM Pași pe calea bucuriei 9
Ionel BOSTAN Amintirile (desecretizate ale) unui aghiotant regal 9
Emilian MARCU Adi Cristi, un poet al diversității de exprimare lirică 10
Ioan ȚICALO Dialog cu 2 + 1 10
Radu FLORESCU Poesis 11
Ion CRISTOFOR Nicolae Manolescu, dascălul nostru de literatură 12
Gellu DORIAN După plecarea lui Nicolae Manolescu 12
Emil NICOLAE Omul din cărți 13
Traian D. LAZĂR Nicolae Manolescu - Didactica 13
Ion Tudor IOVIAN Nicolae Manolescu - „În fiecare om o lume își face încercarea” 14
Dan Bogdan HANU Post(st)ări 14
Nicolae TZONE „Prietenul nostru F. T. Marinetti”. De la *Le Figaro* la Democrația, de la Biblioteca modernă la *Contimporanul* 15
Cornel Simion GALBEN Portret îndoliat. In memoriam Radu Părpăuță 16
Constantin CUBLEȘAN „Stihul meu miroase a tutun, a garoafe și-a livadă” 17
Marina SPALAS În căutarea timpului trecut 17
Eugen MUNTEANU Capidava mea (III). Inițiere în tainele Științei arheologice 18
Dionisie VITCU Omul din Bilca. *Luptător pentru reîntregirea neamului* 18
Gabriel MARDARE ELPIADA O epopee în câte(?)va episoade (II) 19
Florin FAIFER Între iluzii și realitate - Din Splaiul Bahluiului pe malurile Senei- 20
George BĂDĂRĂU Schola latina 21
Geo VASILE Peisajul și portretul ca stare sufletească 21
Flavius PARASCHIV Antologii (uite) de SF (II) : Xenox 22
Emanuel VASILIU Festivalul Filmului Francez la Iași 22
Ioan RĂDUCEA Autonomia himerei 22
Adrian Dinu RACHIERU Monica Lovinescu și est-etica (III) 23
Constantin PRICOP Din ce în ce mai bine 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com
www: exprescultural.ro
[facebook.com / expres.cultural](https://facebook.com/expres.cultural)
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

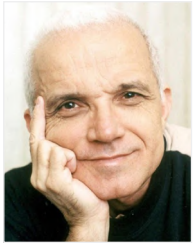
Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ce aparțin artistului plastic Oana Daniela Drăgoi.

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

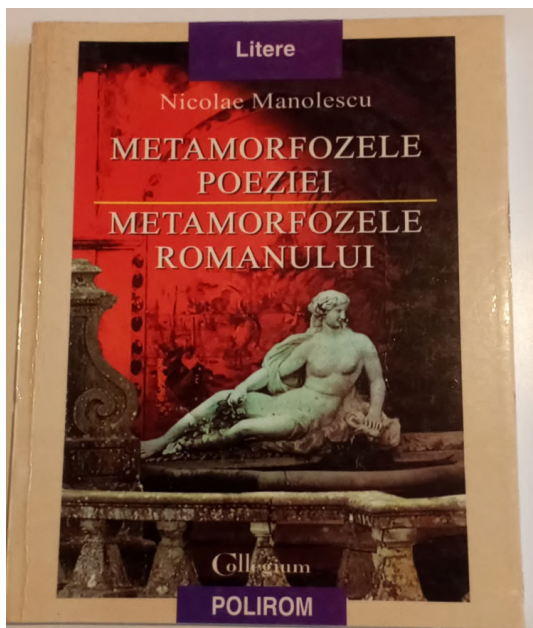

Liviu Ioan STOICIU

Rămași fără Nicolae Manolescu

Să ai o „conștiință literară înaintată” și să profesezi o „critică a criticii, implicată în propria ta judecată de valoare”. Nicolae Manolescu s-a născut în 27 noiembrie 1939 la Râmnicu Vâlcea, a murit la 23 martie 2024 și a fost înmormântat lângă ai lui la Râmnicu Vâlcea, la cererea sa (nu la Cimitirul Bellu, pe Aleea Scriitorilor sau pe Aleea Academicienilor; a fost președinte al Uniunii Scriitorilor din România și vicepreședinte al Academiei Române). A avut tată ardelean (Gheorghe Apolzan) și mamă olteancă (Elena Nițescu), profesori (tatăl de filozofie, mama de franceză; nu întâmplător Nicolae Manolescu era mândru că e „de formație francofonă”; de curiozitate, mama i-a fost profesoară lui Virgil Ierunca!), ambii au fost arestați de regimul comunist din motive politice, în anii 1952-1954 („din cauza acestei traume, Nicolae Apolzan a fost înfiat de bunicul matern și a adoptat numele de Manolescu”). De ce i-au fost arestați părinții? Răspunde Nicolae Manolescu: *Fiindcă fuseseră membri în Partidul Național Liberal aripa Tătărescu la alegerile din '46. Și, în ciuda faptului că tătărăscienii erau aliații comuniștilor, în Blocul Partidelor Democratice, după ce a terminat cu legionarii și cu politicienii din vechea gardă, în '52, regimul a început să-i ia și pe cei de mână a doua, a treia, care nu făcuseră nimic, dar care i se păreau elemente nesigure. Nici tata, nici mama n-au suferit condamnări. Au avut ceea ce se numea*

*în epocă o condamnare administrativă, adică fără proces. Interesant, Nicolae Manolescu, a mers pe urmele părinților: a fost profesor (de renume, universitar, a făcut programa de literatură pentru liceu din 1977, „Nichita Stănescu și Alexandru Ivasiuc aveau 30 de ani când au intrat în manuale”; după Revoluție a publicat manuale de liceu ale sale). Și a fost liberal (de centru, nu de dreapta; până în 1990 n-a fost membru de partid). În iulie 1991 inventează Partidul Alianței Civice (partid liberal-social, cum îi spunea Mihai Șora; în genul aripii PNL-Tătărescu, partid în care fuseseră membri părinții săi), în bună parte cu lideri scriitori (nu puțini dintre ei i-au devenit dușmani, de la Stelian Tănase la Liviu Antonesei). Întrebat ce anume l-a determinat să intre în politică, Nicolae Manolescu a răspuns: *Aveam o mentalitate de pașoptiști. În fond, România, până la Carol I și chiar și în timpul domniei acestuia, a fost clădită de intelectuali. O revoluție precum cea din 1989 putea marca o rupere de trecut la fel cum s-a întâmplat cu Revoluția de la 1848 față de perioada Regulamentului organic. Asta era în capul meu, o nouă generație de pașoptiști. A fost ales senator al PAC Sibiu în legislatura 1992-1996. În 1992 a candidat la președinția României, întrebat „Mai țineți minte ce scor ați obținut?”, a răspuns: 1%. Convenția Democrată mersese pe Emil Constantinescu. Când am fost întrebat, mult mai târziu, de ce cred că Emil Constantinescu a fost preferat de Convenție, am spus: „Norocul meu și ghinionul lui”. Mă bătea Iliescu de nu mă vedeam. Nu i-a priit politica: în 1998 PAC, partidul înființat de Nicolae Manolescu, fuzionează cu PNL, într-o tentativă de unificare a mișcării liberale. În anul 2000, Nicolae Manolescu demisionează din funcția de președinte al Consiliului Național al PNL și se retrage din viața politică. Declara mai apoi, sincer: *Faptul că m-am retras din politică a fost una dintre puținele mele fapte bune incontestabile. Chiar dacă, tot pe filieră politică, în 2006 a fost numit în funcția de ambasador al României la UNESCO (pe când era ales președinte al Uniunii Scriitorilor din 2005). Ce destiin, unic! A condus un cenaclu al lui (Cenaclu de Luni) înainte de Revoluție (după ce a publicat în anul 1968 o***

antologie intitulată „Poezia română modernă de la George Bacovia la Emil Botta”, recuperând poeți interziși de ideologia comunistă, motiv să fie retrasă din librării și topită), impunând lideri optzeciști în poezie, a condus un săptămânal-fanion al Uniunii Scriitorilor, *România literară* din 1990 până în 2024 (impunând prin ea ierarhii „de etapă” și liste canonice, care vor să fie coloană vertebrală a literaturii române) și a publicat cea mai importantă istorie a literaturii române (*Istoria critică...*; prefăcută imediat după Revoluție de volumele de cronici intitulate „Lista lui Manolescu”) de după Al Doilea Război Mondial, care i-a ridicat statuie, dar i-a adus și mai mulți adversari... De altfel, toată lumea e de acord azi că Manolescu e venit în prelungirea trioului critic Maiorescu-Lovinescu-Călinescu. Sau cum subliniază Răzvan Voncu, „acțiunea

criticii lui Manolescu seamănă mai degrabă cu cea a lui Titu Maiorescu și E. Lovinescu, decât cu cea a lui G. Călinescu”... Dacă îi pui față în față, Manolescu e cel mai câștigat, a trăit 84 de ani, „a câștigat” timp de-a lungul vieții să evalueze literatura română (nu numai de-a lungul secolelor XIX și XX, distanță, ca istoric literar): Titu Maiorescu a trăit 77 de ani (1840-1917), Eugen Lovinescu a trăit 62 de ani (1881-1943), George Călinescu a trăit 66 de ani (1899-1965). Întrebat: „Cum se explică rolul atât de important al criticilor literari în cultura noastră? Maiorescu, Lovinescu ne învățau nu doar literatură, ci și istorie, sociologie, civilizație... Nu cumva e un

simptom de cultură mică, lipsită de creativitate?”, Nicolae Manolescu răspunde: *Eu nu cred că avem o cultură mică... Nu în durată stă farmecul literaturii române. Acuma scot a doua ediție a istoriei critice a literaturii române, așa că revăd a nu știu câta oară literatura noastră și, nu știu cum se face, dar mă îndrăgostesc din nou de literatura română... Sigur că e creația scriitorilor, dar criticii sunt cei care i-au validat, promovat și, nu de puține ori, apărât. A fost din 2005 până la moarte președinte al Uniunii Scriitorilor, în vremuri nu tocmai favorabile vieții literare (chiar dacă din anul 2000 exista suplimentul de opinie acordat membrilor Uniunii; legea timbrului literar nu funcționa, nici administrarea fondului ei locativ închiriat; viziunea Uniunii, care trebuia să ajute și la apariția revistelor Uniunii, era mai mult goală) – a avut norocul să se voteze legea finanțării revistelor Uniunii Scriitorilor (prin intervenția autorității fostului politician N. Manolescu și a politicianilor de atunci Traian Dobrinescu și Varujan Vosganian) și să mențină pe linia de plutire, cât de cât, finanțele din 2015 încoace (angajații Uniunii fiind angajați ai revistelor)...*

Acum, după dispariția marelui critic și istoric literar Nicolae Manolescu, rămân în aer toate – autoritatea critică, în primul rând (fără de care dispare noțiunea de valoare și piramidă literară în literatura română), nu văd cine ar putea să-i ia locul, poate Mihai Zamfir (autor de istorie literară)? Cu activitate de critic blocat pe literatura bănățeană, istoric literar e Cornel Ungureanu. Ori Mircea Martin: e eseist, fără relevanță critică. Rămân valabili ca autoritate critică Ion Pop și Gh. Grigurcu. Sau criticii optzeciști? Ion Bogdan Lefter, Al. Cistelean, N. Oprea, Mircea A. Diaconu, Ioan Holban, Vasile Spiridon (las la o parte eseistii Mircea Mihăieș și Vasile Popovici, care fac politică literară)? Eu îmi pun toate speranțele în „douămiștii” Răzvan Voncu și Daniel Cristea-Enache (aflat la vârsta lui G. Călinescu când punea la cale *Istoria* lui), critici și istorici literari de anvergură – să dea Dumnezeu să reziste în fața presiunilor anti-critice ale vremurilor ce le trăim.

Nicolae PANAITE

Întâlniri cu Nicolae Manolescu

Cred că pentru prima dată am aflat despre marele critic în 1972, când am citit „Literatura română de azi, 1944-1964”, scrisă în colaborare cu Dumitru Micu. De fapt, din 1963, când a apărut cartea sa de debut, „Primii noștri poeți”, și până la „Istoria critică a literaturii române - 5 secole de literatură”, 2020, Nicolae Manolescu a publicat peste 40 de volume. Nu-mi plac panegiricele și, deci, nici nu le cultiv. Am pledat mereu, și-mi voi susține întotdeauna opțiunea ca, atunci când cineva avizat scrie despre cărți și autori, excursul critic să fie într-o cheie obiectivă, exemplificând și nuanțând prin ce se remarcă acea lucrare, dar arătând și aspectele mai nereușite ale ei, dacă e cazul. Atunci când laudele nu mai conțin referitor la cineva, lucrurile nu sunt tocmai bine așezate în matca lor...

Vreme de o jumătate de secol, Nicolae Manolescu a fost un fel de „releu” ce a comunicat lumii literare, și nu numai, opiniile sale cu privire la cărțile apărute (a susținut, ca nimeni altul din generația sa, critica de întâmpinare), dar a publicat și studii despre unii dintre cei mai reprezentativi scriitori români. Din câte știu, criticii care scriau în revistele literare de la noi așteptau, de cele mai multe ori, opinia/verdictul lui Manolescu, apoi își compuneau textele lor în funcție de cum a scris cronicarul „României literare” în ceea ce privește cartea pe care și ei voiau s-o comenteze. Radiografia lui Manolescu referitoare la un tom era greu de demontat de foiletoniștii revistelor. Cei care s-au încumetat cred că sunt mai puțini decât degetele de la mâna scriitoare.

Îmi amintesc două întâlniri cu Nicolae Manolescu; legat de ele, nu voi spune niciodată nimic mai mult decât acum. Prima a fost la „România literară”, când își avea redacția la Casa Scânteii, iar cea de-a doua dincoace de ușa amfiteatrului Facultății de Filologie de la Universitatea bucureșteană (eram acolo pentru a-i da volumul meu de debut, „Norul de marmură”, apărut în 1981). La întâlnirea de la redacția „României literare” am fost martor la planarea profesorului într-un concret conjunctural. Mi-l închipuim pe Nicolae Manolescu, indiscutabil susținătorul *number one* al primatului valorii, că nu se va plia de la codul său etic, moral și profesional; principialitatea și civilitatea și le-a cultivat cu atenție, respect și bună cumpănire. Criticul nu a avut exagerări asupra propriei valori. Știa că bunul-simț și respectul le primești, desigur, dacă, la rândul tău, știi să le transmiți/dăruiești celorlalți. Până la plecarea sa, Nicolae Manolescu nu a uitat de acest mod de viață, fiind pentru doritori un exemplu civilizator. Atunci, în redacția „României literare”, la o rugămintă a lui Roger Câmpăneanu (secretar general de redacție), excepționalul critic, din sferele înalte ale culturii, a planat, asigurându-l pe Roger Câmpăneanu că va ține cont de doleanța-i adresată, și că finalul, față de varianta din șpalt, va arăta altfel... Am înțeles și am apreciat acest răspuns, zicându-mi: și Nicolae Manolescu este om! Amintirea de la Filologia bucureșteană a fost după ce profesorul și-a terminat cursul în neîncăpătoare sală, unde erau, stând în picioare, pe lângă studenți, mulți ascultători ai admirabilului său talent oratoric. La ieșirea din amfiteatru, i-am dat cartea mea de debut; am mai discutat vreo două-trei minute, când, brusc, coborând parcă din tavanul facultății, aud în spatele nostru o insistentă voce feminină: „Spune-mi, te rog, în ce constă greșeala mea? Ce are Aiana...?” Femeia insistă pe această temă, accentuându-și pronunția și devenind contrariantă. În asemenea circumstanțe, Nicolae Manolescu a uitat de mine și de locul unde ne aflam... s-a întors spre vocea din spate și a rostit câteva fraze care aveau ceva hipnotic și totodată convingere, deferență, hotărâre, distanțare, dar și subtilitate. Atunci am dedus cât de bine i se potrivește profesorului și criticului Nicolae Manolescu enuțul: *Le style, c'est l'homme même*.

Cărțile ce poartă semnătura lui Nicolae Manolescu trebuie pe mai departe citite și recitite, ori de câte ori dorim să ne conturăm un punct vedere veridic despre literatura de ieri și de azi. Opera manolesciană e un reper peste care cineva de bună-credință nu poate sări. Standardele scrisului său, deși s-a mai spus, reamintesc, îl plasează pe marele critic în rândul primilor cincii: Maiorescu, Ibrăileanu, Lovinescu, Călinescu și Manolescu. Obiectivitatea-i credibilă și convingătoare conține vulturi relevante. Proșpețimea radiografiilor ce-i poartă semnătura are mireasma ploilor mănoase, iar în șarjele sale portretistice se disting scilipiri voievodale. În scrisul său, în genere, se vede, fără niciun sprijin, limpezimea apei fântânilor adânci.

Constantin COROIU

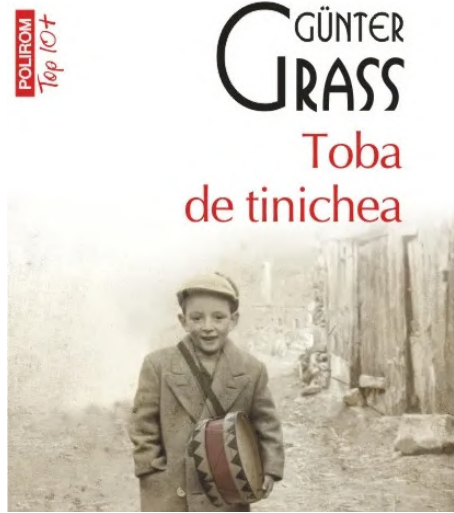
La răscrucea dintre istorie și legendă

La moartea lui *Günter Grass*, autorul romanului *Toba de tinichea*, pentru care a primit Premiul Nobel, a fost omagiat mai curând de personalități din lumea politică decât de confrăți. Unul dintre liderii politici germani nu a ezitat să-l compare ca importanță cu Goethe. Dar dincolo de retorica politicianilor și a oamenilor de stat, de obicei găunoasă chiar și în asemenea împrejurări, trebuie spus că *Günter Grass* a fost o conștiință a Germaniei și a Europei postbelice. Personalitate complexă și contradictorie, cu o fermă orientare de stânga, după o juvenilă trecere pe la extrema dreaptă, el a fost admirat și poate chiar iubit întâi de toate ca scriitor, dar și ca cetățean al țării lui și al continentului nostru atât de greu încercat. A fost însă și contestat vehement, mai ales pentru opiniile și judecățile sale politice. Unii l-au pus, așa-zicând, la zid, acuzându-l de inconsecvență, nesinceritate și chiar imoralitate. Romanul autobiografic *Decojind ceapa*, publicat când *Günter Grass* era octogenar, a provocat o adevărată furtună. La apariția cărții, un gazetar de la *Der Spiegel* ataca întreaga generație a marelui scriitor, ca fiind schizofrenică și marcată iremediabil de ideologia nazistă, iar, pe deasupra, lașă, neîn stare a-și recunoaște rușinea și vina! Mă mir că nu a cerut și condamnarea la moarte a tuturor celor din atât de demonizata generație fiindcă nu s-au spovedit, vezi Doamne, la tribunalul de nimeni și nimic legitimat al unor ziariști justițiar de tipul celui de la *Der Spiegel*, care nu-și ascund ura față de intelectuali și, îndeosebi, față de scriitori și artiști. Dar vocile de tinichea trec și valorile rămân. Altminteri, *Günter Grass* a mărturisit cu o sinceritate șocantă: „...povara, eticheta și stigmatul le pot furniza eu singur. Ca membru în Tineretul Hitlerist, am fost, desigur, un tânăr nazist. Credincios până la capăt”. O spovedanie (tardivă!) care a făcut mare valvă. Ceea ce e uimitor este însă că el nu a ratat nici o experiență dintre multele, nu puține terifiante, ce i-a fost dat să le trăiască. Convertită într-un mare destin, biografia sa ne oferă spectacolul victoriei unui învins care, pentru a birui, a învățat, cum spune undeva, să eșueze!

Günter Grass părea să împartă biografii – poate prea tranșant – în două categorii: greșite și corecte. Pe a sa înclină să o considere mai mult greșită, oricum aflată sub semnul unui start cum nu se poate mai nefericit, când, minor fiind, cu o copilărie fracturată („Odată cu începutul războiului, copilăria mea se sfârșise”), atras de uniformă și de deviza „Tineretul trebuie să fie condus de tineret” (un slogan ce sună a gol, dar care în anumite momente ale istoriei s-a dovedit mobilizator), intră cu elan în organizația tineretului hitlerist („țâncii”, „micii cercețași”), ajungând apoi tunar-tanchist al *Waffen SS*, în pădurile Boemiei. „Istoria se ascundea în spatele ei înșese și se transforma cât ai clipi în legendă”, rememorează marele prozator. Și, e de observat, nimic nu pătrunde mai adânc și mai insidios în sufletul unui adolescent, al unui tânăr, decât legendele, miturile, mai cu seamă cele false, cultivate de diverși papagali paranoici, cu precădere în momente-limită ale istoriei: războaie, „revoluții”, epoci de tranziție. Numai că, peste toate acestea, *Günter Grass* are dreptate când spune: „Nimic nu ne oferă informații

despre ceea ce se petrece în mintea unui băiat de cincisprezece ani care vrea de bunăvoie să se ducă neapărat acolo unde se luptă și – lucru pe care l-ar putea bănuși sau chiar cunoaște din cărți – unde moartea face ravagii. Bănușelile se perindă una după alta: să fi fost asaltul unor torente afective ce dădeau pe dinafară, cheful de a acționa de capul meu, dorința de a crește mai repede, de a ajunge adult, bărbat între bărbați?”

Tanchist, miner, prizonier într-un lagăr american, cioplitor de pietre funerare, dar și sculptor-artist sau pictor mai mult decât promițător, poet, prozator, adolescentul și apoi tânărul *Günter Grass* traversează într-adevăr repede multe etape, dintre care unele dramatice în plan afectiv. Dintre cele decisive, se detașează perioada minneritului („Viitorul e-n lignit” – era o deviză în fața dezastrului provocat de război). Asistă în acel mediu muncitoresc de o duritate maximă la înfruntarea extremelor, cea fascistă ce îi era

deja cunoscută, cu stânga radicală. Balanța (*Günter Grass* este născut în Zodia Balanței) se înclină, în ceea ce-l privește, spre stânga, spre social-democrație, influențat de discursul contaminant al unui miner pe nume Schumacher. „După ani de închisoare în perioada nazistă, se transformase într-un ascet. Un sfânt stâlpnic se făcea auzit. El chema la înnoirea națiunii. Din ruine trebuia să se nască, după viața lui severă, o Germanie socială și democratică. Fiecare cuvânt era o lovitură de baros de fier. Împotriva voinței mele – căci, de fapt, strigătele mă făceau să iau distanță – tovarășul Schumacher m-a convins”.

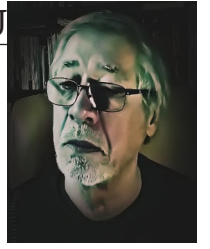
După război, într-o vreme când „se celebra supraviețuirea”, *Günter Grass* trăiește ani de zile într-un cămin de bătrâni din *Düsseldorf* Rath, administrat de franciscani, unde i se înfățișează întreaga dramă a decrepitudinii ființei umane; o mică lume crepusculară vegheată de un călugăr, personaj coborât parcă din veacuri demult apuse. Aici, hrănindu-se cu nelipsitul terci de griș cu lapte, la care se adăugau două felii de pâine intermediară, un boț de margarină și magiunul de prune, existența era totuși suportabilă față de cea a majorității germanilor în a căror țară „nu numai casele erau transformate în ruine”, dar „fiecărui îi lipsea câte ceva”. *Günter Grass* evocă acei ani petrecuți în căminul de bătrâni. Este o pagină de mare literatură încălzită de umorul, chiar dacă trist, al povestirii unei bizare misiuni: programul de ieșire cu o capră, pe numele ei *Genoveva*, la păscut, sub ochii curioși ai numeroșilor vizitatori ai căminului, țintă a

relecturi subiective

Leo BUTNARU

Partea mai mare decât întregul

cosmogramme

Când un poet chișinăuian spune că lacrima e mai mare decât ochiul, îmi amintesc de versul lui *Lucian Blaga*, „Ochiul... ce nu-i decât o lacrimă mai mare”. După care se cere adus aici un distih al lui *Chesterton*: „Un nor mai mare decât lumea,/ Și un monstru făcut din ochi”. Apoi, dacă memoria mă servește pe cinst, îmi amintesc de *Mihai Ursachi*, cel care vorbea de „fructul ce dă peste coajă”. Mai înainte, *Virgil Teodorescu* „vedea” cum „trec păsări mai mari decât nopțile”. Iar *Ion Stratan* constata: „trupul meu e un sămbure mai mare decât fructul”.

După care am mai descoperit unele (proto)versuri (acest „proto” fiind sugerat chiar de paradoxul raporturilor, de inversia dintre mare și mic, infinit și nimic) la doi eteronimi ai fascinantului portughez *Fernando Pessoa*, primul fiind *Alberto Caeiro* („Spune-mi în ce geometrie se întâmplă că partea depășește întregul?/ Și în ce fel de biologie volumul organelor/ Are mai multă viață decât întreg corpul?”), iar al doilea – *Ricardo Reis*, care spunea că inima „e un pic mai mare decât întreg universul”. Redimensionarea augmentativă a părții peste întreg e și în versurile lui *Vintilă Horia* „Un foc mai mare decât focul/ (...) o noapte care să ascundă/ Noaptea extatică și focul”.

E posibil ca această inversie sau rocadă de proporții (pentru a le duce spre... disproporții) să constituie un precept filosofic, nu doar un procedeu poetic utilizat de (precum se vede) relativ numeroși mulți autori. Sau și una și alta, în devălmășie, alchimie dintre poezie și filosofie, până la urmă devenind procedeu la îndemâna mai multora, o metodă, manieră decăzută în manierism, încât unii dintre temerari ar putea spune – și de ce nu? – că ora exactă e mai mare decât eternitatea, iar băătăura casei mai întinsă decât infinitul și că licuriciul e mai coșcogea decât luna...

În modalitățile de creare artistică/poetică/metaforic/simbolică nu e nimic de condamnat, dacă nu se sare prea de tot peste cal (aici, posibil, chiar peste înalt zburătorul *Pegas*; dar și calul cu mânere la gimnaști, și calul troian etc., Ducipalul lui *Macedon*... Fără a fi exclus să se ajungă și la *Măgarul lui Buridan*...). O lamentabilă săritură peste cal i s-a întâmplat lui *Nero*, care și-a numit patrupedul-trăpaș *Incitatus* senator, hrănit cu ovăz amestecat cu fulgi de aur. (Ce mai! – grajd de marmură, iesle de fildeș, drept de vot în senatul roman!)

Ei bine, cine a vrut să înțeleagă a înțeles că am schițat paralelisme de până aici nu pentru a diminua valoarea creației unui sau altui scriitor. În fiecare caz aparte, depinde dacă autorii au reușit să „echilibreze” raporturile dintre ideile lor și procedeu devenit aproape clișeu, pe picior de a se banaliza. De când e lumea – încoace, spre prezentul ei, apoi, – încolo, dincolo, în alte părți, unde nu este exclus că golul istoric va fi mai mare decât însăși istoria cu toate ale ei...

Vibrând în tainica lume a poeziei

Cele șase secvențe textuale ale antologiei poetice *Lumi fluide*¹ sunt eșantioanele pe care poeta Carmen-Maria Mecu le-a considerat cele mai reprezentative din volumele publicate în intervalul 2013-2022, volume cu titluri sugestive, inspirate așez: *Viața în fragmente*, *Cu geamănul dintre vieți*, *Privește în ochi un fir de iarbă*, *Colți de lună*, *Trotineta pentru adulți* și *Miraculoasa banalitate*.

Într-un cu totul inedit *Cuvânt înainte* ce-i aparține, autoarea dialoghează (la modul imaginar, desigur) cu patru personalități culturale pe care le prezintă sintetic: John O'Donohue ("poet, preot și filozof irlandez"), Daniel J. Siegel ("medic, cercetător al minții umane și psihoterapeut"), Jon-Kabat-Zinn ("medic, profesor emerit, creator al Center for Mindfulness in Medicine") și Howard Gardner ("creatolog, autorul cărții *Creating minds...*").

Definind poetul ca pe "un om care poate să intre într-o comunicare profundă cu el însuși, cu ceilalți, cu lumea în întregimea ei", autoarea își expune, într-un "monolog de început", concepția despre actul creației (considerat a fi "o conștientizare fără controlul rațiunii" - subtilă trimitere la tehnica fluxului conștiinței promovată de James Joyce, Virginia Woolf, Marcel Proust ori, la noi, de Camil Petrescu) și receptarea acesteia. O completează, prin *intervențiile* lor, interlocutorii ce și i-a ales și, în primul rând, JO'D", care spune: "Creativitatea umană vine în prelungirea creativității divine".

Interesante ni se par precizările privind lipsa punctuației (procedeu practicat în poezia modernă, deși nu e o regulă și nici subsemnatul nu-l împărtășește decât, cel mult, în una din variantele: absența totală, cum e în cazul prezentului volum, ori prezența totală a acestora - e destul de greu dacă nu imposibil de justificat semne de punctuație aruncate doar aici-colo într-un text poetic, situație întâlnită la mulți autori) și sugerarea acesteia prin așezarea textului în pagină, ca și notarea temelor volumului, având în prim-plan "perceperea spiritualului în banal, a măreției lucrurilor mici", "transcenderea emoțiilor mundane prin *mindfulness* (contemplarea lor cu atenție deplină)" și "exprimarea propriei individualități fluide, în devenire, a eului care se structurează și restructurează prin trăirea vieții cotidiene, meditații, vise..."

Considerăm, de asemenea, de un real folos pentru cititor atât CV-ul literar de pe aripa primei coperte a cărții, care ne oferă informații prețioase legate de opera științifică și literară a autoarei, cât și referințele critice din finalul volumului, semnate de Ovidiu Pecican, Dinu Pillat, Antonio Patraș, Paul Cernat, Dumitru Augustin Doman și Ion Cristofor Filipaș.

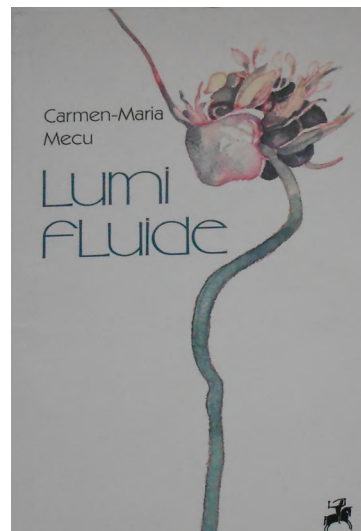
Acăstă fiind zise, putem purcede la o lectură (cu folos) a cărții, unde vom descoperi, desigur, trăirile poetice materializate în poeme ce *curg* parcă unul din altul, într-o înlănțuire de confesiuni lirice cu adânci reverberații menite a legitima, prin cuvânt, nu numai un bogat univers interior, ci și un eficient canal de comunicare cu acel mitic *alter ego* ce se ascunde sub numele de *ino* ori cu semenii dispuși a-și acorda suflutele pe aceeași lungime de undă cu cel al autoarei, mereu dispusă la comunicarea și cu entități neînsuflute din lumea înconjurătoare.

Acest lucru este posibil doar pentru firile sensibile și, din această perspectivă, am putea lesne s-o alăturăm pe autoare Elenei Farago, Magdei Isanos, Otiliei Cazimir ori Anei Blandiana. O primă schiță de autopoartret, în acest sens, își face Carmen-Maria Mecu în scurtul poem (din vol. *Viața în fragmente*) care deschide antologia: "acolo unde pot să uit / e toamnă / sorb fără grabă din lumina aurie / și ascult / cum suflutele lucrurilor cântă / după măsura de la început" și, parcurgându-l, ne simțim imediat în preajma unor mari voci ale literelor românești, precum Blaga (*Poemele luminii*) ori G. Călinescu (*Laudă lucrurilor*). Iar "măsura de la început" este, desigur, cea a Creației Divine a tot ce ne înconjoară, Creație ce nu s-a încheiat și nu se încheie niciodată, de vreme ce, în poemul de la pagina 33 (număr cu notație Hristică), o vedem pe poetă lucrând în coautorat cu însuși Creatorul suprem: "plutim singuri Doamne Te simt / flux de lumină curățind / textele mele / îndurerate".

Asistăm, de-a lungul întregii antologii pe care ne-o pune pe masă Carmen-Maria Mecu, poetă cu nerv și cu fibră, la un spectacol poetic inedit marcat

de o disponibilitate aparte pentru valorificarea la o înaltă cotă a rezervelor poetice ale proximității ființei umane, mergând pe linia sugerată în ineditul ei *Cuvânt înainte*. Să ne amintim mai întâi că Jorge Luis Borges spunea, între altele, referindu-se la motivele de inspirație, că "este imposibil ca într-un an să nu apară treizeci de ocazii pentru poezie". Și aceste ocazii, desigur, nu ni le pot oferi decât raporturile noastre cu animatele și inanimatele ce compun mediul în care ne ducem, mai mult ori mai puțin docili, existența.

Autoarea acestor *lumi fluide* (ca să lucrăm și cu *materialul clientului*) caută (și de multe ori află) *atomi* de poezie în imediata vecinătate, în cotidian. Poemul de la pagina 21 (neavând titluri, textele acestei cărți nu pot fi altfel identificate decât cel mult după primul vers, cum s-a procedat la alcătuirea sumarului) e una din mostre în acest sens: "am scris un poem străveziu / voi ce v-ați pus coliba / cu fața spre lună / luați-l / suntem înconjurați de o brusă / neună / vorbele noastre scâncesc / în ceauں fierbe ceaiul / de lobodă albastră și mătrăgună". Întăresc ideea poemul de la pagina 72 ("îmi pun șorțul / tai foarte fin cartofii / încing uleiul / îi arunc în tigiaie și / ascult cum sfârâie muzica astrelor / prin fiecare felie") dar și alte câteva ("uneori / miracolul poate fi o femeie / care gătește" - p. 141) și, forțând puțin lucrurile, cel de la pagina 79 ("hai să contemplăm un ciorap găurit / până când picură din el poezie").

Un text din care străbate nu numai convingerea semnatarei acestor versuri că destinatarii ideali ai poeziei sunt visătorii (visător la visător trage, am putea spune), sunt cei care și-au așezat "coliba cu fața spre lună", dar și un mare adevăr existențial - aversul și reversul *medaliei* vieții se compune mereu din împliniri și eșecuri, bucurii și tristeți, lumină și întuneric, *loboda* și *mătrăguna* constituindu-se, sub pana autoarei, în sugestive simboluri ale acestei realități imuabile.

Lecturând prezenta antologie, cititorul va descoperi cu ușurință faptul că monologul liric este inspirat dublat de mai multe ipostaze de dialog, dialogului cu personalitățile culturale din *Cuvânt înainte* (dar și din cuprinsul cărții, e.g. cel cu R.M. Rilke de la p. 91, cel cu Thomas Mann de la p. 105 ori cel cu Freud de la pagina 129) adăugându-i-se cel cu lumea, cel cu Divinitatea și cel cu *ino*, dublul sinelui. Referirile la "conștiința mea și firava conștiință / a computerului / conștiința celulelor și a atomilor din corpul meu / cunoașterea de sine încapsulată în / semințe în picturile de ceață / în nori" nu fac altceva decât să depună mărturie vizavi de încrederea poetei în dublul ei, în geamănul ei imaginar, căruia i se adresează firesc, precum unei persoane foarte apropiate care-i înțelege firea și preocupările ("prietene *ino* / mercurianule *alter ego* / tu știi să ascuți în tine simfonia asta").

Într-unul din poeme suntem martori la o invitație de o vizibilă naturalitate menită a înlătura granița dintre real și virtual ("în seara asta prietene / te invit la un pahar cu apă"), iar în altul se produce, surprinzător, materializarea interlocutorului: "am ieșit după ploaie / cu *ino* / ne-am așezat pe o bancă în parc / și am băut ca boschetarii lirici / clorofilă" și "ședeam cu *ino* pe o bancă verde / în parc ne cuprinsese melancolia noi / lacrimam picături imaginare de absint / dar cartierul mirosea cumplit / a clorofilă".

Dialogul cu Divinitatea, prezent încă din primul volum, se înscrie în linia unei îndoieli argeziene adaptate, neclară fiind nu existența forței supranaturale, ci ipostaza acesteia: "noaptea asta e o altfel de zi / domnule înalt al lucrurilor vii (inedită denotație a Divinității, n.n.) / în orice formă necunoscută minții mele / vei fi existând / îți mulțumesc pentru gândul tău verde / wow cum știu ei / să-și

renege primăvărativ vârsta / furați de noblețea rară a unei clipe fisticării".

În ceea ce privește tematica, putem spune că descoperim în paginile cărții o bogată paletă, ce se întinde de la nostalgia copilăriei ("meditez e seara / alunec prin tunelul timpului în răspăr / sunt din ce în ce mai copil deodată", "eu rămân veșnic copilul plâpând / cu sufletul agățat de un nor" și / sau "domnule moș crăciun [...] / anul acesta te rog / să-mi împrumuți un pic sania / spune-le renilor să caute / în podul cu vechituri / nămeții împachetați de tata / să-i presare pe drum / ca hansel și gretel / și să mă lase pe ușița aceea unde / mă tot visează / copilăria mea" - frumoasă răsturnare de perspectivă, n.n. - sau: "o Îngere / hai să pronunțăm cuvântul magic a c a s a / se face liniște răcoare / miroase a prăjitură cu vișine"), la inevitabila *mare trecere*, blagian vorbind ("moșule Lupu mătușă Vârvară / se subție firul" - p. 25, "se va lăsa în cele din urmă noaptea / știi tu care noapte / vom fi iarăși singuri și vom fi departe" - p. 106 sau: "ce repede s-a făcut noapte / mă ascund în mine însămi ca în copilărie" - p. 164), cu referiri la efemeritatea vieții, la infinitatea temporală, la incompatibilitatea sufletelor alese cu o contemporaneitate ieșită din tiparele normalității, conjugată cu un semnal de alarmă derivat dintr-o diminuare drastică a trăirii interioare la omul modern ("voi nu simțiți cum se solidifică lumea asta / ce greu le este magnoliilor / să înflorească" - p. 158 sau "doamne scutură-i bine pe mai marii lumii / invită-i la un summit de gradul opt / amărât / poate vor înțelege că într-o zi / pot da colțul / cu planeta asta de gât" ori "cât de departe suntem uneori de propria inimă / și cât de simplu poate fi / să ne topim în sintagme academice / ori în suave reverențe / uitând / că noi ne naștem să trăim fericiți" - p.143), la legătura sufletească puternică cu cei plecați din această lume ("gătesc mamă șase porții de hribi / cu smântână / vreau să invit umbrele voastre la cină" - p. 68 sau "mâine / îmi fac clătite cu flori de salcâm / bunico" - p. 69), la nevoia de vis ("mereu are nevoie lumea de un vis" - p. 121), la singurătatea necesară și la creația ca mod de existență a celor hăruiți. Spune poeta, în textul de la pagina 89, adăugând mult blamatei singurătății carate serioase: "nu / nu-mi spune că nu vei mai scrie / nimic niciodată / când nepăsarea îți șterge filele regește / singurătatea e cea mai frumoasă armă / ultima armă nobilă și rară" și "singurătatea e o floare doar o floare / nobilă și rară".

Pe aceeași linie a valorizării actului creației se situează poemul de la pagina 84, în care citim: "poetii sunt acei oameni frumoși / de care mă despart kilometri de ani lumină", "ei urnesc cu o glumă / munții din loc" și "am înțeles / că poetii sunt / acei oameni frumoși / de care mă apropie kilometri de ani lumină". Nu e uitată nici poezia în sine, care, pentru autoare, este "sclipitorul bănuț de aur din gunoi" (p. 132).

Dragostea, *eterna poveste*, beneficiază de câteva secvențe poetice notabile, din care cităm două: "când un bărbat și o femeie / oarecare / ard într-o mare iubire / fără lest / toate fetițele cu chibrituri din lume / se încălzesc" și "am scris cu vorbe / din vorbele tale / am scris cu suflet / din sufletul tău / am scris cu amintiri / din amintirile tale / însetați de iubire se lăsau uciși unicornii" - p. 151.

Cum îi stă bine unui poet autentic, autoarea presară în poemele sale și îndemnuri menite a contribui la ceea ce am putea numi sfluirea noastră interioară. Iată unul dintre aceste benefice sfaturi, prezent în finalul textului de la pagina 142: "ar trebui / să luăm câte o porție de iubire pe stomacul gol / în fiecare dimineață". Da, subscriem întru totul, fiindcă a pune iubire la temelie fiecărei zile înseamnă a ne construi cu temeinicie monumentul simbolic prin care vom dăinui în conștiința semenilor și după ce vom trece, inevitabil, pragul acestei lumi. Grijuie, Carmen-Maria Mecu a lucrat la acest monument literar (adăugându-l celui științific) cu talent, dăruire și răbdare, inspirație și disponibilitate în a utiliza cu măsură și pricepere slovele limbii noastre, cutezând chiar a-i spori inventarul cu câteva inovații lingvistice (e.g. "legumesc", "mamașământ"), pana-i creatoare izvodind astfel imagini poetice care țin atât de tradiție, cât și de modernitatea tangentă pe alocuri cu suprarealismul.

¹ Carmen-Maria Mecu, *Lumi fluide*, Ed. "Tracus Arte", Buc., 2023.

Liviu ANTONESEI

Poesis

Lucrurile mari se ascund în lucrurile mărunte

My Memory Stick 1

sărutul pe care spatele meu, poreclit de tine frumos,
îl primea înainte de culcare mă arunca într-un somn
atît de adînc și de pașnic – numai extazul poate fi deasupra...

memoria este marele nostru dar, poate păstra totul
chiar dacă o face cu aleasă parcimonie, ceea ce se uită
e adesea mai important decît ceea ce rămîne în engrame...

23 Septembrie 2023, în Iași

My Memory Stick 2

noaptea pe care atît o iubesc îmi provoacă de o vreme disperarea –
întunericul mi te ascunde, somnul mi te răpește cu lăcomie...

visul face uneori gesturi de noblețe și caritate, mi te înapoiază
ca pe un puzzle colorat, întunericul niciodată, niciodată...

fiți solari, fii ai ploii și nopți, fiți nemiloșii oameni ai luminii!

23 Septembrie 2023, în Iași

My Memory Stick 3

e uluitoare și adorabilă în rolul de master chef –
din fotoliul în care beau tihnit cafea și tiutiu,
o urmăresc zîbind cu atenție și curiozitate
în mișcarea agale dintre aragaz, chiuvetă și masă,
fredonînd, poate ca mama ei, un cîntec din copilărie,
are gesturi precise și blînde, mereu mi-au plăcut...

adulmec parfumurile, ghicesc gusturile, salivez,
nu pricep mare lucru din această alchimie,
dar îmi place mereu aurul cu care se încheie,
un metal atît de pur, niciodată falsificat...

uneori, poate un dar pentru atenția mea nepricepută,
primesc în trecere un sărut, alteori, nu primesc nimic!

lucrurile mari se ascund în cele mărunte, ca buburuza
în miriște, marile secrete sînt întotdeauna la vedere...

24 Septembrie 2023, în Iași

My Memory Stick 4

îți amintești cred vizita micului grup în rezervația geologică –
m-am desprins ușor și m-am dus la locul esențial, sedimentele
decopertate, priveam cochiliile de melci și de scoici, întregi
și fărîmițate, adunate acolo în straturi în multe milioane de ani,
iar eu vedeam, nu doar cu mintea, ci și cu ochii, marea imensă
din acele vremuri, ne vedeam zbenguindu-ne în săratele valuri,

cum se întîmpla nu de mult în valurile iubitei noastre Egeea...

și prin asociere, prin contaminare, gîndul a mers mai departe,
spre îmbrățișarea demnă de zei din golful cetății Rhetymnon!

șarpele și-a mușcat blînd coada, marea noastră e mereu aceeași...

23 Septembrie 2023, în Iași

My Memory Stick 5

cînd ne-am întîlnit prima dată, ți-am sărutat mîna
și ți-am încălzit-o puțin, era frig, ploaie și vînt,
cum ție îți place îndeobște, iar mie deloc, se petrecea
în fața barului în care nu am reușit să te împrietenesc
cu Bloody Mary, cu care eu eram prieten de mult –

am rămas cu obiceiul de a-ți săruta mîna, în public,
în cercuri restrînse și între noi, mîna dreaptă de obicei,
dar nu sînt sectar, cea mai este mai la îndemînă...

dar de cînd vrăjitoarea cea rea și urîță a spus obraznic
că ai mîinile prea mari, că seamănă cu niște cazmale,
sărutatul mîinilor nu mai este doar o pasiune, ci și
o adevărată proclamație a unei legături intangibile!

24 Septembrie 2023, în Iași

My Memory Stick 7

poate că totul a revenit de la vechea imagine
în care ciuguleam amîndoi din roata răsăritei,
găsite pe un cîmp cules, spre capătul verii...

o mare parte din lunga mea viață am fost
o libelulă mascul, treceam din floare în floare,
absorbeam parfumurile, mă îmbătam cu nectar,
credeam că totul nu e decît un joc al cantității...

și am înțeles brusc că nu e decît fală și risipire –
m-am lăsat de bună voie în capcana ta, floare
a soarelui, am știut că rătăcirea nu este totul,
nu e de fapt nimic și de-atunci zbor de-a lungul
zilei, odată cu rotirea florii tale după soare,
cu lăbuțele prinse temeinic în suculele uleioase...

așa m-am trezit gravitînd cu floarea soarelui
care se rotea în ritmul ei după soarele însuși!

25 Septembrie 2023, în Iași

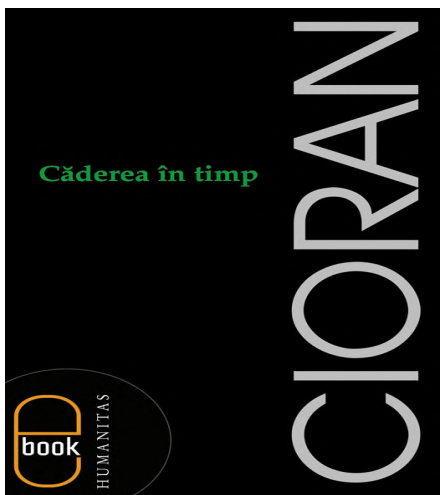

Daniel Ștefan POCOVNICU prefețele lui Cioran

Tirania „Paratextului” Cioranian

Reasamblată în țesătura volumului *Căderea în timp* (1964), prefața lui Cioran la Tolstoi se convertește în eseu autonom. Cu noul titlu, *Cea mai veche dintre spaime*, el subliniază o evidentă „reorchestrare” argumentativă, propice altei, mai ample, strategii discursive. Subtitlul este cât se poate de sugestiv, mutând accentul de pe discursul înainte mergător înspre perspectiva laterală propusă de *marginalii*: *Pe marginea unui text al lui Tolstoi*.

Nu e aceasta neîndoielnică recunoaștere că eseu se referă puțin la scriitorul rus și mult mai mult la eseistul român stabilit în

Franta? Textul premergător, destinat a ajuta pregătind cititorul comun pentru receptare, își schimbă rolul acum, aflându-și locul potrivit în volumul de eseuri ale prefațatorului. A prefața presupune în bună măsură a interpreta și traduce, deschizând căile lecturii atestate. Apologie fiind în esență, evită, parează amenințarea trădării, ce ar fi putut rătați în secundar sau irelevant semnificațiile și sensurile operei prefațate.

Marginalii, în schimb, revine la sensul specializat de *scris pe marginea unui text manuscris sau tipărit*, desemnând o îndepărtare mai puțin amenințătoare de la sensurile și semnificațiile textului de bază. Solitar, discursul marginal lasă locul interpretării îndrăznețe, prea puțin respectuoase, ce pune mai mare preț pe interpret.

În condițiile în care modificările de conținut sunt efectiv insignifiante, reduse la schimbarea câtorva cuvinte, ce am putea spune că s-a modificat cu adevărat? Poate doar gradul de sinceritate al eseistului față de cititorul căruia i se adresează? Proba topologică aduce sens aici: fosta prefață e precedată acum de textul intitulat *Despre boală*, fiind urmată de altul privind *Primejdiile înțelepciunii*. Penultim eseu ce susține calea paradoxalei închideri cioraniene prin finalul propus de *Să căzi din timp*.

Prefața la Tolstoi pare să fie „nucleu de condensare”, în jurul căruia se aglutinează o secțiune din argumentația acestui volum. Nu neapărat însă și eșafodajul retoric al întregii lucrări. Cum putem constata citind din *Caiete*. Despre adevărurile profunde ale vieții lui Cioran, poate că ele spun mai puține decât ne-am așteptat. Însă cu privire la *viața operei lui* ne vorbesc într-o neîndoielnică măsură.

Boala și moartea sunt neobosite obsesii creatoare foarte prezente de-a lungul notațiilor private. Inclusiv în anii dinaintea apariției *Căderii în timp*. Însă o precizare din 1 februarie 1963 pare să probeze că Cioran lucra deja intens la ea: „Am terminat un articol despre glorie...” (Cioran, *Caiete*, Humanitas, București, 2023, p. 132). Cel mai probabil raportându-se la eseu *Dorința și oroarea de glorie*, din volumul ce urma să apară în anul următor.

În aceste circumstanțe, lamentațiile îndelungi și apăsată ce însoțesc preluarea sarcinii editoriale de elaborare

a prefeței la volumul lui Tolstoi dobândesc o altă semnificație. Poate că noua obligație profesională vine să încalce „teritoriul” de zbatere și căutare furibundă a eseistului conturându-și noul volum. De unde și dificultatea, sugerată printre rânduri, de a ieși din sine pentru a-și dedica atenția altcuiva. În speță, lui Tolstoi, scriitor față de care nutrește, oricum, o neîndoielnică ostilitate remanentă din tinerețe.

Iată cum revine insidios întrebarea cea mai gravă: cât de secundar devine subiectul Tolstoi în prefața dedicată tocmai lui? Total, parțial sau numai cât să arate din nou că prefața nu fu decât o apropiere, de nu chiar o „anexare” cu tâlc, servind singurei cauze demne de atenția prefațatorului? Obsedat a-și surprinde ecoul propriei viziuni până și acolo unde nici măcar el nu s-ar fi așteptat sau și-ar fi dorit! Ce curajoasă întreprindere a folosi drept argument experiența diferenței spre a avea până și astfel dreptate!

Lecția prefețelor lui Cioran parcă începe să se contureze a fi tocmai această remodelare a înțelesului textelor prefațate după calapodul personalității forte a prefațatorului. Din care spre a învăța ceva cu adevărat important, ajungi a te întreba serios de nu cumva, mai abilit decât traducătorul, prefațatorul se confruntă cu dilema eventualei „trădări”. La o primă vedere, înclin spre soluția unui răspuns afirmativ, fiindcă „paratextul” acesta tinde cel mai adesea să preia inițiativa deplină, discreționară, apropiindu-și clar autorul prefațat. Ale cărui idei apar „răscute”, cu grație și destulă noimă, înspre fermitatea specifică propriilor opinii, viziuni, atitudini oarecum „marțiale”, consolidate de însemnele puterii simbolice obținute din seducția cuceritoare a stilului.

În economia volumului *Căderea în timp*, eseu *Despre boală* are misiunea de a depăși limitele perspectivei lui Tolstoi asupra problemei. În intempestiva trezire la conștiința bolii se declanșează și frica de moarte, a cărei înfruntare sistematică aduce disciplină în țintirea înțelepciunii. Devine, așadar, premergător, anunțând, prin evidența ratării organice, ce derurge natural din limitele materiale, trupești, tensiunea scrutătoare a filosofiei.

Tehnica abordării este relativ simplă, elementară, și presupune o imersiune temeinică în „problema” (de viață, mai înainte de a fi) filosofică, că e boală sau moarte. Un obstacol sau dificultate cu care subiectul se identifică printr-o asumare mentală și senzorială profundă, recunoscându-i participarea ontologică, chiar metafizică, la propria ființă. E o proximitate paroxistică a unei întimități ce conduce la tociera senzațiilor primare. Dezabuzare obținută pe calea acestei desensibilizări deopotrivă senzoriale și raționale. Consumarea energiei tragice a unei instanțe golite de conținutul emoțional prin convertire la abstract, spre a-și specula singura vulnerabilitate incredibilă, finitudinea umană speculată în răspăr.

La a gândi corect se asociază a gândi organic. Sinteză de a simți bine și a gândi drept. A gândi cu simțurile, nu e acesta un risc al ratării oricărei gândiri? Și cât bun-simț se poate găsi aici? Sau, mai curând, a simți bine reprezintă premisa fundamentală a gândirii corecte, din punct de vedere logic și epistemologic deopotrivă?

Răzbate din metoda *paroxistică* a lui Cioran un uimitor mecanism al înțelepciunii funcționând ca pendulul interior al unui echilibru nou și viu, în mișcare. Măsurând cu bunul-simț gândirea corectă, apoi invers, astfel încât, doar împreună, prin operațiuni succesive, să cântărească drept importanța sentimentelor, ideilor și faptelor din viața unui om.

Al. CISTELECAN

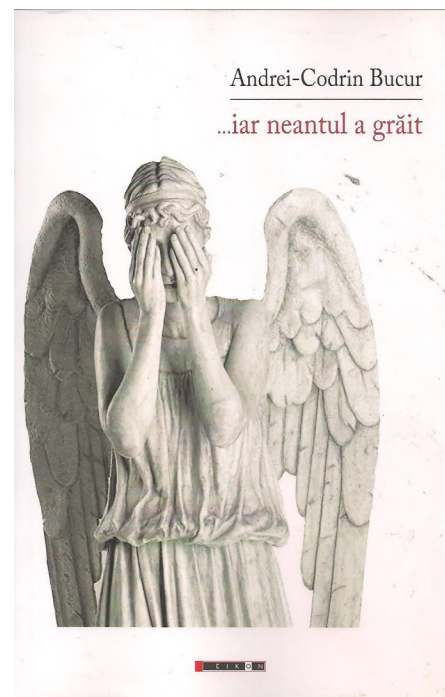
Ofense imnice

Prea riscant de spus, la abia a doua carte, pe unde o va lua un poet, dar după indiciile de pînă acum Andrei-Codrin Bucur pare a lucra după proiecte coerente tematice și atitudinal, fără a se lăsa în voia a ce va da Domnu' să vină. Debutul de acum trei ani cu *La Bella Italia* (Tracus Arte) folosea un scenariu de emigrant, conturat cu epică episodică și în regim de dezamăgire și mizantropie. Andrei folosea acolo metoda „realistă”, cu oralități genuine, și o retorică de exasperat care dădea în cinism. Dar cinismul nu era decât o traumă a candorii și a empatiei. Un proiect de situație existențială diferit, dar și el foarte coerent și centripet, stă și la baza celei de-a doua cărți - ... iar neantul a grăit (Eikon, 2024), semn - poate - că vocația lui poate fi programată astfel încât să poată realiza monografia unei stări. Aici, a exasperării. Dincolo de mutația tematică, de focalizarea pe altă traumă, destule elemente din primul volum glisează în al doilea: e vorba, mai ales, de mizantropia în formă continuată, de spontaneitatea oralistă și de sarcasmul vitriolant al notațiilor. Doar că acum temeii situației existențiale nu mai constă într-o aventură picarescă transpusă într-un fel de jurnal de secvențe cotidiene, ci e așezat în chiar miezul ontologic al condiției umane. Andrei nu face paradă de oracular și de metafizice, ba din contră - le caricaturizează iluziile, dar exact acolo se plasează și el, în interogația radicală a condiției și pe poziția poeziei responsabile de soarta umană. Doar că nu pe partea afirmativă sau entuziastă, ci pe cea exasperată și surescitată de nevroze, pe partea de denunț care, odată cu detracarea lumii, ironizează și poezia „înaltă” și emfazele ei. E un poet furios al idealității pierdute și al candorii strivite, doar că nu se plînge, ci doar pictează cu sarcasme.

Pe vremuri, pe vremea bătrîneții lui Arghezi, acesta își petrecea de-niile, stînd liniștit în pridvor, în tăfăsuiei patriarhale cu Dumnezeu (după ce în junețe avuseseră o relație cu destule năbădăi). Tot cu Dumnezeu își petrece și Andrei de-niile, numai că într-o atmosferă de iritări și harțag, ca într-o răfuială familială cu stropșeli bengale. Are dreptate, pe copertă, A.T. Branca să noteze că poetul nu e atît de „pierdut” („în lumea postmodernă”) încît să uite de tot legătura cu divinitatea”. Ba chiar dimpotrivă, insistă asupra acestei „legături”, deși ea pare ruptă, anume pentru a avea asupra cui să-și reverse furia și nervii, pentru a avea pe cine da vina (dinspre oameni neavînd nici o nădejde). Și pe cine s-ar putea da vina pentru o lume atît de detracată și pentru niște ființe umane atît de alienate dacă nu pe cel care a creat-o? În volumul precedent, măcar Isus, văzînd că nu mai e nici o șansă de salvare a păcătoșilor, scotea mauserul și termina cu ei. Aici însă pare că el nu mai poate nici măcar asta. Perspectiva acestei transcendențe căzute în nepuțință, dar cu care relația rămîne familiară (de o familiaritate tot atît de ofensatoare ca și la Arghezi, dar tipic ortodoxă), îi permite lui Andrei să profeseze o poezie - și o poetică - profanatoare. Nu în sensul ordinar, al irevențiozității (care există, dar e jucată), ci în cel definit de Giorgio Agamben - de readucere în profan a sacrelor, de reimplicare și responsabilizare a lor pentru ceea ce se-nîmplă. Tupeul lui Andrei cînd discută cu cei de sus nu-i o pură luare a nasului

la purtare, ci o provocare insolentă. Dar Andrei nu e un apostat, ci mai degrabă un disperat care jignește din dragoste, întorcîndu-și sentimentele pe dos.

Pe dramă sînt crescute poemele lui Andrei, deși retorica lui de nonșalantă dă impresia că vrea să împingă drama în caricatură: „Sîngele meu într-un vas de manichiură în care se/ Umezește pielea de pe unghiile Lui/ O pilă abrazivă cît Casa Poporului/ Cine s-o ridice?// Și vin toți îngerii și-și întind lăbuțele/ Nicicum să le satisfac cerința/ Da' cine să m-audă?// Zici că-ți merge bine. Eu tot prin abis/ Se pare că a trăi nu depinde numai de Tine// Am îngenunchiat și ceva a pocnit/ M-am chinuit să cred pîn-am văzut stele verzi” etc. (*Sîngele meu într-un vas de manichiură*). Ori chiar caricaturizînd anume imnica psaltică: „Lăudați-l restaurante și autogrill-uri/ Sociopați și vitezomani!/ Lăudați-l panorame de hotel/ Delicii anorgasmice și lenjerii picante/ Piscine... săli de fitness...!/ Lăudați-l peșteri virgine și văzduhuri de Air France/ Sejuri în Alpi și cure la Mo-neasa!//...// Căci mila lui va veni/ Au spus-o la știri/ Nimeni nu urcă dacă nu și-a învățat poezia!” (*Lăudați-l...*). Nici nu-i nevoie de un limbaj evlavios ori reverențios pentru a invoca nevoia de sacru. Poate fi eficient și un limbaj ofensator, cît mai frust vulgar: „Revenind pe pămînt prorocul Ilie intră în Catedrala Mîntuirii/ Neamului și dorește să spună - ca mai toți prorocii/ Un cuvînt/ Doar că pînă să-și dreagă vocea ca să-nceapă să-l demaste/ Pe Antihrist/ Mai-marele preoților slujitori intervine bruscă și îl întreabă/ Dacă-a obținut aprobarea Patriarhului/ Cum sfîntul Ilie e un om șmerit obișnuit cu a da/ Nu cu a lua/ Își pleacă nedumerit fruntea și iese cu miinile la spate/ Pe ușa glisantă a megalăcașului de cult/ Lumînările din anexa dedicată celor vii se sting una cite una/ Iar de undeva din depărtări se aude *Ofbăga-mi-aș pula!*/ *Ilie hai înapoi!*” Psaltira ofensatoare scrie Andrei, cu speranța că ofensa alertează mai eficient decît imnele.

Andrei-Codrin Bucur

...iar neantul a grăit

Vorbește golănește despre toate - și mai ales despre cele sfînte - în ideea că le va provoca o reacție. Ofensele lui sînt, însă, ofense imnice (aproape în stilistica beatificanță a unor înjurături românești). Și cu cît ele sînt mai avîntate, cu atît se străvede că iritarea defulează, de fapt, o disperare și o traumă.

Penumbre vulnerabile

Decodificarea și demantelarea *penumbrelor* Ralucăi Florina Cicortaș („Penumbre”, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2023), impun o imersiune atentă în universal ei imaginativ și o panoramare riguroasă a habitatului emoțional, poeta slalomând discret între cele două repere, cele care-i hașurează existența și-i nimbează fantezia creatoare. Raluca vibrează vizual, senzorial și olfactiv la tot ceea ce consideră că merită perceput, stocat, înregistrat, într-un topos care se dorește numai al ei, și este numai al ei, din moment ce-i trasează coordonatele și-i devoalează miracolele, părând mai mereu nedumerită de ceea ce vede, aude, simte, iubește. De aceea numesc universul ei poetic ca fiind unul al miracolelor efemere și al misterelor evanescente, într-un poem recunoscând nonșalant: „Două mirări./ Două ceruri./ Două tresăriri ajunse la țărnm”. Totul se desfășoară pe un background al confluenței luminii cu întunericul, căci din striatiile acestui aliaj cromatic irizează stările de incertitudine și demersurile căutării a ceva care pare a-i scăpa mereu printre degete, dând impresia că în năvoadele evaziunilor a prins o parte a propriilor incertitudini, dileme sau interogații.

Nu mai că în urma acestor metamorfoze care tin, parțial, de nebuloasele labirintice ale eului mărturisitor, poeta se translează continuu în arealele înserării căci, la urma urmei, ce poate fi o înserare decât o efemeră sau iluzorie penumbră care dispune la vis și reverie, extaz și melancolie, fiind asumată și evaluată în ipostaze dintre cele mai diferite, precum: „rămășițele înserării”, „marginea înserării”, „luciu și mirosul înserării”, „lungi armonii ale înserării”, „cot la cot cu înserarea” ș.a.m.d.

Încă din primul poem, autoarea caută să traseze, să definească teritoriul inefabil și incert al unei penumbre care nu e altceva decât „Un spațiu alb./ Abia schițat./ ce pare atât de straniu și de cunoscut./ Cu amănunte care dezvăluie/ și ascunde totul./ de la început la sfârșit”. Iată cum poeta își deconspiră refugiul personal, într-o utopie sinonimă unei reclusiuni acceptate, asumate, fiind locuită de o singură ființă care nu poate fi altcineva decât actantul creator sau scriptorul mărturisitor. Este, de fapt, locul *amănantelor primordiale*, pe care autoarea le tolerează în detrimentul acelor glasuri „care vorbesc în/ absența noastră”, fiind cele care depotrivă ascund ceea ce pare irelevant, dar și dezvăluie ceea ce se vrea relevat, știind că, nu de puține ori, mai evidente, mai expresive sunt absențele decât prezențele. Mai mult, poeta ne îndeamnă „Să ne adâncim, o clipă, în foșnetul/ penumbrelor...”, ce nu poate fi decât o invitație adresată prezumtivului cititor în matricea visătorilor sale dominate de legi și canoane numai de ea concepute, numai de ea impuse, amintindu-ne tranșant: „Acesta e visul meu/ din alt vis”. Rezultă un fel de reacție în lanț, în urma căreia până și visele germinează unele din altele, asemănătoare unor *semina sapientiae* (semințe de înțelepciune, cum le numeau latinii) aruncate pe solul propriilor interogații, ele fiind ogoarele miracolelor generatoare de text, adică de poezie. Dar nu una redundantă, risipită prin stufărișuri metaforice inutile, ci una concisă, concentrată, care exhibă parcimonios mesajul și stimulează simbolistica semnificației cu tălcul sublimat, în cele mai multe cazuri, spre sfârșitul poemelor: „Un fel de inconștiență binefăcătoare./ o evadare de sub ceturile molcome./ Să pornim în larg./ în această călătorie fără nici un contur./ Ca într-o respirație./ să străbatem depresiunile nordului./ răspântiile sudului./ Dar, mai întâi./ să trecem depresiunea/ dintre două regăsiri/ suspendate”. (*Depresiune*).

Dacă intervin momente de sicitate onirică ori derapaje ontologice, inevitabile în biografia unui poet, Raluca apelează anamnezic la „cearcănele alunecoase/ ale amintirii”, sperând ca survolarea și sondarea lor vor impune stările de ataraxie emergente de liniște, resemnare, serenitate, atât de necesare actului creator.

Aflată în asemenea staze ale rătăcirii printre lumini și umbre, cu azimutul focalizat spre primul substantiv feminin, la un moment dat excesul de scintilație bulversează și fragmentează acalmia diurnă, ziua devenind „bolnavă de prea multă

lumină”, contrazicând astfel flagrant atracția poetei spre o mereu aceeași sursă de lumină. Este contemplat mai puțin sinele, cât umbrele și penumbrele lăsate la confluența cu senzații, obiecte, amintiri, năluci, ca din acest impact fugitiv să eclozeze eterate traume personale, serafice reverii izbăvitoare sau decluciri halucinogene imprecizabile, mai mult spasmodice decât jubilate, amortizate constant de o luciditate intrinsecă ochiului observator: „Toate aceste tresăriri/ au nevoie de o marginare./ de o linie a separațiilor./ ca de vânt și de ploaie./ Pentru că sunt deja închise în noi./ ca într-o zbatere sălbătică a privirii./ Strânse în carapacea înserării./ Așteptăm un alt sunet./ o altă chemare/ care ne va adânci/ în prăpastia/ altei visări”. (*Doar noi*).

Trecerea și petrecerea prin această lume convulsivă nu îi sunt indiferente poetei, și atunci ea pune un diez pe portativul micilor și delicatelor sale disperări (dacă o disperare poate fi delicată), amintindu-și, apoi și amintindu-ne efemeridele care suntem, din moment ce „ne risipim ca niște păsări de ceară”, deși, nu de puține ori, meliorismul, în care autoarea își pune mari speranțe, străbate ca un fir roșu întregul construct poetic. Dar nu fără „Riscul de a ne năruți în propria/ înfrigurare”, căci salvarea poate surveni prin exhibarea a ceea ce e mai frumos și mai bun în om, poeta arareori forțându-și propriile limite, și atunci când o face metaforele devin mai stranii, incantațiile mai radicale iar mesajele mai contondente, scanate într-un ambitus vituperant, pentru ca aerul să devină vâcos, buzele ofilite, labirinturile igrasioase, melancoliile irosite, tăcerile zdrobitoare, străzile moșite, ierburile veștjite ș.a.m.d.

Contrastează în acest univers relativ senin, interiorizat, transparent, încărcat de vulnerabilități, lipsa aproape totală a erosului care, de obicei, este complementar, de nu consubstanțial, fie și platonice, acestei trăiri aproape adolescenține, al cărei inocență se pliază pe suprafețele meandrice ale iubirii, senzualității, voluptății, seducției și pasiunii.

În acest sens, un răspuns extrem de disimulat și de ambiguu, oferă Raluca în poemul „Armonie”, unde pare a tranșa definitiv o iubire nedusă până la capăt: „Între noi se interpune/ o pagină nescrisă/ pe care nu o mai/ întoarce/ nimeni”.

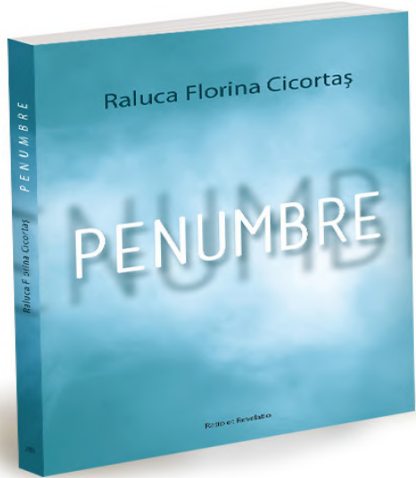
Concluzionând, este vorba despre o poezie calină, fragilă, cu rare oaze bovarice, cumișită poate prea în exces, de reținerile autoimpuse și teama de a nu-și exagera anxietățile și minimaliza tribulațiile cotidiene, mult opusă orientării liricii feminine de azi, caracterizată prin mizerabilism, derizoriu, post-umanism, super-tehnicism, trans-sexualism, licențiozitate sau chiar pornografie.

Din păcate, forarea mai profundă a propriului eu este relativ rară, iar dacă ea există, e foarte timidă, poeta complăcându-se a-și sonda propriile zbatere doar la nivel epidermic, panormate și nuanțate la stadiul

orizontalității sugestive, fără a scormoni mai adânc zonele abisale, confuze, ale psihicului uman, acolo unde doșpește complexitatea și profunzimea frământărilor umane.

Cu toate acestea, poezia solilocvială a Ralucăi Cicortaș nu poate decât încanta, prin sensibilitate, melancolie, diafanitate și mai ales sinceritate, un cititor abuzat de o societate reticentă la inefabil și frumos. Dar tocmai aceste asperități mundane îi reliefează mai apăsător, mai pregnant, candoarea și farmecul lumii în care trăim, suferim și iubim. Următoarea carte se impune a fi mai îndrăzneată, mai sedicioasă, mai nonconformistă, capabilă a disloca și transla fantezia cititorului într-un habitat ale căror anomalii și histrionisme să-i clatine comoditatea, indolența și apatia. Cu puțin curaj, imaginație și lecturi poetice consistente, luând în considerare și abilitățile native ale autoarei, suntem convinși că se poate.

Prin noua sa carte, poeta oferă cititorilor șansa de a-i fi alături pe drumul aproape inițiativ spre *no man's land-ului* ei, imaginat pentru noi, nu și pentru ea. Aceasta pentru că Raluca se adresează, cu poemele ei concise, puținilor, dar aleșilor cititori, confirmând din plin expresia latină *parum est multum*.

Ricoșeu de lectură.

Piele de val

LA CE BUN POETII?

Mă întreb. Răspunsurile, de-a valma. O carte/ un poet e o țară. Pe care ar fi bine să ți-o/ ți-l imaginezi necunoscând, încercând să dibuiești în țesătura textelor sensul, parfumul. E ca o patrie de sfinți, pe care nu-i vezi, dar încerci să ți-i imaginezi și să-i cunoști după urmele lăsate, în parfumul și lacrima rugăciunii. Poetii sunt

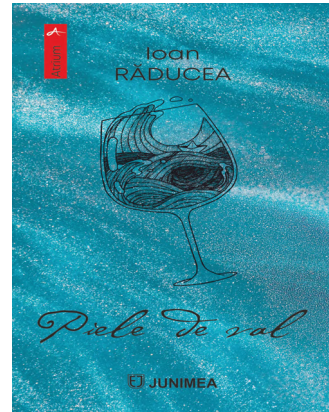
ANIMALE FELINE

care se bucură larg. Prea larg. În inima lor încapă totul. Ca în creuzetul unui alchimist, sfredelind să descopere piatra filosofală. Și, atunci când realitatea îi plănăște peste preaplin, plâng și răd poeme. Nasc o a doua piele. Casă de rezervă. Marsupiu împotriva intemperierilor.

Nu ar trebui să te superi pe un poet, fiindcă e diferit. Aparte. Ex-centric. În afara centrului, însuși centrul (lumii lui de versuri) fiind. Se re-centrează. Se re-poziționează, prin datul firii sale. Felin, dar nu onctuos!

E (ca) un copil care se bucură fiindcă poate atinge cerul. E altfel. E aparte. E diferit.

Poetul trăiește în propria lui casă de păpuși și, când iese în lume, face din lume o altă casă de păpuși. Vedea lumea în culori,

alte decât cele ale realității. Dar surprinde realitatea altfel, și o livrează altfel. Surprinzând esențele, văzutele și nevăzutele, cu asupra de măsură. Vede dincolo-ul, simte umbra, intuiește pulsația încă neîntâmpatelor, *inspirați*. Felini. Ex-centrici. În afara centrului lumii, miezul lui, paradoxal, fiind. Fiind. Poetii au

PIELE DE VAL

Cum piele de vânt. Cum piele de sticlă. Cum piele de lună.

Sunt poeți care se exprimă larg, textele lor sunt ca niște volane care se rotesc peste lume, ca florile, și sunt poeți care se

exprimă econom, ermetic, concentrat. Poetii ale căror texte, sumă de texte, forțează cititorul la o lectură mai puțin comodă.

Ioan Răducea, cel cu *Piele de val*, ne reamintește de poezia lui Ion Barbu, servind lecturii texte incifrate, doldora de simboluri și trimiteri care mai de care mai speciale: „Cel mai mult munții cu marea seamănă./ talazuri tăind printre scamele de brazi riduri./ în hula lor geamandurile de iarbă crudă/ ies în firele norilor (...) Musturi tescuite la rece./ pe golul șarpe suie sălbatică/ extaza ieșirii dintr-ale mele într-ale Tale-/ piatra muntelui e vuietul mării” (*Piele de val*, p. 43). O lectură neașteptată ne oferă Ioan Răducea: o topică inedită, o împletire de idei care cresc din una în alta, ca o țesătură misterioasă, hermetică, un desen într-un covor special. Poetul vede lumea în

NEGRU

un ermetism cu sorginte de *hai-ku* dezrămat: „Negru târziu și umbre la ferestre/ tulbură vântul./ mângâie cadrele drepte în noaptea/ Șarpele s-a rupt de undele lui./ a cutremurat crucea ochilor negri/ și ne apropie nouă somnul// Stinge-ne și potolește-ne vegherea până la sfârșit./ cât să închidem ochii lăsați între umbrele/ într-o care au adormit” („Negru”, p. 14). Și în

ALB

„Albul înfundă colturile./ zilele dintr-un vierme/ în gogoasă veșnicei etape la alb-/ laptele răsăritului, laptele Căii Laptelui, laptele mumiilor (...)” („Alb”, p. 15). O împletire de idei a căror salbă, deloc comodă, forțează cititorul să iasă din coconul lui și să despletească țesătura unor texte mai puțin la îndemână, căci autorul mixează simboluri la îndemână cosmetizându-le în *saga* lui personală.

CAMAȘA POETULUI

Simbolice, ermetice, cu irizări de filon popular, textele lui Ioan Răducea nu sunt din cele de citit la gura sobei, ci din cele care tin locul unei cafele tari, care împrăspătează și trezește: „Felul meu de-a fi, el este/ cum se-aprinde vara focul/ ca să curățească locul./ felul meu de-a fi, el este// Felul tău de-a fi, el este/ cum pătrunde vara locul/ apa, ca să stingă focul./ felul tău de-a fi, el este// Felul lor de-a fi, el este/ cum înecă apa locul/ când se-aprinde vara focul./ felul lor de-a fi, el este” („Felul de a fi”, p. 18). Incifrată, concentrată, eliptică. În haloul desenat, cititorul este invitat să creeze sens. Impresia? La fel cum unii pictori i s-ar pune la îndemână o paletă cu câteva forme de culoare, i s-ar sugera câteva repere și ar fi lăsat să compună tabloul: „În negrul orașului/ luna de pământ./ de crengi și de streșini/ prinde rotunjime de sân// Îndepărtează prezentul./ firmă de sclipiri excesive/ accelerate linie dreaptă./ tricolor de tablă pe tancuri// Peste zăpada împrăspătată biserică/ orbenia lunii./ cioară lipsită de pene negre/ arde perdeaua luminii” („Luna de pământ”, p. 32). La celălalt mal, poetul așteaptă.

Subtilă, felină, provocatoare, poezia e o piele de val care te îmbracă subtil, felin, provocator, te scoate din poziții incomode față de tine însuși și-ți servește întrebări și răspunsuri. Și te întrebi:

LA CE BUN POETII?

Într-un veac în care poezia și Cenușăreasa ar părea că nu și-ar mai afla locul?

Ioan ADAM

Pași pe calea bucuriei

Scrise pe „malul apusului” poemele din noul volum¹ semnat de Iustin Moraru surprind prin numitorul comun la care sunt aduse. Potetul e octogenar (la bărbați se poate spune vârsta!), dar pășește ferm

pe *calea bucuriei*. Jubilație, beatitudine, euforie la vârsta psalmistului? De ce nu! Bucuria e altceva decât fericirea, sinonimia celor doi termeni nu e perfectă. Bucuria ține de individ, fericirea de societate, de poziția ta în cadrul ei. Poți fi bucurios din multe motive, cel mai important fiind conștiința de a fi, de a trăi tu, ca om, într-o lume trecătoare. A vedea lumina răsăritului încă o dată, într-o nouă zi, a te scâlda în apa râului, a contempla izbânda firului de iarbă asupra asfaltului greu, a întrezări germinația, a observa cu ochi dilatați de atenție freacăntul frunzelor, odiseea florilor, zbuciumul norilor, a număra „petalele zilelor”, a avea amintiri (ciresul din ograda părintească, tatăl, iubita) sunt motive de bucurie. Cine face toate acestea și nu se lasă doborât de invazia umbrei poate spune: *Sunt! Ergo sum!* Calea bucuriei înseamnă o recapitulare, un inventar liric al viului în ipostazele lui diurne ori nocturne. Acesta e de fapt „tezaurul” pe care-l scoate la lumină poetul. „Sâmbur de jar/inviat de un gând”, trecutul revine și atâțat focul „în vatra amintirii”. Peisajul poemelor e spiritualizat, derealizat, o construcție *di maniera* în care închipuirea, adică imaginația, e mai puternică decât scrupulul descriptivist. Florile sunt ale „taiinei”, mărul, al „revelației”, pasărea e a „gândului”, cocorii ai „luminii”, „vântul adie prin nicăieri”, lumina însăși, invocată stăruitor în linia lui Blaga, căruia i se plătește și acum tributul ritual, o revărsare spre niciodată, umbra, altă obsesie, e „transparentă”.

Iustin Moraru e un poet cast, erotica lui, o spunem și altădată, nu e toridă, o ardere „în dulci irosiri” ale cărnii. Lirica lui ne invită într-un Eden de dinaintea păcatului, e spațiul înfiorării, nu al freacăntului. Pudici, mirii ocolesc „grădina ardorilor” și se iubesc în „iarba nemuririi”, într-un cosmos în care clipa e lungă cât amintirea: „Cât de adânc se înfiora/ Apa răcoroasă a râului/ Când o atingeai cu/ Tâlpile goale chemând-o/ Să-ți mângâie gleznele,/ Genunchii și coapsele./ Pielea de catifea./ Ce orizont viscolit de lumină/ Fremătă-n mine/ Când îmi amintești/ Cum mă trăiai, cândva!” (*În iarba nemuririi*).

Prilej de bucurie poate fi certitudinea de a fi, ca om, lucrarea lui Dumnezeu: „Eram frate cu soarele/ Nemuritor și cu stelele/ Adormite în sufletul meu./ Uimit am înțeles că întregul/ Univers curgător/ Din mîntea lui Dumnezeu/ Sunt eu, numai eu.” (*În dimineața aceea*). Când neantul își trimite mesajul cernit, victoria lui e efemeră. Ciresul bătrân de la fereastra casei părintești nu se usucă, ci se mută în altă grădină, de „dincolo”, dar nemuritoare: „Știa, probabil, că-n mine revine/ Un val de renunțare și ger/ Și a plecat să trăiască/ Într-o altă grădină, din cer/ Vântul de trecere dincolo/ Adie în soaptă./ E semn că ciresul a înflorit/ Acolo, și, tânăr

din nou/ Mă așteaptă.” (*Grădina din cer*).

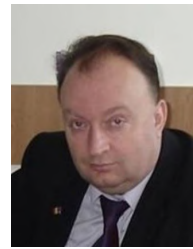
Fiindcă începeam aceste notații scriind despre o surpriză, aș adăuga încă una. Iustin Moraru este un inginer format la școala aspră a matematicii. Și totuși, ori poate tocmai de aceea, fiindcă matematica (geometria îndeosebi) și poezia stimulează „materia mintală”, el cultivă poetica diafanului, a transparenței. În universul său gravitația e anulată, mirele, mireasa plutesc într-o levitație suavă. Iubita e ca „mireasa fără corp”, mai mult idee decât trup, o reamintire (*anamnesis*): „S-a decojit lumina de-ntuneric./ Jarul zilei arde mocnit./ Ești adierea dimineții/ Din gândul că ai revenit./ Alcătuire divină, fără corp./ Doar lumină ești, decantată./ Nectarul clipei îl sorb/ Călătorind împreună prin niciodată.” (*Împreună*).

Ridicată la puterea ideii, bucuria astămpără dorul, și el omenesc, de „înserare”, de „trecere”. Lumina trecerii noastre/ Prin bucurie mai dăinuie/ Însăngerând orizontul/ Cu dorul înserării./ Umbra ta transparentă/ Îmi mai tulbură zborul/ Gândului pur întrupat/ Într-o pasăre cu numele tău.” (*Trecerea prin bucurie*). În această lume serafică, de „apus vindecător”, nu e loc pentru durerile trupului și am descoperit cu mirare că poetul vociferează într-un rând rememorând, într-un fel de descântec, suferințele făpturii: „Bine ai venit, durere - / De departe, din adânc, /.../ Fulger durerea în tâmpile, Crampe în stomac și-n stern!” (*Din fântâna de putere*).

E mult dor de Dumnezeu în poezia lui Iustin Moraru, care (îmi asum indiscreția!) e fiu de preot. Cine va dori să scrie un nou tratat de angeologie, căutând imagini în poezia de azi, va găsi stihuri edificatoare. Nu știu dacă poetul l-a citit pe Nichifor Crainic, cel din *Darurile pământului* și *Nostalgiia paradisului*, dar citindu-i versurile din urmă constat că își mână pașii în aceeași direcție. Și nu mă refer la decorul liturgic, deși poemele cuprind termeni ca: „altar”, „îngeri”, „patrafir”, „lumânare” și altele, ci la conștiința vie că da, omul e făptura lui Dumnezeu, că a rememora lumea înseamnă a înțelege că natura e imaginea divinității. Corabia poemului nu are, ca la Crainic, „arhangheli la proră și la pupa”, dar cel îmbarcat pe ea spre Paradis simte „respirația lui Dumnezeu” și vede cum „Îngeri lucrători plantează/ Semințe de lună, de stele și de noroc”. Un fior de franciscanism gingaș palpă în aceste versuri cu alură de *laus creaturarum*: „Recunoscător le sunt mâinilor mele / Învătate să mângâie fruntea și cerul./ Mulțumesc ochilor mei că-mi arată/Calea bucuriei și floarea nimicului/ Unduindu-și, în clipă, misterul./ Mulțumesc tălpilor mele că știu/ Să atingă țărâna cu drag, / Și aripilor mele le mulțumesc/ Că mă poartă spre dincolo/ De nemărginire... (*În pământul trupului meu*). Alteori poemul se convertește în litanie, în rugăciune șoptită: „Ajută-mă, Doamne, să trec/ Dincolo de moarte și de așteptare”. Calea bucuriei e calea descoperirii lui Dumnezeu, pe care acest poet din Ardeal îl invocă eroic într-un timp al materialismului dezlăntuit.

¹ Iustin Moraru, *Calea bucuriei*, editura Scoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2004

Ionel BOSTAN

Amintirile (desecretizate ale) unui aghiotant regal

După patru decenii de la forțarea Regelui Mihai I să abdice și să ia calea străinătății, regimul de la București încă îl vede destul de „periculos”. De pildă, la 14 septembrie 1989, colonelul Gheorghe Rațiu (șeful Direcției I din cadrul Securității Statului) emite un ordin către Securitatea Județului Prahova prin care se cere identificarea și supravegherea persoanelor care manifestau simpatie față de „fostul” Rege Mihai și de acțiunile întreprinse de emigrația română în Occident (*ACNSAS, fond Documentar, Dosar nr. 8018, F. 42*). Respectivul ordin pleca de la faptul că datele și informațiile deținute de Securitate atestau că serviciile de spionaj străine, precum și organizațiile și grupările emigrației române „reacionare” erau tot mai preocupate de a antrena pe „fostul monarh” la acțiuni virulente inițiate de către acestea împotriva RSR. Semnificativ – considerau mai-marii Securității – era numărul sport al interviurilor și declarațiilor date de Rege unor jurnale și posturi de radio „reacionare”, cu „un profund conținut dușmănos și de incitare”. În consecință, se ordona dispunerea de măsuri de intensificare a activității informative în rândul „elementelor” din evidențele Securității, precum și în „obiectivele, locurile și mediile aflate în răspundere”, pentru „a depista și lua în lucru persoanele care manifestă simpatie și adeviziune față de declarațiile și poziția *fostului monarh*”. Informațiile obținute și măsurile întreprinse trebuia raportate „în timp util”, iar în termen de 10 zile urma să se transmită Direcției I surse informative ori alte persoane de încredere, care *aveau posibilități* pe lângă „fostul monarh ori anturajul său apropiat”. Scopul urmărit în

plutonier în Garda Regală, pensionar, în vârstă de 81 ani, domiciliat în orașul Sinaia, spune că nici acesta nu vorbea de Moczonu Stârcea ori de Ioanițiu, fostul secretar particular al Regelui Mihai I, aflat în străinătate. De asemenea, Manea Constantin, tot fost plutonier în Garda Regală, domiciliat în Sinaia, în vârstă de 73 ani, nu a amintit niciodată vreo vorbă despre cei menționați anterior, după spusele lui Dumitru Bilă. Pe colonelul Dumitrescu Anton, fost ajutor de comandant al Batalionului de Garda Regală, originar din Oltenia și care locuia în București, l-a întâlnit ultima dată la o înmormântare, în anul 1986... Despre generalul Olteanu Marcel, fost comandant al Regimentului de Garda Regală și fost adjutant la Palat sub Regele Carol al II-lea, nu mai știa nimic, aducându-și doar aminte că era foarte apreciat la Curtea Regală. Tot la cam atât se rezumă și ce-și amintește despre Ionescu Băbăceanu, fost secretar la Mareșalul Palatului Regal, despre care apreciază că putea avea vreo 80 ani (în 1988). Ceva mai multe spune despre Mihail Georgel, de aproximativ 70 ani, fost căpitan, comandantului Companiei a II-a de Gardă Regală Sinaia. Și anume, că este fiul fostului general Mihail, care fusese arestat de mareșalul Antonescu și eliberat de Regele Mihai I, numit apoi tot de acesta din urmă drept Comandant suprem al armatei, în noaptea de 23 August 1944. În această calitate, a participat la pregătirea planului pentru insurecție. Mihail Georgel, după trecerea în rezervă, a lucrat în Construcții - ca inginer sau arhitect, de unde s-a și pensionat. A fost căsătorit, ulterior devenind văduv prin decesul soției. Avea o fiică (de la fosta

legătură cu acestea: folosirea lor în acțiuni de „cunoaștere, compromitere și ripostă”. Se sugera că lucrurile nu rămăneau aici, ci „de la caz la caz, urma a se analiza oportunitatea instruirii și trimerii lor – cei care *aveau posibilități* - cu sarcini în exterior.” (*Ordin Strict Secret al Șefului Direcției I din cadrul Securității Statului - nr. D/074710/14.09.1989*). Apropiindu-se „Evenimentele din Decembrie” (1989), prea multe urmări nu a avut sus-amintitul ordin. Cu doar un an mai înainte, însă, tot din ordin „de sus”, ofițerii prahoveni au luat legătura cu un fost plutonier din Garda Regală (Dumitru Bilă), care pe atunci (1988) avea vârsta de 74 ani, cerându-i să declare tot ce (mai) cunoștea cu privire la situația unor foști angajați ai Casei Regale (*ACNSAS, fond Documentar, Dosar nr. 8018, Ff. 41-41v*). Interesant e că respectivul plutonier (în retragere) fusese aghiotant al Regelui Mihai I în perioada 1943-1947 și participase direct la acțiunea de arestare a Mareșalului Ion Antonescu, de la 23 August 1944. După instaurarea Republicii, devenise membru de partid (PCR), având și o pensie republicană „pentru merite deosebite”. Era totodată pensionar după mai mulți ani lucrați la întreprinderea de Mecanică Fină Sinaia, în același oraș deținând o casă „proprietate personală”. În informarea dată Securității la data de 11 Noiembrie 1988, Dumitru Bilă avea să spună ce mai știa în legătură cu persoanele care au îndeplinit unele activități la Castelul Peleş din Sinaia, în perioada monarhiei (<http://www.cnsas.ro/documente/judete/Prahova/13.pdf>). Securitatea avea să afle acum, între altele, unele informații (de minimă relevanță, credem) despre mai mulți foști ofițeri și subofițeri din Garda Regală. Despre un fost șofer al Regelui Carol al II-lea și al Reginei Maria, Capiceanu Eugen, de aproximativ 75-80 de ani, spunea că era doar un pensionar (ce altceva?) și locuia singur în București. „În urmă cu un an de zile a fost la odihnă în Sinaia și atunci mi-a spus că a fost șofer la ambasada americană și că primește pensie și în *valută* de la americani”. La fel de banal pare și ce spune despre Grivescu Nicolae, fost plutonier în Garda Regală, pensionar, de 81 ani, care locuia în Sinaia; „este bolnav de inimă, poartă stimulator cardiac, nu l-am auzit vorbind despre Moczonu Stârcea (fost maistru de vânatoare al Casei Regale) și nici despre alte persoane din străinătate care *au activat* în preajma personalităților de la Palat. În legătură cu Fugărele Constantin, un alt fost

soție), arhitectă în București, cu care domicilia. Interesant, mama lui a fost franțuzoaică; avea un frate în Franța, Mihail Alexandru, care a făcut studiile acolo înainte de 23 August 1944 și unde s-a stabilit prin căsătorie. În Sinaia, Mihail Georgel avea o vilă pe strada Șincai, moștenire de la tatăl său, unde obișnuia să vină periodic la odihnă. Amintește că nici pe acesta nu l-a auzit spunând că ar întreține relații cu persoane stabilite în străinătate, dintre acelea care au deținut funcții mai importante la Palatul Regal.

Dincolo de faptul că personajul Dumitru Bilă a fost unul cât se poate de interesant, dacă ne referim doar la faptul, așa cum reține Securitatea în documentele ei (odinioară *mari secrete*), că a participat direct la arestarea Mareșalului Antonescu, de la 23 August 1944, trebuie spus că aceeași Securitate avea aproape în mod curent preocupări legate de activitatea Regelui Mihai I și ecurile acesteia. De exemplu, aflându-se că la 10 Mai 1981 emigrația românească urma să organizeze aniversarea a 100 de ani de la Instaurarea Monarhiei în România, inspectoratele județene ale Ministerului de Interne au primit ordin să ia toate măsurile pentru descurajarea unor „eventuale acțiuni de solidarizare” în țară (*ACNSAS, fond Documentar, Dosar nr. 8018, F. 26*). Dar iată la ce se puteau referi măsurile de acest fel, luate pe plan local, dispuse de regulă de Șeful Direcției I din cadrul Securității Statului (*ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8018, Ff. 13-13v*). În primul rând, verificări la Filiala Ploiești a Arhivelor Statului, a documentelor ce aveau legătură cu fostele proprietăți ale familiei regale și apoi identificarea persoanelor care le-au administrat, inclusiv situația actuală (de la momentul măsurilor în cauză) – solicitându-se date de la organele de miliție. La fel de importantă, considera Securitatea, era stabilirea persoanelor care au făcut parte din fostele partide și organizații politice care au întreținut relații apropiate cu familia regală, verificarea și stabilirea poziției „la zi” a acestora. Nu rămăneau neglijați nici cei care au activat în „organizații subversive”, cu titlaturi regaliste, având ca scop menținerea sau readucerea regelui. Erau dați ca exemplu „Luptătorii pentru independența națională”.

Ceea ce urma să se știe: semnalarea respectivelor persoane la unitățile de Securitate din județele în care domiciliau, pentru „a fi luate” după reguli care nu mai necesită a fi amintite aici.

Emilian MARCU

Adi Cristi, un poet al diversității de exprimare lirică

Cei care îl cunosc pe Adi Cristi doar ca moderator de televiziune sau ca gazetar, cu siguranță că îl pot considera un cinic, însă el este, de fapt, un sentimental bine temperat, chiar un timid în fața colii albe, cel care știe să îngenuncheze în fața cuvântului scris și mai ales în fața poemului, în fața fragmentului de cuvânt, ca în fața unui uriaș altar numit poezie, pentru că aceasta este doar o senzație și un mod frumos de a amăgi eternitatea.

Doar în poem mi-a rămas retragerea/ chiar dacă nu toate cuvintele măvor/ chiar dacă nu toate silabele/ mă devoră// doar în poem/ am găsit cana cu apă și colțul de pâine/ și cortul și căldura... spune Adi Cristi într-un poem din cartea *Despărțirea de silabe*, una dintre cărțile program (*Poem săpat în tranșee*), conturându-și ofensiva asupra cuvântului.

Apropiindu-se de poem, cum doar flacăra știe să se apropie de apă, Adi Cristi învață, învățându-ne și pe noi, să nu uităm ce înseamnă această despărțire în silabe, acest înapoi necesar privirii, cum spune în alt poem al său.

Gestul de a face un pas înapoi nu este altul decât o nouă invitație la lectură, profundă și serioasă, gravă, o lectură fără pizme, fără răutăți, dar cu răutate, așa cum merită poezia scrisă de Poetul Adi Cristi.

Cu fiecare carte a sa de poezie, căci în acest *laudatio*, despre poezie și despre poet este vorba, fără a neglija prozatorul, reușește să-și surprindă cititorul prin spontaneitatea, prospețimea ideilor și chiar prin curajul asumat de a-și expune, liric, gândurile.

Poezia orfică, psalmică se pare că îl cucerește cel mai mult, conturându-i până la detaliu profilul poetic, elegiac, iar reala sa sensibilitate este tradusă în gestul de adorație, fie față de divinitate, fie față de ființa iubită, fie față de cititor, și această structură nu-l trădează niciodată în poezie.

De la debutul său editorial din 1983, cu cartea *Play-Bleck- ființa lucrurilor* și până la cartea recent apărută, *Cu lupii urlând* (2018) bibliografia sa poetică adună, cum singur spune într-un alt titlu, *40 de metri de poezie* păstrând spiritual ludic și concretețea cu care își estimează truda. E mult e puțin? Nu vom ști decât citindu-i cu atenție fiecare dintre aceste cărți.

Tonul ironico-ludic, bazat, cel mai adesea, pe foarte multe jocuri de cuvinte, întocmește un arsenal poetic de prins cuvintele în bandulieră, atunci când poetul se refugiază în tranșeele poeziei acoperit cu o raniță de cuvinte, unele rebele, altele blajine, dar toate crezând că locul lor este în prim plan, pentru că poetul le face să fie orgolioase până la a se respinge de cele mai multe ori. Dar Adi Cristi are știința de a le trimite la locul lor, cu eleganță, ca și cum i-ar fi frică să nu rămână fără de apărare în acest șant.

El simte cum *Cuvintele curg/ din rana poemului/ sacrificat/ de parcă cineva din mine/ s-ar fi stricat* și lasă cititorului impresia că în fiecare poem al său poate locui o jucărie stricată la care meșterește, în vis, să-i redea suplețea de care, simte, are atâta nevoie.

Construcțiile ironice, experimentaliste aparținătoare spațiului creator al celor din generația optzeci la care se consideră atașat uneori, îl trimit, așa cum subliniază și critical literar Cristian Livescu în portretul din recenta sa carte *Viața și splendorile poeziei în celesta cetate Iași, la începutul temutului mileniu, îl trimit să tragă cu ochiul mai mult spre Marin Sorescu, prin ludicul și lejeritatea de exprimare, vrând*

a spune că omul grăbit din cotidian îl lasă în urmă și ctirează din poemul Interviu.

Tot Cristian Livescu vorbește despre starea de înstrăinare și criza de autocunoaștere, două teme predilecte în creația lui Adi Cristi.

Într-un interviu luat de poetul – director al revistei *Convorbiri literare*, din Iași, *Cassian Maria Spiridon*, Adi Cristi se confesează despre modul cum a debutat în ziarul *Flacăra Iașului* pe când nu avea nici 11 ani, cu un poem scris la moartea liderului comunist al vremii. Iar aventura întâlnirii cu acel lider este plină de suspans și demnă de a fi lecturată.

Începutul activității literare la Adi Cristi este legat de manifestări în cadrul cenaclului *Lupta cu inerția* prin acele faimoase spectacole lirice ale *Studioului de poezie* pe care îl inițiasse cu câțiva colegi de generație, loc unde invita, pe cheltuială proprie, după cum mărturisește, și nu avem de ce să nu-l credem, cei mai mari poeți ai României, de la acea vreme.

Adi Cristi, scrie Ioan Holban, *surprinde prin discursul poetic, prin trecerea în mineral ca la Bacovia, cu bucuria lui Coșbuc și Alecsandri, exasperarea lui Nichita Stănescu, plictiseala lui Virgil Mazilescu și mirarea lui Marin Sorescu, dependent de lumea imaginară care se întrevede prin vizor ori în căutarea armei, poetul rămâne el însuși cu poezia sa.*

Despre poezia lui Adi Cristi s-au scris multe comentarii, de către critici și poeți consacrați, adevărate autorități în acest domeniu, ceea ce ne îndreptățește să considerăm că ne aflăm în fața unui poet de mare forță de exprimare lirică și asta se poate remarca prin lectura celor peste 45 de volume de poezie, volume destul de consistente, volume în care sunt dezvoltate diferite programe lirice pe care le abordează cu multă lejeritate.

Distingem trei linii de forță în poezia lui Adi Cristi. Una care are legătură cu cotidianul, cu proza și publicistica sa. A doua își trage seva din cărțile sfinte, dar și din scrierile și

tablourile suprarealiștilor sau din fabuloasa proza realist – magică sud-americană. Și a treia cale, care în cazul liricii lui Adi Cristi, e legată de subconștient, spune, în stilul caracteristic, Nichita Danilov, când face referire la poezia poetului.

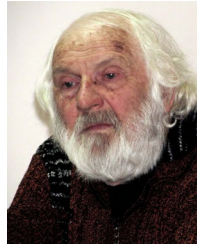
Cristian Livescu, într-un amplu comentariu, din cartea amintită mai sus, concluzionează: *Adi Cristi are meritul de a întreține rugul textualismului, devenind unul dintre puținii consecvenți ai acestei retorici generative, orientând-o spre ontologic și revelația întâmplării.*

Pe lângă activitatea de poet, Adi Cristi este și un prozator de largă respirație epică, un prozator declanșator de o problematică specială pentru că personajele sale sunt cele de lângă noi, personaje cu care avem șansa se ne întâlnim la fiecare pas.

Viața cea de toate zilele, pentru toate aceste realizări, îi oferă un premiu, un premiu pe care îl merită cu prisosință, și anume, să împlinească **70 de ani**. E mult, e puțin, nimeni nu poate ști, dar faptul că Adi Cristi este în plină forță și ascensiune, și în planul creației, ne îndreptățește să-i dorim *La mulți ani și multă sănătate* și să-i așteptăm cărțile viitoare, cu multă nerăbdare.

Acest premiu oferit de destin poetului Adi Cristi este un gest de prețuire pentru întreaga sa operă poetică, la împlinirea a 70 de ani de viață, un gest meritat de poet, un premiu care ne face să ne bucurăm că suntem contemporani.

Ioan ȚICALO

Dialog cu 2+1

– Victore, acum că zaci în pat și știi bine că ești condamnat, mi-a spus doctorul că ești în ultima fază, să-mi spui, înainte de a te duce pe lumea cealaltă, dacă m-ai înșelat vreodată, l-a privit necrutător soția, așezată cu fața spre cel bolnav, care, livid, stătea cu fața în sus și privea cu infinită tristețe în pod. Dacă te încapățânezi și taci, am să te hrănesc mâine, iar morfina, poimăine, l-a executat Monica.

– Nu știi... a început el, stând în aceeași poziție. Îți aduci aminte că într-o toamnă mi s-a năzărit să iau concediu la vremea aceea și să mă duc la cules de struguri într-o fermă. La o săptămână, m-am dus într-o seară la cramă, m-am îmbătat și n-am mai știut de mine. Când m-am trezit, eram într-un pat străin și dezbrăcat. Nu țin minte ce s-a petrecut acolo. Drept este că m-a servit cu vin o fatucă tare frumoasă...

– Am știut că tu ai fost un crai, mișelule! l-a alțoit din nou cu vorba Monica. La fabrică, aveai în subordine, o vreme, numai cadâne, iar tu orăcăia, cu ochii bulbucați, ca un broscoi!

– Nu mai da cu parul în mine degeaba, că tu...

– Ce vrei să spui, Victore? Eu am fost și am rămas cea mai vrednică femeie. Eu am făcut bine și i-am înșelat pe alții, drăguțele. Pentru toate avansările tale, i-am înșelat cu brio și nu m-am lăsat până ce nu te-am văzut, la urmă, director. Din punctul ăsta de vedere, ar trebui să fii fericit. Și la spital, l-am înșelat pe doctor, ca să-ți dea tratamentul cel mai bun. Păcat că tu n-ai luptat cu boala, ai rămas același bleghoman care ai fost toată viața. De-acum, nu mai are nici un rost, așa s-a subțiat de tot și poate să se rupă în orice moment.

– Ai zis că-mi dai puțină mâncare... a îndrăznit suferindul, din aceeași poziție.

– Ce-i atâta grabă, drăguțele? s-a ofuscat femeia. Vrei să-ți încarci stomacul și să nu mai poți dormi, ori, mai rău, să ai coșmaruri? Că tu ai făcut numai prostii și a trebuit să ți le acopăr eu, ca o soție credincioasă și devotată.

– Despre ce prostii vorbești, Monica? Abia acum s-a întors Victor puțin către ea.

– Ai uitat că ai adus-o pe mamă-ta aici, pe capul meu, și a trebuit să-i pun gheara-n gât, ca să n-o mai văd în fața ochilor?

– Ca va să zică, tu ai alungat-o din casa mea... i s-au umezit ochii bolnavului.

– Casa ta-i la cimitir, Victore. Am și plătit locul, bineînțeles tot din banii tăi, să-ți placă și să te odihnești comod, iar mie mi-am cumpărat rochie neagră de dantelă. Am și probat-o... Îmi stă tare bine, numai să vezi ce-am să bocesc la mormântul tău, ca o văduvă frumoasă ce-am să fiu...

– Îmi dai puțină mâncare? a repetat soțul

– Cu-cu!... cu-cu!... s-a auzit imediat.

– I-auzi, Victore, cucul! Îți mai trebuie mâncare când afară e atâta dulceață de cântec? Deschid geamul și mă duc să-ți pregătesc ceva. Răbdare!...

Monica s-a dus în altă cameră, unde o aștepta... cucul.

– Vii cam greu, cucoaică, i-a reproșat, îmbrățișându-o.

– Vin, că am muștrări de conștiință, l-a tras ea în pat.

– Ia să văd cum îți stă când ai tu muștrări de conștiință, i-a zis Tudorel, astupându-i gura.

N-a apucat să linchească mai mult, căci s-a trezit cu o arsură peste șale și cu un sughiț sub el. Victor a ridicat a doua oară cârja, vorbind duos:

– Afară, cucilor, afară! Iar tu, cucoaică, să-ți iei catrafusele și să te duci de-a berbeleacul la casa pe care ai plătit-o la cimitir, că aici nu mai ai ce căuta! în vreme ce cucul s-a făcut nevăzut, ținându-se de șale. Hai, mișcă-te, potloagă, tu care ai înșelat atâția bărbați și ai rămas până la urmă înșelată!

– Omul meu drag... a încercat Monica să miaune.

– Gata, s-a terminat! O vezi? i-a arătat cârja „bolnavul”. De te mai văd pe-aici peste o oră, o rup pe spinarea ta și te trimit la doctorul acela, să-l înșeli din nou!

azi frica ți-a încolțit sângele

au venit să te vadă. sînt tot mai mulți.
pînă la ziuă dealul din spatele casei
s-a umplut cu sufletele lor
făcute fîndări.
tu între patru pereți aștepti o minune
aștepti un semn
dar ei vin înspre tine
ca un stol de vrăbii gălăgioase.

de cîteva zile simți frigul
ca un nou născut
în prima lui zi de viață.
ei nu.
sînt tot mai mulți.
îți pasă.
în casa ta din lemn de cireș amar
pereții au început să vorbească.

cînd știi că dincolo e capătul
sîngele tău se apără. orice limită acum
sfîrșește în derizoriu
tot ceea ce era bun ieri
azi ți se pare greșit
zilele
anul nașterii
dinții de lapte.

să știi să taci atunci cînd pe șira spinării simți
mîna rece a iubitei bătînd darabana
și degetele ei lungi
ca niște firisoare de apă
săpînd adînc sub coaste
ca într-un munte de vechituri.

să taci
cînd la masă vei fi singur
altfel vor ieși la lumină
toate părțile moi ale sufletului
din tată în fiu.

nu poți explica totul.
nu poți explica acea zi de vară din munți
cînd dimineața
din cer cădeau boabe de struguri
și zahăr candel.
toate astea fac parte
dintr-un șir lung de întîmplări
fericite.

acum de pe margine se văd fisurile
se văd teritoriile în care viața
ani la rînd
a făcut ravagii.

ești predispus la tăcere dar nu știi
mîine la prînz cine va trage cu pușca
cine îți va rosti numele
cînd pe deasupra casei va trece
culegătoarea de suflete.

ești la o trecere de pietoni.
chipuri în stînga și-n dreapta.
ochiul semaforului clipește
iar cele patruzeci de secunde
îți spun
că atîta timp ai
ca să treci dincolo.
îi privești pe cei din jur
cum trăiesc sub tirania secundelor
și renunți.

îți spui că undeva trebuie să fie
o altfel de trecere
unde timpul
nu e așa la vedere.

cînd toți ai casei dorm
tu pleci în cea mai lungă călătorie din noapte.
cu ochii în tavan
e tot mai nesigur acum
să-ți ispitești moartea cu vorbe de duh.
încerci să te gîndești la o zi
care ți-a marcat viața.
nu poți. sau mai bine zis nu știi.
toate s-au întîmplat în capul tău
în lumea ta.

cu ochii în tavan
cea mai lungă călătorie în noapte
e ca o tăietură
de la stînga la dreapta
în jurul inimii.

azi frica ți-a încolțit sângele
a adus rîtina
a împînzit teritoriile din jurul casei.

atîta timp cît ai ochii închiși
nu ți se poate întîmpla nimic.
pe deasupra casei trec în procesiune
cei care au despărțit uscatul de ape
cei care sapă pămîntul adînc
să mute hotarele.

atîta timp cît ai ochii închiși
trebuie doar să-i strigi pe nume
și ei vor veni
ca un stol de păsări vorbitoare
vînzolindu-ți prin sânge.

sînt zile care nu trec. sînt nopți care nu trec.
sînt zile și nopți care ți-au împușinat
sufletul.
ai trăit totul
ai ratat totul.

din lujerii morții
cei vii împlăteau coronițe
dar tot nu a fost de ajuns.

acum tu porți pe față
semnul înfrîngerii
și ei au numai cuvinte de laudă.

în nopțile cu lună plină
vin vești dinspre viitor
despre o proastă întocmire a trupului
și a minții
despre ritualuri de îmbătrînire a sufletului.

vin vești că la marginea cerului
departe de ochii muritorilor
se construiesc uriașe depozite de sânge
fosfor și calciu.

ai vrea ca totul să rămînă așa
ca o întoarcere în timp
fără anul morții prin preajmă
fără scrișnetul anotîmpurilor.
dar tu continui să cauți
o formă de întuneric
pe care ai vrea să o ocupi.

Ion CRISTOFOR

Nicolae Manolescu, dascălul nostru de literatură

Ca student din Alma Mater Napocensis, am avut profesori străluciți la Facultatea de Filologie, dascăli care și-au câștigat o bună reputație în domeniul istoriei și criticii literare: Mircea Zăciu, Ion Vlad, Mircea Muthu, Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Doina Curticăpeanu, Ion Vartic, Marian Papa-hagi. Cu toate acestea, am văzut mereu în regretatul Nicolae Manolescu marele meu dascăl în materie de literatură și poezie. Ca elev și cititor precoce i-am descoperit articolele strălucitoare în *Contemporanul*, în *Gazeta literară*, devenită mai târziu *România literară*. Îi vânam cu aviditate cronicile literare. I-am căutat cu disperare *Metamorfozele poeziei* (1968) prin toate librăriile clujene și la unicul anticariat al orașului. Într-un târziu, un prieten mai mare, exasperat de eforturile disperate ale liceanului (în 1968, eram elev la un liceu industrial) mi-a dăruit, cu o generozitate demnă de un mare poet, cartea mult jinduită.

Sinteza criticului bucureștean devenea în ochii mei o carte sacră, o veritabilă Biblie a adolescenței mele. Se subînțelege că nu ignoram volumul din 1965, o contribuție didactică a ilustrului critic - *Literatura română de azi, 1944-1964*, scris în colaborare cu Dumitru Micu, volum din care îmi făceam conștiente în biblioteca liceului. Ca neostoiit devorator de cărți am ratat și fabuloasa antologie, apărută în BPT, în 1968 - *Poezia română modernă de la George Bacovia la Emil Botta*. Se crease în jurul acestor două volume din BPT o veritabilă mitologie, o plasă de zvonuri și de ipoteze. Nu la multă vreme de la apariție, cartea a fost retrasă din toate librăriile clujene și dată la topit. Cartea era, cred, pusă la index și în puținele biblioteci publice pe unde se rătăcise. Am pipăit filele cărții doar foarte târziu, după 1990, când îmi dădeam doctoratul. Întâmplarea face că la Madrid, în timp ce umblam pe urmele lui Aron Cotruș, am aflat cauzele și dedesubturile acestor tipări a buclucașei antologii. La mijloc fusese nu atât vigilența cenzurii, ci, ca întotdeauna, o delatatione a unui important poet, rudă prin alianță cu Aron Cotruș.

De altfel, marele critic și istoric literar nu ducea lipsă de adversari. Iar trompetele regimului comunist din *Săptămâna* și *Luceafărul* nu îl slăbeau nici o clipă. Nu cred că a existat în perioada dictaturii un om de cultură mai calomniat, mai supus tonelor de dejecții pe care le revărsau asupra criticului slujbașii zeloși ai regimului. A rezistat la toate aceste atacuri cu un stoicism admirabil, replicând rareori, cu o superioară ironie. Fără o forță interioară de excepție, ar fi fost imposibil să reziste și să susțină cronică literară, neîntrerupt, săptămânal, vreme de peste 30 de ani. M-am întrebant adeseori ce anume îi dădea forța aceasta de rezistență la injoncțiunile regimului. Iar atacurile veneau adeseori din direcții neașteptate. Țin minte cum la apariția strălucitului eseu *Contradicția lui Manolescu* (1970), am citit cu stupeoare în revista *Familia* o întâmpinare venită din partea strălucitului estetician Liviu Rusu, cu care dialogasem după o conferință intitulată *Faustic la Lucian Blaga*. Mi s-a apărut atunci că am în față un domn blajin, de mare civilitate. În realitate, după cum relevă Răzvan Voncu, omul avea un accentuat "temperament polemic". Explicația poate fi găsită și în faptul că Liviu Rusu, cu certe merite în recuperarea moștenirii literare a lui Titu Maiorescu, deținea o catedră din 1938 la Facultatea de Filosofie și Litere din Cluj, de unde, în 1948, va fi înlăturat cu brutalitate de satrapii dogmatismului comunist. Până în 1961 este bibliotecar, alături de Lucian Blaga, la

Academia R.P.R., filiala Cluj. Ulcerat de cei 12 ani de eliminare din învățământul superior, Liviu Rusu atacă în termeni lipsiți de urbanitate cartea tânărului universitar bucureștean. După apariția primelor două ediții ale cărții lui Nicolae Manolescu, Liviu Rusu a publicat în revista *Familia* (martie și aprilie 1973) studiul „Contradicția lui Maiorescu”, reprodus apoi în volumul său de *Scrisori despre Titu Maiorescu* (1979). Lucrarea lui Nicolae Manolescu e considerată de Liviu Rusu a fi tipică pentru începuturile unui „proces apologetic cu totul exagerat, o supralicitare prin nimic justificată, călcându-se din nou adevărul în picioare, nesocotindu-se datele precise ale documentelor, lăsând friu liber fan-teziei”. Cum Liviu Rusu polemizase pe aceeași temă (Titu Maiorescu) cu Liviu Petrescu, mi-am spus că se manifesta la bătrânul estetician o bizară tendință a unor studiosi ce au orgoliul de a crede că sunt singurii ce dețin monopolul adevărului referitor la un autor. Mi s-a

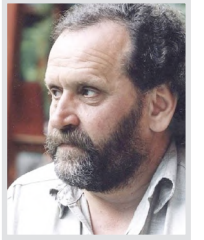
părut evident că L. Rusu nu înțelegea unghiul modern de interpretare a tânărului critic bucureștean, noutatea și originalitatea eseului dedicat patronului spiritual al Junimii.

Oricum, ca băiat proaspăt venit de la țară eram stupefiat de brutalitatea atacului asupra idolului meu din București. Mă întrebam, cu naivitate, dacă aceasta e lumea literară în care mă pregăteam să intru... Sunt sigur acum că Nicolae Manolescu întâmpina reacția contestatarilor săi cu o seninătate olimpică, convins fiind că "spiritul critic însuși trebuie supus criticii". Această profundă înțelepciune i-a permis lui Nicolae Manolescu să reziste în bivouacul de cronicar vreme de câteva decenii, cronică literară fiind genul pe care l-a practicat cu autoritate, cu inegalabil talent, în texte vii, pline de plasticitate, mereu incitante.

Iar recent, într-o cronică dedicată lui Dan Cristea, *Noile cronici de la Snagov* (Cartea Românească, 2024), Nicolae Manolescu revine asupra ideii de rela-tivitate a judecării criticului, căruia i se refuză statutul de judecător infailibil: "Criticii învățată unii de la alții un lucru: că nicio judecată ori analiză nu e absolută. De aceea am susținut ideea că istoria literaturii se scrie la două mâini."

E limpede că de la debutul cu *Lecturi infidele* (1966) până la monumentală *Istorie critică a literaturii române* (2008), criticul a rămas fidel marelui său talent, dar mai ales literaturii, limbii și culturii naționale pe care le-a slujit cu o devoțiune fără egal. Ca președinte al breslei scriitoricești vreme de cinci mandate succesive, ca strălucit critic și istoric literar, omul acesta, intrat prea devreme în eternitate, ne va lipsi mereu.

Gellu DORIAN

După plecarea lui Nicolae Manolescu

Cînd scriu aceste note, trupul neînsuflețit al criticului Nicolae Manolescu a fost așezat în pămîntul în care îl așteptau părinții lui. Cîteva zile, peste tot, prin rețelele de socializare, dar și prin presă au apărut tot felul de reacții, din toate părțile, de la cei mai apropiați pînă la cei mai îndeverați contestatari ai săi. Unele dintre ele m-au întristat peste măsură. Probabil, dacă le-ar fi auzit, Nicolae Manolescu nu le-ar fi luat în serios, așa cum l-am văzut nu de puține ori cînd primea în față lăturile unor inși care-și făcuseră din asta o obișnuință. Nu suferea pe față, însă, cu siguranță, în profunzimea sufletului său se îndurera și-și cumpănea poziția, reacțiile, în așa fel să pară că nu-i pasă. Știa că toate aceste reacții se vor întîmpla din momentul cînd a candidat, chiar din 2001, la funcția de președinte al breslei, care mai fusese în pericol prin 1992, fiind salvată

sau se analiza în adunările generale ale scriitorilor, în formele acceptate de filialele USR din țară, conform statutului votat și de reformatorul dizident. Prin urmare, reacțiile au fost dure, procesele au fost declanșate, iar nervii au rămas încordați tot timpul. Timpul oricum a curs. Legal chestiunile s-au tranșat în instanță. Vocile celor care spuneau că USR nu există (30 împotriva a 2.600) au încetat, ca acum, la moartea președintelui să se reaprindă cu și mai mare forță de pîrjolire a numelui Nicolae Manolescu.

Astfel, primele două mandate ale lui Nicolae Manolescu în fruntea USR au fost conform vechiului statut. Celelalte, din 2013 și pînă în prezent, sunt la fel de legale, conform noului statut. Faptul că acestea au fost asumate, cu aprobarea întregii bresle, ca o formă de luptă pentru apărarea Uniunii Scriitorilor ca instituție națională s-a impus de revolta celor care au pus existența breslei scriitorilor în pericol. Că această formă de apărare este considerată de unii abuz este la fel de adevărat cu abuzul celor care au ajuns la acte ilegale dovedite, cum sunt cele de uzurpare a unor drepturi, cum au stabilit sentințele de judecată date în instanță. Încît, dacă, după plecarea lui Nicolae Manolescu la cele veșnice, se va pune problema unei reconcilierii, aceste acuze trebuie să dispară. Revenirea la vechiul statut ar putea împăca de aici înainte taberele și s-ar elimina dihonnia. Însă ceea ce trebuie să se înțeleagă de către toți cei care s-au dat afară singuri din USR este să accepte toate regulile statutare, așa cum, probabil, vor fi puse în discuție de aici înainte și aprobate de adunarea generală a scriitorilor, de va fi să se întîmple cum ar fi bine. Deformările existente de pînă acum au survenit în urma atitudinilor celor care s-au manifestat în afara statutelor împotriva celor care au adus instituția Uniunea Scriitorilor din România pînă în zilele noastre.

Revenind la reacțiile celor care nu au ținut cont de simplele reguli creștine, cît timp trupul neînsuflețit al lui Nicolae Manolescu se afla pe catafalac, aducînd injurii, insanietăți, deformări ale adevărului despre omul în cauză și funcțiile deținute de el, de prestanța acestuia, recunoscută de majoritatea celor care l-au cunoscut cu adevărat, nu văd în ce mod ar putea avea loc o reasezare a situației create într-o dorită normalitate. Există reguli, scrise și nescrise, care te mențin într-o societate, dacă le respecti, așa cum aceleași reguli te scot dintr-o societate dacă nu le respecti. Adevărurile, atîtea cîte sunt, se vor spune de cei care le cunosc. Pînă atunci, dar sunt convins că și după aceea, trebuie să-i dăm lui Nicolae Manolescu ceea ce i-a aparținut și îi va aparține, să-i respectăm memoria ca unuia dintre cei mai mari oameni de cultură din a doua jumătate a secolului trecut și începutul acestuia. Cel puțin în ceea ce a însemnat și va însemna autoritatea sa în materie de literatură, lucrurile trebuie să fie clare pentru toți. De existența Uniunii Scriitorilor din România, adusă pînă aici și de Nicolae Manolescu, asumîndu-și toate riscurile, se vor bucura toți scriitorii români. A o lua de la zero acum, în acest context social și politic, înseamnă a desființa o instituție creată de scriitori pentru scriitori, instituție care onorează, dar trebuie și onorată.

atunci din miinile nesăbuite al unor confrăți de abilitățile lui Laurențiu Ulici - atunci nu a fost ales -, dar mai cu seamă în 2005, cînd a devenit președintele Uniunii Scriitorilor din România.

Și aceste reacții au venit cu asupra de măsură mai ales după 2013, cînd s-a schimbat statutul și și-a asumat această greșeală ca pe o unică formă de salvare a breslei, intrată în programul de reformare al grupului de scriitori uzurpatori, care au format nucleul unei uniuni paralele, scoțînd-o pe aceasta, pasămite, în afara legii, găsind căi și înțelegeri în justiția sălbatică de la noi. Cînd s-a luat decizia de modificare a statutului, aceasta nu s-a făcut peste noapte, ci în urma consultării generale a scriitorilor, care, pînă la urmă, așa cum a spus comisia de redactare a noului statut, au adoptat noile reguli, reguli care, într-un fel, nu făceau decît să reformeze uniunea de pînă atunci într-o uniune nouă. Greșeala a constat în nelimitarea legislaturilor. Dar și acestea au fost impuse de atacurile din ce în ce mai dese ale celor care spuneau că Uniunea Scriitorilor din România a fost desființată, însă, în schimb, doreau să o conducă ei. Din comisia de redactare a noului statut făcea parte și principalul contestatar, care apoi, deși era în Consiliul USR, a atras și alți reformatori, care doreau să facă o altă uniune. Ca în orice asociație, încălcarea statutului duce la excluderea celor care îl încălcă. Pașii care au urmat, într-o oarecare măsură, Nicolae Manolescu nu i-a făcut singur, ci de comun acord cu ceea ce se discuta în consiliu

Emil NICOLAE

Omul din cărți

Acum, scriind aceste rânduri și fiind astfel obligat "să mă adun", mă întreb de ce am fost și sunt atât de afectat¹ de dispariția Domnului Nicolae Manolescu? Pentru că, până la urmă, întâlnirile noastre s-au petrecut în împrejurări mai degrabă "oficiale", scurte și întâmplătoare (la câteva editii ale festivalurilor G. Bacovia de la Bacău, înainte de revoluție, și după aceea la reuniunile / adunările Uniunii Scriitorilor). Ultima dată ne-am văzut la Iași ("Casa cu absidă"), în 31 martie 2023, cu ocazia alegerilor... Lângă masa cu urna de vot, numeroși colegi se aflau în jurul lui ca să-l salute. Eu stăteam la rând, cu "buletinul" în mână, așteptând să ajung acolo. La un moment dat, privirile ni s-au întâlnit - intens! - și Domnul Manolescu a făcut doi pași în lateral, venind să-mi strângă mâna ("Cum mai sunteți? / Sunt Ok, votez..."). Instantaneu anexat memoriei - nimic mai mult, am crezut atunci... Acum mi se pare un "eveniment"!

De ce? Încerc să-mi explic... Cum poți să fii lângă un om în absența lui fizică? Cred că asta depinde de "oferta" pe care o primești și de măsura în care ești pregătit să-i răspunzi. Iar "oferta", când vorbim despre autori / scriitori, ne parvine sub formă de text. În cazul lui Nicolae Manolescu, nu pot să spun că eram pregătit, în 1963 (elev fiind), să recepționez ca pe un semn ofertant volumul *Literatura română de azi, 1944-1964*. A fost mai curând o lectură utilă în acel moment și prima cu numele criticului pe coperta cărții (scrisă în colaborare cu Dumitru Micu, sic!) care a intrat în biblioteca mea, aflată în stadiu incipient. La fel s-a întâmplat și cu volumele din 1966 (*Lecturi infidele*) și din 1968 (*Metamorfozele poeziei*). S-a întâmplat ceva, însă, tot în 1968: am aflat de la Radio Europa Liberă despre interzicerea antologiei *Poezia română modernă de la G. Bacovia la Emil Botta*... Apoi am reușit să mi-o procur cu ajutorul unei rude care lucra la o bibliotecă publică și care a "subtilizat" cele două volume tipărite în BPT, după retragerea cărții din circulație. Cred că de atunci încolo am început să-l citesc altfel pe Nicolae Manolescu și nu m-aș grăbi să numesc "perversiune" (fie și intelectuală) faptul că o anumită simpatie a dublat mereu, pentru mine, calitatea discursului critic din volumele sale ulterioare.

Evident, câteva dintre lucrările criticii și istoricului literar le-am parcurs din motive "tehnice", să le numim așa (de la *Contradicția lui Maiorescu*, 1970 și / sau *Arca lui Noe*..., 1980-1983 la *Istoria critică*..., 2008), dar altele (precum ciclul de *Teme*, 1971-1988) m-au ținut empatic aproape de autorul lor... Și mă gândesc acum la acest aspect ciudat: cum poți deveni, și de ce, cititorul consecvent al unui critic, nefiind tu însuși un "profesionist" în materie (și nici profesor de literatură)? În cazul Nicolae Manolescu observ că nu sunt singurul, că li s-a întâmplat și altora... Caut un răspuns... Viața prin cărți și între cărți, în pofida legendei despre solitudine, presupune și existența celui alt versant, al solidarității. Adică simți nevoia să ai niște "însoțitori", cu care să împărtășești acorduri sau dezacorduri într-un mod "secret" (și discret!), în absența contactului fizic obișnuit. Asta presupune și o alegere, o căutare a omului din cărți. Așadar, m-am oprit la Nicolae Manolescu (și la alți câțiva, desigur) după două criterii: civilitatea și stilul (în realitate ele se presupun reciproc, constituind o referință unică).

Dispariția fizică a criticului este un motiv de tristețe, indiscutabil. Pe de altă parte, însă, îmi rămâne omul din cărți, cel din afara spațiului și timpului, cu care mă voi întâlni ori de câte ori îmi voi "răsfoi" biblioteca, adică zi de zi și noapte de noapte...

¹etimologie: lat. affectus = sentiment; prin lb. franceză;

Traian D. LAZĂR

Nicolae Manolescu - Didactica

Ca profesie, Nicolae Manolescu a fost om al școlii. Și-a început cariera didactică la facultatea de filologie a Universității București, ca asistent, și a finalizat-o ca profesor universitar. A fost, deci, normal ca în scrierile sale să trateze problemele învățământului. Unele sub formă de amintiri: elev care învață religia în școală și de la bunica - părintii săi erau nereligioși; evocarea în termeni generali a învățătorilor și profesorilor săi; bagajul intelectual deformat de prososovietism completat apoi cu stagii de formare în Occident (România literară, nr 41/2023); portrete ale dascălilor model Alexandru Piru, Paul Cornea, Andrei Oțetea (R.L. nr. 38, 45-46/2022, nr. 51-52/2023).

Editorialele sale din România literară au tratat frecvent subiectul școlii, din ipostaza omului experimentat, a specialistului, mai ales în anul 2022, când s-a dezbătut public și s-a votat, de către parlament, o nouă lege a învățământului. Nicolae Manolescu și-a exprimat opiniile privind reforma școlii, iar în calitate de director al *României literare* a pus paginile revistei la dispoziția cadrelor didactice și a cititorilor pentru a participa la dezbaterile proiectului de lege.

Asupra **raportului dintre material și spiritual** în dezvoltarea economico-socială, Nicolae Manolescu s-a pronunțat acordând prioritate spiritualului. "Softul precede și determină hardul, și nu numai în I.T. Nicidecum invers. Ca să dezvolți capacități de producție materială trebuie să pozezi sau să formezi capacități intelectuale", scria el pledând pentru recunoașterea și acordarea unui rol mai important școlii. "Din orice perspectivă am privi lucrurile, locul unde omul se formează pentru viața socială este școala. Toate bunurile materiale sunt produse, nu de mașini, ci de oameni școliți, adică instruiți, inclusiv cei care le folosesc". Școala "are uriașe consecințe pe termen atât foarte scurt, cât și foarte lung". (R. L. 15/2022)

Nicolae Manolescu avea o concepție clară privind **raportul dintre instruire/învățare și educare**, precum și a **tipului de educație** adecvat societății românești.

"Nu există educație fără învățatură transmisă și garantată de autoritatea dascălului", a fost o idee expusă și argumentată de Nicolae Manolescu în discursul rostit cu ocazia decernării titlului de Doctor Honoris Causa la Universitatea din Cluj. El preciza raportul logic ce trebuia stabilit între cunoștințe și competențe. Cunoștințele formează competențe și nu invers, cum impuneau reformatorii școlii. Recurgerea la teste-griță, blochează de fapt gândirea, respingea el o altă orientare a autorilor proiectului noii legi a învățământului.

Tipul de educație ce trebuia ales pentru școala românească era educația liberală. Citând din Allen Bloom, Nicolae Manolescu scria că educația liberală este aceea care își propune ca sarcină principală, "să-l sprijine pe elev să-și împlinească natura umană împotriva tuturor forțelor deformante, ale convenției și prejudecății".

"Elevul trebuie învățat să gândească cu capul lui" era unul dintre principiile ce trebuiau așezate la baza reformei învățământului, credea Nicolae Manolescu. Trebuie puse opreliști în calea unui "main stream greșit" cum ar fi ideologiile woke, political correctness și egalitarismului comunist. Societatea trebuie să promoveze ideea egalității de șanse, nu a egalității pur și simplu. Școala trebuie să identifice diferențele dintre indivizi și să le ofere șanse potrivite de afirmare.

Este greșită așezarea la baza formării tinerilor a științelor exacte și neglijarea disciplinelor umaniste. Științele exacte formează specialiști, nu oameni. Sugestivă, în acest sens, este dispariția din dicționare a termenului *umanioare*. (R.L. nr 39/2022)

În timpul dezbaterii proiectului legii învățământului Nicolae Manolescu observa că, "În programul prezidențial <România educată> nu există nici o referire la limbă. În manuale, cu excepția titlului, *limba* este înlocuită de *comunicare*, deși una e una și alta e alta". "Astăzi scrie fiecare cum vrea", pentru că normele stabilite de Academia Română după 1989 nu au putere de lege, nu au fost legiferate. "Studiul gramaticii lipsește de mulți ani din liceu, cu excepția profilurilor filologie și pedagogie. Acestea fiind zise, se vorbește și se scrie îngrozitor". "Vorbim și scriem într-o limbă pășărească". "Ce-i de făcut?", se întreba Nicolae Manolescu. Și răspundea: "Aș începe cu școala și aș continua cu un program național de ilustrare și apărare a limbii române". Ministerul Educației, diversele asociații de profesori de română precum și alte

instituții ar trebui să se preocupe mai intens de „acest bun național, care este limba română...”. (R.L. nr 15/2022)

Partizan al cunoașterii și continuării opereii înaintașilor, al învățării și respectării învățămintelor istoriei, Nicolae Manolescu indica **„trei repere importante în materie de reformă a învățământului”**: Titu Maiorescu, Spiru Haret, Constantin Angelescu. Inspirându-se din ideile acestora, Nicolae Manolescu susținea ideea unei reforme școlare complexe, care să aibă în vedere atât cadrul exterior, clădirea și dotările necesare, cât și conținutul, programa, cărțile etc. „Maiorescu este cu un pas înainte față de miniștrii actuali: a întocmit un plan -tip de clădire, pe care l-a trimis tuturor reprezentanților județene, tuturor comunelor și particularilor care l-au cerut”, scria el. (R.L. nr. 37/2022) „...Nu ajunge doar reformarea sistemului de învățământ ca atare, a programelor și a manualelor, absolut necesare de altfel, e nevoie ca școala să arate pe dinăuntru și pe dinafară ca o instituție respectabilă”. (R.L. nr 51-52/2022)

Nicolae Manolescu releva contrastul dintre poziția ministrului Titu Maiorescu favorabilă înființării școlilor de specialitate și a miniștrilor de după 1989 „care au considerat inutile atât școlile profesionale cât și școlile normale și le-au desființat”. (R.L.37/2022)

Ca filolog, Nicolae Manolescu a acordat o mare atenție prevederilor proiectului de lege privind poziția limbii române în școală. Compara, tot cu acțiunea înaintașilor: „Maiorescu se bate pentru introducerea studiului limbii române, ca obiect separat de studiu (atenție!) în gimnaziu și liceu, cuprinzând (atenție, din nou!) ortografia, gramatica, principiul de compoziție și stil, poetica și noțiuni de istoria limbii și literaturii române”. Acest fapt l-a inspirat și a fost realizat prin legea lui Spiru Haret. Proiectul legii învățământului aflat în dezbaterile publice avea în aceas-

tă privință o orientare eronată, după opinia lui Nicolae Manolescu: „cea mai mare greșală a proiectului, dacă tot vorbim de literatură, este aceea de a trata ca pe unul din modurile de comunicare”. (R.L.47/2022) Efectele acestei idei, scria el, se văd în manuale, sunt catastrofale, întrucât criteriile comunicării sunt diferite de criteriile literaturii. (R.L. 51-52/2022)

Școala este o problemă a întregii societăți. Instruirea/Învățarea și educarea elevilor nu este doar rezultatul acțiunii și responsabilitatea cadrelor didactice, cum cred cei ce judecă unilateral problema. Nicolae Manolescu se pronunța pentru **implicarea părinților, a factorilor sociali** în acțiunea de formare a elevilor. (R.L.16/2023)

Deosebită atenție acorda Nicolae Manolescu limbii române, nu doar în școală, ci și în societate. „Sensibilitatea scriitorilor față de limbă este firească de vreme ce ea reprezintă materia lor primă”, argumenta el. Aserțiunea este valabilă pentru toți etnicii români, completăm noi.

Astăzi vorbim o „limbă stricată”, ceea ce denotă „lipsa de respect față de cel mai mare bun național”, constata Nicolae Manolescu. Atenția lexicografilor români este reținută de „starea actuală a limbii, împrumuturile haotice, ezitățile ortografiei și altele asemenea”. Limba este invadată de neologisme, ori cuvintele recente „nu sunt totdeauna necesare, altfel spus nu îmbogățesc cu adevărat limba, nu-i cresc expresivitatea, ci, din contra, o uniformizează și o simplifică oarecum”. O limbă prost vorbită, atenționa el, „își periclitează identitatea, care stă la rădăcinile ei”. (R.L. nr 25-26/2022) Și periclitează, totodată, identitatea etnică. „În condițiile în care se vorbeste tot mai mult despre identitatea națională, limba română este lăsată de izbeliște”, avertiza marele critic literar. (R.L. nr 15/2022) Nicolae Manolescu era preocupat, de asemenea, „de sărăcirea limbii române prin uitarea unora din cele mai frumoase cuvinte, expresii și ziceri (iată!) din veacurile trecute”.

După adoptarea legii, Nicolae Manolescu atribuia minusurile privind limba vorbită și necunoașterea literaturii române, „modei actuale de a <descărca> programa școlară”. Replica lui Nicolae Manolescu față de această modă era: „Școală, cât mai multă școală”. Când să învățăm literatura română, citind operele importante, dacă nu pe băncile școlii. Neîntâlnirea la timp cu fiecare dintre aceste opere constituie cea mai mare rată intelectuală din viața unui om. Și o catastrofă pentru societate”. (R.L. nr 4/2023)

După propria-i expresie, toate acestea și încă multe alte pagini le-a scris Nicolae Manolescu „...Preocupat cum sunt dintotdeauna de soarta școlii românești”,

Ion Tudor IOVIAN

Nicolae Manolescu „În fiecare om o lume își face încercarea”

Era un om puternic, impunător, dar cu un fel lumină întristată în priviri. Chiar și când surâdea, îi ghiceam sub tăietura buzelor, amărăciunea ușor robespierriană a cuiva aflat în comunicație stranie cu o lume greu de întrevăzut, în care accesul, printre site dese și multe, e condiționat apriori de calități rarissime. L-am întâlnit destul de rar - la redacția revistei România literară, din bulevardul Ana Ipătescu, la alegerile Uniunii Scriitorilor de la București și Bacău, la Turnirul de Poezie de la Mangalia și de la Colibița, la Alba Iulia, cu ocazia desfășurării Galei Poeziei în formatul stabilit de „Lista lui Manolescu”. L-am urmărit întotdeauna cu încântare și interes pe TVR Cultural, în emisiunea Teodorei Stanciu, Radio România Trinitas și, evident, săptămânal, în paginile României literare. Ori de câte ori trebuia să-l întâlnesc și fiindcă devenise în timp un fel de instituție, mi se părea că văd și totodată aud severul, elitistul dicton de pe frontispiciul academiei lui Platon, rostit grav cu vocea înghețată a lui Ion Barbu: „Nimeni să nu între aici, dacă nu-i geometru”. Mă străduiam...

Bărbat plăcut la înfățișare, cu statura mereu dreaptă, cu ceva aristocratic în gesturi, în priviri, în voce. Rațional de tip kantian, cu o temeinică și mereu prezentă cultură umanistă și nu numai, în act, sigur pe sine, cu spirit critic profund, totdeauna constructiv, căutând adevărul și măsura în toate, cumpănat, evitând excesele, totuși îndrăzneț cu prudență, cu o suplețe de invidiat în argumentație, adesea provocator, apărându-și convingerile în care identifica energiile viitorului, în răspur cu păreri comune, lipsite de nerv și relief, asumându-și proiectele oricât de îndrăznețe, cu un intelect acut, cu o memorie prodigioasă, cu darul rarism de a identifica valoarea acolo unde aceasta exista în nuce, ascunsă din pricini diverse, ori uitată.

Avea, îndrăznesc să cred, ca și Eugen Lovinescu, magica nuielușă cu care descoperea noi talente. Cu o voință extraordinară de a concepe proiecte în beneficiul culturii, al literaturii în primul rând, pe care și le asuma oricât de îndrăznețe și nerealizabile, în ochii unora, ar fi fost, cu program urmărit riguros și consecvent pentru a le putea duce la bun sfârșit. Multe au durat chiar și o viață întreagă. Cel mai important proiect al său, cred cu tărie, a vizat reintegrarea efectivă, credibilă, creatoare de valori durabile, a literaturii române, după anii cenușii ai comunismului ultranaționalist, în marea familie europeană de care s-a rupt după Al Doilea Război Mondial. Prin acest proiect, care ar trebuit să fie al tuturor românilor, scriitori și nescriitori, a reușit să pună în mișcare energii creatoare benefice. Din păcate (sau poate nu, căci piedicile, dușmăniile, murdăriile, nu-l dezarmau, ci, dimpotrivă, îi înteteau puterile și energia de a continua și duce la bun sfârșit ceea ce a inițiat cu credință bună, cumva dezinteresată egotic, bazată pe adevăr), a dat naștere și la o rezistență dușmănoasă, nefiresc de rea și ultimativă, în anii din urmă, a câtorva grupări de stângă marxistă, excesiv de vocale, înnebunite de political correctness, de woke, de cancel culture etc.

Nicolae Manolescu a decis, cunoscând foarte bine nevoile reale, urgente, ale literaturii române, că reluarea traseului european din interbelic al literaturii noastre se putea face numai pe baza primatului estetic, pe cultul adevărului, pe asumarea modelului de existență occidentală la toate palierele. Deși n-a obținut unanimitatea în a da viață acestui proiect, a fost totuși urmat de cei mai mulți dintre scriitori. A cooptat în demersul său și alți oameni de cultură din alte instituții ale statului. Era convingător, avea mereu argumente imbatabile; era bătaios și impunea prin prestanță erudită bine temperată, cultură copleșitoare. /.../

Cărțile lui au fost gândite dintru început să edifice structuri solide, armonioase, care să reziste eroziunilor de tot felul, schimbărilor de regim, de receptare, de sensibilitate, de canon. A depus eforturi uriașe și a izbândit, în vremuri mai mult decât potrivnice spiritului creator, să convingă, *sub specie aeternitatis*, generații și generații de cititori - alumni sau nu - că literatura română, prin *primatul estetic* cultivat consecvent de cei mai mulți scriitori, prin *preeminența adevărului* în sens maioreșcian, în toate întreprinderile spirituale și nu numai, este fundamental europeană.

„Istoria critică a literaturii române”, „Metamorfozele poeziei”, „Arca lui Noe”, „Teme”, împreună cu celelalte cărți manolesciene alcătuiesc o *Lume*, profund marcată de genele ADN-ului creatorului său: *preeminența esteticului, apartenența la europenitate și păstrarea lor ca singurele soluții salvatoare ale identității literaturii noastre*. Cărțile de care pomenim acum nu încheie o epocă și nu închid pe autorul lor între ziduri temporal-tombale, cum s-a tot spus după dispariția lui fizică, ci, într-un fel sau altul, au fost concepute să dea o *direcție*, într-o epocă pe dos, scoasă cu forcepsul din europenitatea ei interbelică. Să-i dea, încă din prezentul nostru învolburat, contradictoriu, un *viitor*, după anii de sălbăticiune din *eraticăloșilor*, un *viitor* care să se ridice ferm, consistent, credibil pe valori certe, de nivel european.

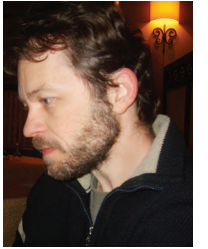
Opera lui alcătuiește, de fapt, o *Carte-lume* (în sens mallarmeean), menită să continue, dar și să concureze creația înaintașilor săi, și, în sens mai larg, Marea Creație. Chiar dacă asta înseamnă nu o dată relectura critică, revizuirea judecăților de valoare elaborate deja de alții, dar și rescrierea propriilor cărți. Unele revizitări, revizui, rescrieri au fost impuse de noile apariții care, fatalmente, au produs (în sensul demonstrației lui T. S. Eliot, dintr-un celebru eseu) schimbări în scara ierarhiei de valori.

Nicolae Manolescu a fost atent la reșezarea plăcilor tectonice din realitatea literară românească de cel puțin 500 de ani, a contribuit hotărâtor la apariția noului canon și a purces la regândirea, în beneficiul întregului, a „Istoriei...” sale critice.

Notă
Din motive redacționale strict obiective, publicăm aici doar o parte dintr-un amplu text scris de Ion Tudor Iovian despre opera și personalitatea lui Nicolae Manolescu.

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Între timp, nu mai e deloc răbdător și amabil. Nu mai șomează, șomează... „Un scurt răstimp i se mai pare încă ridicol că monstrul a stat și l-a așteptat ca să înceapă să trăiască iar, că l-a așteptat pe el, singurul care îl detestă și căruia îi inspiră teamă, că l-a așteptat tocmai pe el și nu pe oricare dintre colegii care nu știu de existența lui și, chiar dacă ar ști, ar sta liniștiți, dar, s-ar putea ca tocmai din pricina asta monstrul să nu existe când sînt numai ei și López lipsește. Totul i se pare atât de absurd, încît ar vrea să fie departe și să nu fie nevoit să muncească, dar în zadar, căci absența lui n-o să omoare monstrul care va aștepta mai departe în fumul pipei, în zgomotul căruciorului cu cafeaua la zece și patruzeci, în bancul cu japonezul. Monstrul e răbdător și amabil, nu va spune niciodată nimic cînd López pleacă și-l lasă orb, pur și simplu va sta mai departe acolo, așteptînd în bezna lui, cu o uriașă disponibilitate pașnică și moleșită de somn. În dimineața în care López se va instala la birou, înconjurat de colegii care-l salută și-l bat pe umăr, monstrul se va bucura că se trezește încă o dată, se va bucura cu o îngrozitoare veselie inocentă că ochii lui sînt din nou ochii cu care López îl privește și îl detestă.” (Julio Cortázar)

* Știu locurile astea (strada Avram Iancu) din proto-istoria personală, adică de la vîrsta preșcolară, mai precis din '67, de cînd tata obținuse acel garaj, la subsolul unui bloc turn, ajuns între timp un fel de dinozaur cu labele măcinate de crăpături și cine știe ce boli ascunse. Din scurtele intermezzo-uri petrecute acolo, înlănțuite, puse cap la cap, ar ieși o odisee, mai degrabă himerică, dată fiind firea imprincipiatului. Odată, pe cînd aveam vreo 10 ani, era să cad într-o gaură de canal, noroc că m-am prins la timp cu mîinile de margini, evitînd, razant, o spitalizare subită, ce părea iminentă. Cum spuneam, știu locurile acelea din apropierea gării - am intrat inclusiv în citeva apartamente din blocul tip bară, unde locuiește Dan Perșa și care străjuiește strada pe întreaga ei lungime - mai bine decît îmi cunosc unele dintre cotloanele casei. Și cu toate astea, de cite ori trec pe acolo, în ultima vreme, fie că adulmec ceva ca o miasmă de alge putrede, fie că e tandrețea aerului ce poartă o anume dulceață, ca și cum prin ferestrele deschise s-ar răspîndi aroma fructelor fierte cu zahăr, a gemurilor proaspete, așa cum ne ademenea și ne strîngea acasă în serile verilor copilăriei, cînd orele se lungeau odată cu umbrele, fie că văd un ciine ghemuit sub o mașină, prins în ambuscada arșiței, zona îmi pare scăpată dintr-unul din romanele lui D. P., degajă un suflu care mă îndeamnă, mă trage spre fabulație, precum acele poeme instante care sînt mulajele unor stări iscate din pînjeniișul amintirilor, întetețe subit, ca de o pală de vînt, de anumiți topoi. Și poate uneori amintirile sau doar anumite semne și împrejurări care le trezesc, ne fac să trecem, fără a fi neapărat și personaje, prin romane, prin povestiri care vor rămîne nescrise sau vor fi inventate cînd nu va mai exista nimeni să-și amintească (iulie 2021). (11.08.2021)

* RIP Emil Niculescu... Undeva, pe neștiute, în Est, cîinii mor. În marea morții lor mă-nfășor. În gînd îi port, ca pe vaporii de apă norul rătăcitor. Neștiut s-a stins și poetul Emil, umil și subtil scormonitor, cu idee înaltă și deloc fixă despre poezie, departe de fcbk și de deriva cea de toate zilele a loconauților săi, de gîlceava care-l împînzește cum petele de petrol și deșeurile, oceanul. Emil, cel ce făcea

din epave amintiri și din amintiri mici orfevrerii. Emil și-a strunit doar cuvintele, pînă la melosul balansat în amare sarcasme și tandrețuri, inima și poezia au rămas larg deschise, a lăsat cîinii să intre acolo și nu i-a legat niciodată. A cumpănit îndelung și cînd a simțit că a atins 21 de grame, s-a luat după urmele lor, ca să le întilnească privirile, cum ai întregi o constelație. Și-a înnodat ultimele poeme cap la cap și a urcat. Iar eu, voi rămîne, deschis, același prieten dator. Cu un nor. De cuvinte, de ploaie, de fum. (13.08.2021)

PETICE META (ȘI NU DOAR) POETICE (August 2021)

* A fi mereu pe val. Adică, indiscutabil, întotdeauna sub scut. O anume ideologie, pe cît de deviantă, pe atît de mainstream, își „sechestrează” oficianții, practicienii, întregul spectru de adepți, pînă la simplii cotizanți iconoduli la gramadă, pe scenă și își ține contestatarii, iconoclaștii, departe de ea. Un arhipelag de enclave, în fond. Ne întoarcem - nicidecum în marș forțat, ba, dimpotrivă, din ce în ce mai vioi, nesilit și de bunăvoie consimțit! - la viața tribală.

* Tot ce scriu e stors dintr-un referențial/ o „bază de date” foarte restrîns(ă) pentru orice minte normală. Pe șleau, din scanarea repetată, obsesivă, a unor toposuri depopulate sau, mai exact, locuite de năluci. Locuri devastate, răvășite și spoliolate de timp (și de „serurile” ideologiilor care circulă prin rețelele sale de nervuri), locuri cu rezonanță pur personală de vreme ce am stat - efectiv sau doar cu gîndul - și voi rămîne, într-un fel sau altul, pentru totdeauna acolo. Omphalosul ajuns gaură neagră, în care totul se resoarbe, ca să renască de partea cealaltă, de unde nu mai sosește nicio veste. În aerul crepusculului, viața nu poate fi decît artă crepusculară. Nu, nici vorbă de o lume a celor (de)căzuți, ci tocmai de aceea de care ei s-au dezis, au măsluit-o, au părăsit-o.

* Nicidecum bestiale, verile mele din anii 2001-2009 erau niște animale fabuloase. Un bestiar ce și-a lăsat impresiuni și fragmente relicte în jurnale. Ultimii dispăruți dintre dinozauri au fost într-atît de blînzi, încît au rămas aproape necunoscuți.

* O carte care începe nu magistral, doar uluitor. Și o vreme o ține așa. Dar...unde va, într-un loc anume, pe care în ruptul capului nu-l poți afla, oricît ai scotoci, ai investiga, ai metanara în dungă subiectivă, adică ai glosa încercînd să (tr) aduci cursul lucrurilor în spațiile rămase descompletate ale vieții tale, ceva se petrece, nu se mai leagă, nu, nu acolo, în rîndurile ce-ți trec prin fața ochilor, ci mai degrabă cu tine, așa cum te trezești la distanță tot mai mare de ce se întimplă acolo, pășind în gol, fără să mai înaintezi, ca-ntr-un vis. Și, pagină după pagină, își pierde suflul, umplîndu-te de compasiune și de un sentiment al zădărniceii, al claustrării fără leac. Te gîndești că dacă ai reuși să-ți potrivești zilele cu paginile ei, să găsești acordul fin al aceleiași cadente, ați face un cuplu perfect. Pînă la urmă, ai scoate-o la capăt, problema vine însă din altă parte. Cunoscut e doar numărul paginilor cărții. Apoi, pe nea-nunțate, fără ca niciun cit de neînsemnat indiciu să se strecoare, să se abată, în răspăr cu fluxul poveștii, cineva moare. Brutal. Puține zeci de pagini mai tîrziu, cartea e gata și ea, înainte de a justifica în vreun fel subita dispariție. Mergi mai departe, căutînd cu privirea o altă carte, alte pagini în care să-ți muți zilele. Toate sînt însă numerotate.

„Prietenul nostru F. T. Marinetti”.

De la Le Figaro la Democrația, de la Biblioteca modernă la Contemporanul

Că Jean Moréas a publicat, în 1886, manifestul „Le Symbolisme”, în suplimentul literar al ziarului parizian *Le Figaro*, nu i-a scăpat lui Filippo Tommaso Marinetti. Așa că, în 1909, la 20 februarie, el, «care pe atunci copia chelia inspirată și bărbuța mefistofelică a divinului D'Annunzio, edictează urbi et orbi primul manifest futurist adresat „către toți oamenii vii ai pământului”¹, nu altundeva decât în marea publicație franceză.

Faptul că *Manifestul futurist* se publica în aceeași zi la Paris, dar și la Craiova, în revista autohtonă *Democrația*, deja tradus în limba română, intriga, ba chiar părea că ține de-a dreptul de magie. Cum de-a fost posibil așa ceva?

Am putea spune, în glumă și nu prea, că, totuși, Europa era mică! Dar realitatea este că Europa era, cum este și astăzi, un continent uriaș. Am putea adăuga, cu îndreptățire: în 1909, Europa se deschidea și spre periferiile sale, din moment ce, în același an, 1909, Blériot, care zburase deja peste Canalul Mânecii, zbura, demonstrativ, și la București.

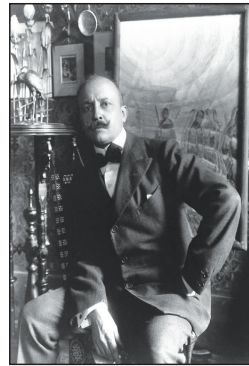
Foarte târziu s-a arătat, de către cecetătoarea Mădălina Lascu, că nu a fost vorba de nicio minune, de nicio vrajă, ci doar de diferența de datare a calendarului între Franța și România. Deși datele coincid: 20 februarie 1909, în realitate decalajul temporal efectiv între Paris și Craiova este de două săptămâni. Deci 20 februarie 1909 la Paris era altceva decât 20 februarie în Oltenia strămoșească.

Realitatea nu ne poate împiedica însă să așezăm alături în istoria modernismului european celebra publicație *Le Figaro* și *Democrația*.

Clar este că Marinetti era, în 1909, cunoscut relativ bine în România. Dacă nu am notat cumva greșit data publicației: *Universul Literar*, anul XXIV, no. 39, luni, 25 septembrie 1906, pag. 3-4, înseamnă că deja trecuseră patru ani de când românii putuseră citi un articol ce i-a fost dedicat, chiar cu numele lui, „F. T. Marinetti”, la rubrica „Oameni iluștri”: «Suntem fericiți că, mulțumită unor amici din Italia, putem da azi biografia celui mai talentat scriitor tânăr, italian, director al frumoasei reviste „Poesia”, care apare la Milano, și unde se întâlnesc toate penelile ilustre ale scriitorilor moderni din omenirea întregă. / F. T. Marinetti s-a născut la 22 Decembrie, 1878, în Alexandria din Egipt. Deși a văzut lumina în luna friguroasă de iarnă, însă scrierile sale au căldură de Africa. / La 1895 fondă revista „Papyrus”, însă publicarea ei fu întreruptă spre a-și urma poetul studiile la Sorbona în Paris. Ca secretar la „Antologie Revue” scrie două poeme, cari fiind apreciate de Catul Mendes și de Gustav Kehan, directorii revistei „Sama dis Litteraires”, au fost declamate de Sarah Bernhardt, în teatrul său de la Paris. F. T. Marinetti este licențiat în drept de la universitatea din Geneva, însă iubind foarte mult literatura, a fost în mai multe rânduri director, redactor și colaborator la următoarele reviste: „La Plume”, „La Revue d'art dramatique”, „La Revue Franco-allemande”, „Le petit bleu”, „La vogue”, „La critique internationale”, „Il Marzocco”, „La rassegna moderna”, „La Gazzetta dell' Emilia”, „The literature” etc. / În afară de aceasta, el a ținut mai în toată Italia și Franța conferințe literare. Declamă și comentează pe toți poeții: Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Maeterlinck etc. Dar nu despre ce au scris alții voim a vorbi noi aci, ci despre operele originale ale tânărului poet, opere care i-au asigurat locul cel mai de onoare printre scriitorii moderni. După la „Conquête des étoiles” și „Destruction”, scrie „Le roi Bombace”, care îi deschise largi nu numai coloanele tuturor revistelor, spre a-i lăuda opera literară, dar și ale teatrelor, spre a-i lăuda opera dramatică. În interesanta sa revistă „Poesia”, pe care aș dori s-o cunoască toată lumea cugetătoare, pune, anul acesta, întrebarea tuturor literaților: „Ce cugetei despre versul liber”? La care se grăbesc a-i răspunde nu numai prietenii săi, dar și toți aceia care au înțeles încordarea spiritului acestui ales poet, care face din noapte zi, spre a se ridica cât mai sus în sferele înalte ale poeziei. Scrie tot așa de bine în limba sa natală, ca și în franțuzește; trăiește ca un visător și ideile și le așterne pe hârtie ca un filosof. / I s-a prezis de toată presa franceză și italiană un viitor strălucit în arta dramatică. Noi îi urăm tot succesul, în splendida sa carieră artistică și îi cerem a pune în scenă și ceva de la noi. Desigur că, deștept și întreprinzător cum este, ar ști să aleagă; căci cine nu știe

că din orice inimă latină se poate trage izvoare nesecate de pasiuni mari, de înaltă și curată poezie. Așteptăm.»

Geo Șerban, într-o investigație cu subiectul identic cu cel al demersului nostru de acum, publicată în revista *Contrapunct*², referitor la acest articol din *Universul Literar*, semnat „S”, menționa că „poetesa locală Smara, veche și apoteotică popularizatoare a producțiilor marinettiste în lumea bucuresteană [...] nu-și precupețea epitetul persuasiv”³. Tot Geo Șerban semnaleză că volumul lui Marinetti „*Toți zeii se duc...*” ocazională un sintetic profil în ziarul „Viitorul” (II, 337, 16/30 octombrie 1908), și reproduce o parte a acestuia: „De la început, bizarul autor al acestei cărți – care, în precedentele-i volume s-a arătat cu desăvârșire independent, refractar oricărei reguli în versificație, apărător al versului liber, sincer până la brutalitate, sensual, cu o imaginație puternică, exaltată parcă de căldura soarelui african, căci poetul e născut în Cairo, – se declara prieten și admirator al lui d'Annunzio! Cu mână măiastră însă, îl dezbrăca de tot fastul cu care e înconjurat, îi scoate aureola de raze și, cu abilitatea unui chirurg, disecă personalitatea complexă a acestui mistificator genial... descendent al lui Cagliostro și Cassanova, al atâtor aventurieri italieni”.

Revenind la apariția în *Democrația* a *Manifestului futurist*, trebuie să ne oprim asupra lui Mihail Drăgănescu, cel care îl publică și traduce, dar și cel care se află în dialog nemișlocit cu Marinetti. O coincidență am putea numi faptul că el s-a născut la Giurgiu, orașul unde, în 1895, se născuse și Ioan Eugen Iovanache, care-și va semna poemele mai întâi în *Simbolul*, „I. Iovanaki”, apoi va adopta semnătura, definitivă, Ion Vinea.

De altfel, ne este la îndemână o „fișă biografică” a acestuia, redactată de Vasile Alecsandrescu, directorul revistei *Biblioteca modernă*: „Avem mulți tineri de talent, dar puțini sunt ale căror talente să fie multiple și variate ca ale lui Mihail Drăgănescu. Despre omul acesta putem spune, cu drept cuvânt, că are mai multe coarde la vioară, și toate de prima calitate: bun avocat, scrie admirabil proză și versuri, compozitor apreciat și excelent pictor diletant. / Fire neastâmpărată, ca toate firele de elită, vrea să treacă prin toate, vrea ca tot ce vizează creierul său plin de iluzii și bogat în concepții, să le traducă în fapte” [*Biblioteca modernă*, nr. 4 (16), din martie 1909]. Redăm, la subsol, și alte date din acest articol⁴.

Pe pagina a treia a revistei *Democrația* se reproduce un portret al lui Marinetti, cu mențiunea: «Desemn de pictorul Grandi/ din volumul „Il poeta Marinetti”, de Tullio Panteo», după care, sub titlul „O nouă școală literară”, sunt reproduse un scurt text redacțional: «Domnu F. T. Marinetti strălucitul poet italo-francez, directorul revistei internaționale „Poesia” din Milano, ne trimite o scrisoare de a adera la fondarea unei noi școli literare sub numele de „Futurisme”, însoțită de un *Manifest*, și ale căror traduceri le dăm aci, împreună cu părerile noastre» și amintita scrisoare: «„Poesia”/ Rassegna internazionale/ Milano, Via Senato, 2/ *Scumpul meu confrate*,/ Vă rog să binevoiți de a-mi trimite părerea D-voastră, asupra *Manifestului Viitorimiei* și adesiunea D-voastră totală sau parțială. / În așteptarea răspunsului D-voastră, care va fi publicat în „Poesia”, vă rog să primiți mulțumirile mele anticipate și omagiile profunde mele admirațiuni. / F. T. Marinetti.»

Urmează manifestul în sine, tradus pentru prima dată în română:

«*Manifestul Viitorimiei*/ 1. - Noi vom cânta iubirea pericolului, deprinderea energiei și a semeției./ 2. - Elementele esențiale ale poeziei noastre vor fi: curajul, îndrăzneala și revolta./ 3. - Literatura având până aci ca mărție imobilitatea pansivă, extazul și somnul, noi voim a slăvi mișcarea agresivă, insomnia febrilă, pasul gimnastic, saltul periculos, palma și lovitura de pumn./ 4. - Noi declarăm că splendoarea lumei se îmbogățește cu o nouă frumusețe: frumusețea iutei. Un automobil

de cursă cu coșul său ornat de groase urloaie ca balaurii cu gâfăiala isbucnitoare... un automobil mugind, care are aerul că fuge peste mitralie, este mai frumos ca *Victoria de la Samothrace*./ 5. - Noi voim să cântăm omul sburător, al cărui picior ideal străbate Pământul, aruncat el însuși pe cercul orbitei sale./ 6. - Trebuie ca poetul să se jertfească cu căldură, cu isbucnire, cu mare revărsare, pentru a mări râvna înfocată a elementelor primordiale./ 7. - Nicăieri nu e mai frumos ca în luptă. Nu există cap de operă fără un caracter agresiv. Poezia trebuie să fie un asalt violent contra forțelor necunoscute, pentru a le soma să adoarmă dinaintea omului./ 8. - Noi suntem pe promontoriul extrem al secolelor!... La ce bun a privi înapoia noastră, din moment ce noi trebuie să defundăm ușile misterioase ale imposibilului? Timpul și spațiul sunt moarte ieri. Noi trăim deja în Absolut, pentru că noi deja am creat eterna iuteală a tot stărutoare./ 9. - Noi voim a glorifica războiul - singura higiena a lumii - militarismul, patriotismul, gestul distractor al anarhiștilor, frumoasele idei cariucid și disprețul femeilor./ 10. - Noi voim a doborî muzeele, bibliotecile, a combate moralismul, feminismul și toate lașitățile oportuniste și utilitare./ 11. - Noi cântăm marile mulțimi agitate prin muncă, plăcere sau revoltă; isbitura multicoloră și polifonică a revoluțiilor în capitalele moderne! vibrațiunea nocturnă a arsenalelor și a șanti-erelor sub violentele lor lămpi electrice; gările lacome și mândre de șerpi cari fumegă; uzinele spânzurate în nori prin frânghiile fumurilor lor; punțile gimnasticilor ce sar peste o cutărire de torente luminoase; pachetbo-urile aventuroase ce pătrund orizontul; locomotivele cu piepturi mari, cari tropoe peste șine, ai căror enormi cai de oțel sunt înhămați cu lungi țevi; și sborul alunecător al aeroplanelor, ale căror elice au țacănitoare, drapele și aplauzele mulțimei entuziaste.»

Pe marginea fiecăruia dintre cele 11 puncte se poate glosa în voie. Este cât se poate de clar că era cel mai radical manifest literar de până atunci. Influența lui a fost enormă și a cuprins întregul mapamond. Orice fapt „nou” s-a mai întâmplat în anii următori în cultură a resimțit în coaste influența verbului lui Marinetti. Cine citește atent manifestele dadaiste ale lui Tristan Tzara nu poate să nu observe că, în conținutul lor, au unele „răspunsuri” punctuale la *Manifestul futurismului*. Chiar *Primul manifest al suprarealismului* al lui André Breton se resimte în privința aceasta. Cuvinte precum: „energie”, „revoltă”, „viteză” devin de neocolit în orice întâmplare care se înscrie în aria avangardei. *Manifestul* în sine este blindat cu formule memorabile, veritabile „mitraliere” pentru obișnuințele pășuniste ori pentru somnolențele academice. Sonoritatea lor sfârie ca fierul încins lipit de carne: „Un automobil de cursă [...] este mai frumos ca *Victoria de la Samothrace*”; „Noi suntem pe promontoriul extrem al secolelor! [...] Timpul și spațiul sunt moarte ieri. Noi trăim deja în Absolut, pentru că noi deja am creat eterna iuteală a tot stărutoare”; „Noi voim a doborî muzeele, bibliotecile, a combate moralismul, feminismul și toate lașitățile oportuniste și utilitare”.

Niciodată, până la publicarea acestui text, nu se mai auzise, exprimate cu maximă rigoare, idei atât de violente.

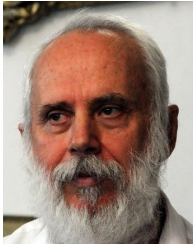
Răspunsul lui Mihail Drăgănescu e unul uimitor de ferm, de inteligent, și credem că ar trebui redat circuitului cultural. Reproducem câteva pasaje din el: «Scumpe confrate,/ Noi nu putem de cât să vă admirăm voința de a înviora arta, dându-i vigoarea tineretei voastre actuale, îngropând imobilitatea pansivă și bolnăvicioasă a unora dintre poeți. Totuși fiind puncte destul de curioase în *manifestul Viitorimiei* pe cari poezia în general cred că nu le poate concepe, noi nu ne putem uni în totul cu ideile cuprinse în incendiabilul vostru manifest./ Nu pot să vă trimet părerea mea, fără a atinge o chestiune care privește țara mea, de oare iubesc patriotismul pe care-l iubiți și voi./ Voi v-ați plictisit de mulțimea muzeelor, bibliotecilor și antichităților voastre, și noi Românii nu avem aproape nici un muzeu, aproape nici o bibliotecă. Voi aveți prea mulți profesori, prea mulți arheologi, ciceroni și anticari. Noi, vai! aproape nu avem nici unul, suntem o sărmană țară tânără. Abia ieri scăpată de sub jugul Otoman și Fanariot, ne formăm azi și încă nu avem o artă proprie care să sgdue până-n depărtatele voastre țări occidentale.»

1 Dinu Stegărescu, *Introducere în modernism*, p. 74, Editura Publicom, București, 1947

2 *Premise ale avangardei din români*, I, II, III, în numerele din ianuarie, februarie, martie 1996.

3 Sub titlul „Smara / (Smara Gheorghiu, născută Andronescu)”, semnat de Vasile Alecsandrescu, întâlnim în revista *Biblioteca modernă*, nr. 8, 9 și 10 (38, 39 și 40), din 15, 25 martie și 5 aprilie 1910, pag. 3-4), un lung portret al acesteia. Îl reproducem, în continuare, fragmentar: «Distinsa noastră colaboratoare e născută în Târgoviște, la 5 Septembrie 1857, descendentă dintr-o veche familie boerească. / Este absolventă a Școlii Centrale din Capitală. / [...] Astăzi țara românească se poate fâli cu foarte mulți apostoli ai învățământului, care contribuie la ridicarea nivelului nostru cultural – nivel care ne-a pus pe aceeași treaptă cu cele mai occidentale țări europene – Smara face parte dintre frunțașii acestor apostoli, răspânditori ai luminei. [...] A colaborat 15 ani la „Universul” și alte ziare și reviste. / Din inițiativa și prin stăruința sa, a ridicat în grădina publică din Târgoviște, bustul marelui fabulist Gr. Alexandrescu; a dăruit Ateneului bustul în marmoră al Veronicei Micile și acum își depune toate silințele să ridice o cruce lui Tudor Vladimirescu, pe locul unde a fost ucis. (...) Membră la „România Jună” din Viena. / A ținut conferințe în mai toate orașele mari din Europa, în: Copenhaga, Christiania, Stockholm, la congresul păcii din Paris, la Milano, Genova, Veneția, la congresul orientaliștilor din Roma [...] În ciuda celor cari o zeflemiseau, a fost singura femeie care a obținut de la Guvernul Italian, cu acea ocazie, *Benemerenti de argint*. / În țară, a luat parte la toate congresele importante; între care și la centenarul lui Heliade/. Retrasă în frumoasa ei vilă, în stil românesc, construită pe o potecă lăaturalnică a șoselei Kisselef, umbrită de plopi și castani bătrâni, și înconjurată de o grădiniță sălbatecă, din care răsar flori câmpenești, Smara pare o castelană din vremurile patriarhale.»

4 «După ce a terminat gimnaziul „Ion Maiorescu”, din orașul său natal, și-a urmat studiile liceale la „Matei Basarab” în Capitală; apoi s-a înscris la Facultatea de Drept, de unde a ieșit cu titlul de Licențiat. / Pe când era student a colaborat la „Românul” și „Independentul”, precum și la revista „Actualitatea”. / [...] În Aprilie 1907, a fost numit substituit de Procuror la Tribunalul Olt [...]. La 3 Ianuarie 1908 a demisionat din magistratură, spre a se înscrie ca avocat în Craiova [...] / Afară de revista „Democrația” al cărei unul din întemeietori este el, actualmente colaborează la „Doljul”, „Tribuna” și „Alarma”, ziare politice din Craiova, precum și la „Biblioteca Modernă”. / Deși profesia lui de avocat [...] găsește mijlocul să se ocupe de ziaristică, de literatură, de muzică și de pictură. / Pe tărâmul muzical, a compus până acum: 1) „În dorul tău”, vals; 2) „Angela-vals”; 3) „Marșul Democrației Române”, [...] 4) „La Roumanie Mondaine”, vals; 5) „Gella”, polcamazurca; 6) „În seri de iarnă”, polca-mazurca; 7) „Fluerul din luncă”. În sfârșit, cea mai nouă compoziție a sa este bucată pe care o publicăm în nr. acesta: „Vals fantastic”, de a cărei frumusețe își pot da seama cunoscătorii.»

Cornel Simion GALBEN

Portret îndoliat. In memoriam Radu Părpăuță

N. 25 februarie 1955, în satul de reședință al comunei Tomești, județul Iași - m. 13 martie 2024, la Tomești. **Profesor, bibliotecar, documentarist, ghid turistic, prozator, redactor, traducător, eseist, publicist.** Este fiul cântărețului bisericesc Jănică Părpăuță și al Augustinei (n. Surdu), casnică. A copilărit în localitatea natală, unde a deprins alfabetul cu „doamna O., o buzoiancă, ca și popa Ștefănescu al satului, căruia oamenii îi spuneau Șterpelescu, din motive pe care lesne vi le puteți închipui: anapoda mai umbra după bani și după colaci!”, o învățătoare pe care mama sa „nu o prea înghițea” din aceleași motive, dar și pentru că „nu se prea omora” cu elevii, lăsați de izbeliște după ce le dădea de desenat (*Spune reșejor munteneste: „Copii, desenați o ghișcă” și dispărea din clasă. Bineînțeles, noi desenam „ghișcă” respectivă cum ne pricepeam, de multe ori ieșea un fel de cămilă bactriană, adică din aia cu două cocoase, un porc zburător sau un fel de croncobaur a la Dali. Rădeam ca proștii noi înșine de drăcăriile pe care le desenam. Dar și multe obrăznicii făceam, de se ridica colbul în clasă până în tavan.*). Din această pricină, adevărata lui învățătoare consideră că a fost „Domnișoara Olguța” (*În afară că era o femeie tare delicată, era foarte dedicată muncii ei și pentru asta îi voi mulțumi toată viața. Nu de teama directorului muncă ce a noi pe brânci sau a nu știu cărei inspecții. Așa era ea - muncitoare și având conștiința că face ceva bun în viață - pregătește niște omuleți pentru a fi oameni adevărați în viitor. Dar, în rest, trăia singură și se simțea asta.*), cu care a recuperat tot ce risipise în primii ani de învățământ. În ciclul gimnazial, urmat tot la Școala Generală din Tomești (1961-1969), s-a numărat printre elevii silitori și s-a făcut remarcat îndeosebi prin pasiunea sa pentru lectură (*De mic am început să citesc mult și cărți pentru cei mari. Tata a mers cu mine la bibliotecă din sat. Bibliotecară era o doamnă Leahu, alta decât cea care avea să-mi fie învățătoare în clasele III-IV: „Doamnă, îl vedeți?! Băiatul ăsta citește o grămadă de cărți și peste vârsta lui. Să-i dați ce vrea el.” Și așa am citit și cărți pentru vârsta mea, dar și Victor Hugo, și Slavici, și Jack London, Somerset Maugham și mulți alții. Mai mult proză. [...] Eram impresionat de biografia marilor autori ai lumii: Eminescu, London, Rimbaud. În secret visam să ajung și eu ca ei. Dar, bineînțeles, fără să sufăr, fără să fac oftică sau altă boală urâtă [da parcă ar fi și boală frumoasă] ca aceștia. Mergeam în vie, imi făceam o burtă de ceasla, mă îmbătam cu mirosul de muscat ottonel, apoi mă așezam sub o tufă și citeam... [...] Eram culcat sub tufă, găinile scurtau în jur, dar eu eram pe submarinul căpitanului Nemo, umblam după onidele eminesciene sau mă amestecam cu Jean Valjean, cu Gavroche, cu Cosette și ceilalți revoluționari francezi ai lui Hugo, îl uram pe Javert. Uneori uitam să merg și să mănânc. Mă striga mama la masă.*). Fiind singurul dintre băieții din școală care avea medii peste 9 și 10 la purtare, spre finalul clasei a opta a fost selectat să urmeze Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc (azi, Colegiu Național Militar) și, după ce a depășit cu bine vizita medicală și probele aferente, a trecut pragul admiterii, spre satisfacția tatălui, care l-ar fi vrut ofițer. Vestea i-a bucurat pe toți, numai că odată ce a îmbrăcat haina militară a ajuns la concluzia că n-a făcut alegerea cea mai bună și cum nu se putea adapta la regimul cazorn (*Mă apăsa tot mai mult plictisul și neastâmpărul, fiindcă eram silit cu atâtea asprime să stau țepăn și să tac atâtea timp. Apoi era, of, starea aceea de captivitate! Când deschideam cartea să învăț, literele mi se ștergeau înaintea ochilor și imi aminteam tot felul de întâmplări de acasă, pe Mitică, pe Ticuță, pe Jănică și pe alți prieteni de joacă, pe tata, pe mama, pe soră-mea Doina... Dar câte nu visam! Pe atunci nu-mi dădeam seama că asta e destinul meu - visător!*), le scrie părinților că nu mai poate îndura regimul de cazarmă și că vrea să renunțe. Tonul disperat al celor trei scrisori l-au determinat pe tată să ia drumul Câmpulungului, iar după ce a stat de vorbă „cu tot felul de comandanți și comandăteți de la liceu”, a înțeles care e situația și l-a lăsat să aleagă, dându-i „libertatea, dar și greaua responsabilitate a libertății”. Și cum notele bune obținute până atunci îl făceau „inexmatriculabil”, trebuia ori să se apuce de „năzbătii și măgării” care să-i scadă nota la purtare, ori să nu mai învețe și atunci putea întruni criteriile. Cu toată rușinea față de profesorii care îl apreciau, a ales această ultimă soluție și în noiembrie a revenit la baștină, „cu coada între picioare”, dar a pierdut anul de studii întrucât, cu toate strădaniile tatălui, nu s-a mai putut reinscrie la niciun liceu. Simțindu-se „grozav de singur” și de trist, pentru ca starea lui psihică să nu devină cu

totul „catastrofală”, a ajutat la treburile agricole ale familiei și a citit „o grămadă de cărți”, lecturile inoculându-i dorința de a se apuca el însuși de scris (*Aveam tot felul de idei. Dar nu îndrăzneam încă. Aveam în cap îndemnul doamnei Zvorîșteanu, dirigința mea. Scrisesem o compunere pe temă liberă în clasa a opta. Nu mai țin minte ce scrisesem în acea compunere, dar buna doamnă Zvorîșteanu m-a lăudat și mi-a umplut inima cu acea căldură de care are nevoie orice scriitor din când în când. Mai ales la vârste tinere.*). Având în față opțiunea de a se califica în cadrul Combinatului de Fibre Sintetice sau de a încerca o nouă admitere, s-a înscris pe lista candidaților secției umaniste a Liceul „Emil Racoviță” din Iași (în prezent, Colegiu Național, 1971-1975), „dintr-un motiv foarte precis și pragmatic - era cel mai apropiat ca să fac naveta de la Tomești”. Repartizat la clasa a XII-a F (diriginte Andrei Stratulat), nu s-a mai dovedit la fel de silitor, astfel că rezultatele sale la învățătură „au scăzut simțitor din an în an” (*Acasă nu mă verificau nimeni. Aveam încredere în mine. Aiurea-n tramvai! Ce încredere să aibă! Eram un aiurit, un copchil fără o direcție clară.*) și în anul al treilea a rămas chiar corigent la chimie, după ce a intrat în conflict cu profesoara Brehuescu, „o ungu-roaică măritată pe la Iași cu un mare mahăr de la partid”. De vină a fost, în parte, drumul „cam obosi-

tor”, dar mai ales grupul de navetiști în care s-a integrat (*ne cunoșteam cu toții între noi, ne țineam numai de poante și glume*), însă gândul la jumătatea de hectar de porumb lucrată în vară (*Prășeai în soare până îți ieșea limba de un cot.*) l-a readus cu picioarele pe pământ, încheind ciclul liceal cu bine. Efectuarea serviciului militar la o unitate de graniță l-a călit și i-a sporit atât numărul lecturilor, cât și al fiilelor de jurnal începute din prea multă plictiseală, așa că admiterea la Facultatea de Filologie (1976-1980) și întâlnirea cu profesorii de marcă ai Universității „Al. I. Cuza” din Iași l-au pus definitiv pe calea cea bună. Inspirată a fost și alegerea secției rusă-română, care i-a facilitat însușirea foarte bună a limbii lui Tolstoi, din care avea să și tălmăcească mai târziu, dar până să ajungă traducătorul a peste 50 de volume de istorie, filosofie, religie și literatură a fost silit să accepte repartitia la Școala Generală din satul Burdusaci, comuna Răchitoasa, județul Bacău (1980-1986), în care cu ani în urmă învățasera scriitorul C.D. Zeletin, academicianul Miltiade Filipescu, sociologul Ștefan Zeletin, pictorul Neculai Ciocină, tenorul Nicolae Brăescu, agronomul Constantin Filipescu și alte personalități intrate în conștiința publică. Aici a susținut examenele „de grad” în învățământ și s-a implicat în viața culturală, dar cum avea să mărturisească nu i-au „folosit la nimic”, decât poate la transferul obținut cu mare greutate la Școala Generală din satul natal (1986-1987), episod evocat cu umor în povestirile **Singur printre inspectori și Foaie verde drum de fier mi te paște un transfer**. După această nouă experiență a susținut un „examen de traducător la un institut de cercetare de pe lângă CUG” și viața i s-a schimbat dintr-o dată (*Ei, altă faimă se măcina acuma la moară! Mi-am promis atunci să nu mă mai întorc nicicând în învățământ. Și m-am ținut de cuvânt.*), deschizându-i alte perspective în domeniu. Fără să aibă „mari planuri de viitor” și fără să fi „publicat nicăieri nimic” înainte de 1990, la începutul anului 1991 a renunțat la CCSITUMP (Centrul de cercetare științifică și inginerie tehnologică al Combinatului de Utilaj Greu) și a intrat în vâltoarea presei postdecembriste, debutând cu proză în revista **Timpul**, unde a și fost angajat, mai întâi ca redactor, apoi ca redactor-șef

adjunct și redactor-șef (1991-1992). În paginile acesteia a publicat de toate (proze, critică literară, articole de atitudine politică, etc.), însă rigorile economiei de piață l-au silit să experimenteze și alte profesii (bibliotecar, documentarist, ghid turistic) înainte de a se axa îndeosebi pe publicistică și traduceri. Și-a extins, astfel, colaborările la revistele **Dacia literară**, **Euphorion**, **Familia**, **Fereastra**, **Kitejgrad**, **Liternautica**, **LiterNet**, **Observator cultural**, **Steaua** ș.a., la cotidianul **Monitorul de Iași** (actualmente **Ziarul de Iași**), unde a deținut peste două decenii o rubrică săptămânală, la alte publicații din țară, iar în 1992 a debutat și editorial, ca traducător, cu volumul **Povestire despre Antihrist: trei convorbiri despre război, progres și sfârșitul istoriei universale** de Vladimir Sergheevici Soloviov, care a deschis colecția de filosofie a Editurii Institutul European din Iași. Aceeași casă editorială îi publică apoi **Filosofia lui Dostoievski** de Nikolai Alexandrovici Berdiaev (1992) și **Însingurări. Apocalipsa timpului nostru** de Vasili Vasilevici Rozanov (1994), în timp ce la altele văd lumina tiparului **Roza sălbatică** (București, Editura Capitoliu, 1994), **Și bogății plâng**, vol. I-II (Iași, Editura Total Pres, 1995), ambele de Ines Rodena, **Hagi-Murad** de Lev Nikolaevici Tolstoi (Iași, Editura Tehnopress, 2006), **Sfielnica** de Feodor Mihailovici Dostoievski (idem, 2006), **Fiul Omului** de Alexandr Meni (București, Editura Andreas Print, 2011), **Despre modul cum s-a împrăștiat un om** de Daniil Harms (Iași, Editura Alfa, 2012), **Predici și cuvântări alese** de Filaret, mitropolit al Moscovei (Iași, Editura Doxologia, 2014), **Războiul și Biserica** de Valentin Sventitsky (București, Editura Elisavaras, 2015), **Canibalii** de Iulia Iakovleva (Iași, Editura Lebăda neagră, 2022). O colaborare fructuoasă în domeniul traducerilor a avut, de asemenea, cu Editura Polirom, care i-a publicat volumele **Sensul istoriei** de Nikolai Alexandrovici Berdiaev (Iași, 1996), **România și războiul balcanic** de Lev Davidovici Troțki (1998), **Antihristul** (texte de Vladimir Soloviov, G.P. Fedotov, A. Mațeina, Boris Molceanov, S.N. Bulgakov, 2000), **Lotul Antonescu în ancheta SME-RȘ, Moscova, 1944-1946** (documente din arhiva FSB, 2006), **Drumul** de Vasili Semenovici Grossman (2012) și impunătoarea serie dedicată lui Victor Suvorov: **Spărgătorul de gheață: Cine a declanșat al doilea război mondial?** (1995, 2010), **Ziua „M”: Când a început al doilea război mondial?** (1998, 2011), **Epurarea: de ce a decapitat Stalin armata?** (2000), **Ultima Republică**, vol. 1 (**De ce a pierdut Uniunea Sovietică al doilea război mondial?** - 1997, 2010), vol. 2 (**Cauza sfântă** - 2010), vol. 3 (**Dezastrul** - 2010), **Sinuciderea: de ce a atacat Hitler Uniunea Sovietică?** (2012) și **Eliberatorul** (idem, 2013). La acestea se adaugă **Cercul Chardame** de Daniil Harms (Iași, Editura Alfa, 2012), tradusă împreună cu Maria Părpăuță, soția sa, **Iisus Necunoscut** de Dmitri Merejkovski (vol. 2-3), dar și altele care, din pricina ignoranței editorilor, nu au ajuns la Depozitul legal al BNR și nu au putut fi inventariate. Departe de bărfe și cancanuri (*Nu frecventez viața literară. În afară de niște prieteni, care se întâmplă să fie și scriitori, nu mă „buric” ca fiind scriitor. În sat la mine nici nu prea știu ce mă ocup. Oamenii știu că sunt „ăla care scrie la ziar”*), a preferat să se așeze la masa de scris, debutând și în nume propriu cu volumul de proză scurtă **Înviearea mușilor** (Iași, Editura Tehnopress, 2005, carte triplu premiată), urmat de cele similare **Giardinieri. Povestiri vechi și nouă** (Iași, Editura Alfa, 2012), **Rămas-bun** (Editura Polirom, 2018), **Conversație la bibliotecă** (București, Editura Eikon, 2018), **Căinele schiop** (Iași, Editura Lebăda Neagră, 2020), de cartea de critică literară **Creanga prin Creangă** (Iași, Editura Muzeelor Literare, 2015), de romanele **Povestea Rădăcineștilor** (Editura Alfa, 2015), **Moartea vine pe Bahlui** (Iași, Editura Junimea, 2018) și de volumul de publicistică eseistică **Dincolo de perete** (București, Editura GRI, 2023), întocmită de prietenul său, Victor Ilișoi. Având „de partea lui geniul limbii” (Ovidiu Nușfelean), fostul bursier al Fundației „Soros” (1991, o sută de dolari pe lună vreme de un an de zile, ocazie cu care am făcut niște extinderi la casă) și de mai multe ori premiatul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor, din care a făcut parte, va rămâne în memoria noastră ca „un postmodernist neîncredut, vesel, care, deși lipsit de agresivitate, ia peste picior canoanele, dar nu într-un mod destructiv. Tendința este mai degrabă a conturării unui spațiu individualizat, independent și distinct, între marginile căruia scriitorul își conturează personalitatea artistică” (Daniela Liț). O personalitate adevărată, ce va rămâne cu siguranță prin bogata sa operă.

Constantin CUBLEȘAN

„Stihul meu miroase a tutun, a garoafe și-a livadă”

Unul dintre cei mai controversați scriitori români din diaspora, Constantin Virgil Gheorghiu, stabilit în Franța, este cu siguranță cel mai cunoscut și tradus romancier român (în 40 de țări, cu milioane de exemplare) de după cel de al doilea război mondial, datorită romanului **Ora 25** (1949, Paris), prima operă epică monumentală în care ororile conflagrației abia încheiate sunt reflectate cu fidelitate copleșitoare. La puțin timp însă, după acest fulminant triumf, în jurul personalității sale s-au țesut, de către alți conaționali aflați într-o așa zisă elită intelectuală parisiacă, un întreg asediu compromițător, reclamând atitudinea antisemită a acestuia, cultivată în volumele de reportaje, scrise în calitate de corespondent de presă în război, însoțind luptele armatei române pentru eliberarea Basarabiei: **Ard malurile Nistrului** (1940), **Am luptat în Crimeea și Cu submarinul „Delfinul” la asediul Sevastopolului** (ambele publicate în 1942) când, de fapt, autorul acestora nu făcea altceva decât să relateze, e adevărat cu cinism, fapte oribile provocate de evrei moldoveni, în timpul ocupației sovietice. Blamul acesta, nedrept, l-a urmărit pe scriitor în toți anii de după aceea până la decesul survenit în 1992, ceea ce a făcut ca el să fie insuficient cunoscut de către publicul român de azi. O inițiativă salutară a avut Editura Sophia din București când, în urmă cu câțiva ani, a demarat seria de opere (completă), tradusă în limba română, ajungând azi la editarea volumului antologic de **Poezii** (Editura Sophia, București 2023, ediție îngrijită și prefațată de Gheorghiu Ciocoi), în care sunt reunite cele patru plachete de poeme tipărite înainte de plecarea definitivă din țară: **Viata de toate zilele a poetului** (1937), **Caligrafie pe zăpadă** (1940), **Armand Călinescu** (1940) și **Ceasul de rugăciune** (1942).

Original din ținutul Namț, s-a născut în 1916 la Războieni, într-o familie preotească, cu descendență de câteva generații pe această cale, Constantin Virgil Gheorghiu a dorit, la rândul-i, să continue în vocația strămoșilor dar, în lipsa susținerii materiale (financiare) necesară pentru studii teologice la acea vreme, s-a înscris la Liceul militar din Chișinău (unde îl are coleg pe viitorul romancier și general în armata română, Laurențiu Fulga) absolvind la Liceul militar din Cernăuți în 1936, ca să descindă mai apoi în București în dorința expresă de a publica poezii și de a deveni celebru ca poet (a început să scrie versuri și să publice, ca elev, în revista **Crai nou** a liceului militar din Chișinău și în revista **Luminătorul** a Mitropoliei Basarabiei). Spre norocul său, după peripeții boeme în capitală, îl întâlnește Tudor Arghezi care îl găzduiește în paginile revistei sale **Bilet de papagal**, în 1937, deschizându-i astfel calea colaborărilor și în alte reviste/publicații precum **Adevărul**, **Viața literară**, **Universul** ș.a. S-a făcut remarcat în cadrul generației sale (Virgil Cărianopol ș.a.) prin ingenuitatea discursului liric; Pamfil Șeicaru, într-o prezentare a volumului de debut, remarca, în **Curentul**, tocmai „mărturia unei sensibilități mari, bolnăvicioasă de mari, dusă până în marginea suferinței”.

Viata de toate zilele a poetului este o culegere din poeziile adolescente, în care își rememorează momente din copilăria petrecută la țară, în familie, mărturisindu-și dragostea de natură și de tot ce i-a luminat acei ani, un univers de care s-a înstrăinat, plecând să-și caute rostul în altă lume. Versul e tânguitor în aduceri aminte, evocator oarecum ritualic, solicitând, bunăoară, celei rămasă în sat, să-i povestească, în cântec, despre tot ce mai e acolo, în satul copilăriei sale: „Spune-mi ceva despre ogrăzile-n care/ Dimineața cocoșii dezleagă zoriile amare/ Și rațele ciugulesc roua stelelor din iarbă./ Spune-mi despre cântecul plugarilor./ Despre răzvrătirea țaranilor/ Întoarsă cu plugul în brazdele grele./ Despre ceasurile când se lasă amurgul/ Și pleacă departe cocorii (visurile mele)./ Despre copii care pasc vitele pe dealuri/ Spune-mi, despre tăietorii de lemne./ Despre hoțiile de noapte./ Despre apele ce se chinuiesc între maluri./ De carele ce scârțâie de povoaie/ Spre seară, din gândurile oamenilor chinuți/ Spune-mi... Luceafărul să răsară/ Să-ți cadă capul plângând în poală.../ Spune și cântă, Ana:/ Liliacul se cerne pe prispă parcă ultimă oară...” (**Cântec**). Este aici tristețea înstrăinării, regretul desprinderii de vatra părinților, cu tristețe mai mult decât cu patosul cu care, în alt timp și în altă cheie, o făcea Octavia Goga. C.V. Gheorghiu reface, spune Mircea Zăciu în **Dicționarul scriitorilor români**, pe care l-a coordonat, „în tonalități

minore lamentația «dezrădăcinării», veche de mai bine de o jumătate de secol în poezia românească”. Ceea ce aduce, totuși, nou tânărul poet este o notă dramatică a culpabilității, simțindu-se vinovat că și-a trădat oarecum destinul rural. În acest sens și cere iertare tatălui, căruia n-a putu să-i urmeze în sacerdoție (abia în 1963 va fi hirotonit ca preot pentru biserica „Sfinții Arhangheli” din Paris), mărturisindu-și programatic esența poeziei pe care o scrie: „iartă nevrednicia/ Mi-a fost dragă, tată, poezia./ Cum nu știu să mai fi fost cândva dragoste”; poezie în care și-a pus toată afecțiunea pentru părinți și pentru tot ce a însemnat pământul natal: „Și dragostea ta, tată, am cântat-o eu./ Și dragostea mamei./ Și glasul tău în altar./ Și bunătatea lui Dumnezeu./ Toate, tată./ Și rodirea câmpului/ Și sănătatea vitelor./ Și gândul fraged al firului de iarbă crudă! (**Scrisoare tatii**).

Cel de al doilea volum, **Caligrafie pe zăpadă**, aduce o poezie grav-introspectivă: „Oare dacă rămâneam ce era?”, pentru a-și răspunde sieși: „Știu bine; de nu scri-am stihuri, mă făceam/ Caligraf de icoane. Dar și atunci cu vorba peltică/ Aș fi sărutat gutuii pe obraz – și tot așa/ Mi-ar fi jucat peste inimă fata de pică” (**Lângă tăbliță**). Rămâne însă fidel aceleiași nostalgii după satul pe care îl poartă în suflet și căruia îi dedică versuri mărturisitoare: „Am cântat lacrima asinilor, curată ca toporașii./ Pe care nimeni nu le-o citește în privirile bune./ Am cântat clopotele macilor pe care – la moartea/ Florilor – nimeni nu le aude cum încep să sune...// Am iubit copacii rătăciți, ca ostașii învinși/ Pe funduri de prăpăstii, în munte/ Și gutuile galbene cum sunt bolnavii/ Sărutați de moarte pe frunte” (**Noi i-am iubit pe toți**).

Poezia de-acum nu abandonează însă lamentația pe motivul înstrăinării („M-aș întoarce 'napoi. Mai am în sân/ O tilincă de soc și o creangă de mălin” – **Elegie**), devin însă acute întrebările privitoare la rostul social, mai ales la finalitatea creației poetice pe care și-o concepe împlinită în zodia religiozității: „Pentru cine mi-adun eu, Doamne, visele și lacrima până târziu/ În cănițele versului și cu cerneală de argint de ce le mai scriu?/ Pentru cine îmi înfloresc în piept macii și nămeții de lămâiță, sara?/ Uite mă bate pribegia cum biciuie vântul secara (...) Mi-e gura arsă de rugăciune ca de băuturi prea tari./ Pentru cine urc oare, printre poveștile cât munții, drumul de hălhari?/ Iată, îmi desfac pieptul și mă așez, aici, cu buzele ude de sânge în noroi./ Rogu-Te, culege-mi, Doamne, pentru un asin/ flămând din cer – inima ca pe-o floare de trifoi!” (**Rugăciune de moarte**). Și, dintr-o dată, își află menirea militantă pentru credința în demnitatea neamului, având exemplu în moartea, în sacrificarea criminală a luptătorului Armand Călinescu, pentru nesupunere legionară. Acestuia îi închină un poem, ca un bocet patetic, **Armand Călinescu** (1940): „Cine poate uita dăruirea de sânge./ Și moartea ta ca-n legendele dace?/ Cine poate să uite viața sacrificată/ Penru țara flămândă de pace?// Și-acum, la hotare – cu degetele lor de fier –/ Desprins seara de pe carabină./ Pentru sufletul tău care i-a iubit./ Ostașii șării se-nchină...” (**Cine poate uita**).

În fine, placheta intitulată **Ceasul de rugăciune** (1942) dezvoltă poeme de un lirism febril, rezultat al ororilor războiului pe care-l trăiește la propriu în primele linii de luptă. Nu e însă un jurnă de front, cum au scris odinioară Perpessivul sau Camil Petrescu, bunăoară. E o poezie protestatară ce asumă în jelană rugăciunii motivul disperării: „Doamne, fii bun și fă ca în toiul luptei luna să nu mai răsară./ (Ca să nu vedem ochii camarazilor noștri care-au să moară!...)// Doamne, fă ca în toiul luptei, stelele toate să fie acoperite de nori./ (Ca să nu vedem sângele lor, care va înroși/ pământul, ca niște bujori...)// Fă, Doamne, apoi, ca în timpul atacului, să vină o ploaie cumplită./ (Dacă va ploua, nu vom simți cum ne curg/ nădușile – ori sângele – pe fruntea dogorită.)// Doamne, în timpul asaltului, fă să sufle vântul, dacă vrei.../ (Atunci, urechile noastre n-au să mai audă/ plânsetul răniților, care cheamă pe brăcardieri la ei!...)// Doamne, rogu-Te, fă ca în timpul luptei,/ tunurile noastre să bubuie-ntr-una, departe./ (Să nu auzim, Doamne, lângă noi, cum răniții își/ strigă iubitele, mamele și surorile, înainte de moarte!...)” (**Rugăciune înainte de a porni la atacul cazematorilor**).

Războiul va curma filonul liric al lui Constantin Virgil Gheorghiu, acesta consacrandu-se epicii de ample dimensiuni (romanului) și eseisticii cu implicații teologice manifeste, toate acesta însă având în substanța lor o emoție poetică evidentă, filtrată în tonalități legendare și mitologice.

Marina SPALAS

În căutarea timpului trecut

Titlul plachetei de poezii scrise de fostul regizor și actualul poet Brandy Barasch ne poartă și pe noi, cititorii, să ne regăsim tinerețea de pe meleagurile geografice și sufletești pe unde am peregrinat.

Teatrul, artă efemeră, practică din România, l-a împins spre poezie.

A publicat poezii în reviste literare, până la acest volum, ce semnifică apariția unui poet autentic, cu o voce unică. Un poet gânditor.

Volumul de poezii apărut la editura Hasefer într-o grafică somptuoasă, semnată Mircea Dumitrescu și Anna Maria Urban întrupează ideea lui Mallarmé „viața se împlinește într-o carte”.

Asta este cartea lui Brandy, dar și a noastră, după ce o citim.

Poeziile sunt intelectuale, pline de semnificative culturale, de repere ale artei (Chagall, Modigliani, Barbara Streisand, Proust, Ionesco, Cehov, Monica Lovinescu, Martin Buber, Cezanne, Hölderlin, Anna Frank).

Pe mine, dar cine sunt eu?! m-au emoționat poeziile în care sunt evocați oamenii de teatru care ne-au marcat tuturor existența culturală și a căror considerabilă însemnatate nu mai e adusă în prim-plan: George Banu, Radu Penciușescu, Radu Gabrea, Lazăr Șăineanu și în poeziile din reviste, Liviu Ciulei și Radu Beligan.

Brandy privește cu ochi tandri, neliniștiți și critici lumea în care trăim și e frământat de marile probleme ale noastre, ale umanității: încălzirea globală, războaie...

„A fi erou nu mai este a secolelor treabă/ Nici de-o legislatură, două/ Este o problemă de sezon/ Avem acum tehnologie avansată/ Putem cu o apăsare de buton/ Prin teleportare în agora s-aducem / Cu soclul totodată monumentul hologram”.

„În fotoliu citesc în ziare/ Cu mare stupoare/ E din nou război/ Între cei doi/ Avem un singur pământ/ Și ăla sfânt/ Ce se poate face/ Ca ei să se împace/ Să găsească o cale/ Fără de jale/ Să nu mai moară soldați, copii”...

Se simte în poezii omul de teatru care gândește și scrie în versuri scurte, clare, percutante precum replicile pieselor bune care pătrund imediat în conștiința publicului și cititorilor.

Brandy deplânge pierderea tinereții, a cartierului copilăriei - Dudeștii - a prietenilor vechi, a fericirii.

„Fericirea e o stare de libertate/ Și nu una de constituționalitate/ Fericirea nu e un praznic continuu/ Unde stăm față în față cu fetele boite/ Sub pudre groase, rujuri și rime-luri/ Sub sutele de wați privindu-ne în ochi/ Ar fi o stare de orbire/ Să fie ziua întregă o amiază/ Ce ar mai însemna roșeața/ Îmbietoare a zorilor și roșul/ Obosit al asfințitului spre noapte...Lăsați-mi dreptul să stau în umbră/ Să văd cum tonurile se schimbă/ De la ceas la ceas și să-mi aleg/ Eu singur ceasul când răsărit sau plâng/ Lăsați-mi dreptul să plâng și să mă plâng/ Să fiu sceptic, cărcotaș necredincios/ Să am capricii și fasoane să fiu altul decât tu/ De ar fi duminică perpetuă/ Ce am face cu marți și joi/ Vreau să-mi aleg singur prietenii/Iubita, cartea, ceasul de zăbavă/ Să fiu al fericirii mele sacerdot”.

Nu pot să amintesc toate poeziile care ar merita citate, așa că vă invit ca într-o duminică perpetuă să ne desfășurăm cu versurile culturale-intelectuale ale unui poet talentat și singular.

Bun-venit, Brandy Barasch, printre poeții români!

Eugen MUNTEANU

Capidava mea (III). Inițiere în tainele Științei arheologice

Principiul absolut pe care dirigențele noastre științifice, dl. Valeriu Georgescu, ni-l amintea mereu era acesta: Să nu te grăbești! Arheologia practică este o chestie de răbdare, atenție și meticulozitate. Singurele unelte permise erau șpaclul (cred că era aceeași sculă folosită și de zugrăvi), o măturică din paie de mei sau un penson de zugrav și coșulețul sau căldărușa în care adunai pământul cernut cu palmelă, pe care îl cărai în cele din urmă la vagonet, pentru a fi transportat și depozitat într-o răpă din latura dinspre Dunărea a cetății. Ni s-a repartizat fiecăruia câte un front de lucru pe care-l vom păstra până la sfârșit, câte doi-trei la fiecare bordei cercetat. Eu am nimerit la un bordei de pe latura dinspre poarta mare, împreună cu Memet și un alt băiat. Erau deja vizibile, în cele mai multe cazuri, zidurile și vatra bordeiului, decopertate de cei care ne precedaseră. Micile mari bucurii ale descoperitorului ne se lăsau așteptate. Găseam din belșug cioburi de oale, mai mari sau mai mici. Strămoșii noștri foloseau din plin olăria locală, de culoare roșie, uneori și neagră. Destul de frecvent, dădeam peste câte un opaiț de lut, de mici dimensiuni, cu o formă foarte tipică spațiului dobrogean. Colectonasem eu însumi câteva asemenea opaițe în grădina noastră de sub dealul de la Seimeni, toamna sau primăvara, în urma brazdei plugului. Abundența lor este ușor de explicat: Chiar și cel mai sărac individ are nevoie de lumină pe timpul nopții. Rețineam cu scrupulozitate și oasele de animale peste care dădeam. Analiza acestora arată că locuitorii acelor bordeie creșteau aceleași animale domestice ca și urmașii lor de peste un mileniu: porcul, oaia, capra, vaca și calul, dintre păsări găinile, rațele și

Cetatea Capidava, așa cum arăta pe la jumătatea secolului trecut

gâștele iar ca vânat iepuri și mistreți. Oasele de mari dimensiuni, vertebre sau coaste, ale crapilor și somnilor, indicau bogăția în pește a Dunării de odinioară. Deprindeam astfel rapid, „la locul de muncă”, meseria de arheolog, învățând să citesc și să interpretez resturile vieții înaintașilor mei ca pe niște semne demne de încredere, mute dar deloc falacioase, precum speculațiile nocive și ridicole, cu iz etnocentrist, protocronist și senzaționalist, la care mă voi referi cu alte prilejuri.

Acceptasem ca dovedită ipoteza specialiștilor că bordeiele pe care le săpam datau de prin secolele al XI-lea – al XII-lea, poate chiar al XII-lea, că cei care le construiseră, folosind ca materiale de construcție piatra din zidurile mai vechi, romane, ale cetății, erau în mod sigur creștini. Un engolpion episcopal descoperit acolo și conturul unei basilici erau dovezi evidente. Cât privește „etnia” acelor oameni, credeam deja, cum cred și acum, că acest aspect nu are o importanță capitală și nu trebuie în nici un fel instrumentat în scopuri politice. Întregul țărm al Dunării, până la gurile sale, cu toate cetățile și cu hinterlandul lor, până aproape de Mare, se afla în zona superioară a celebrei „linii Jireček”, așadar în zona în care limba latină predominase în raport cu greaca. De aceea populația romană trebuie să fi fost constant majoritară, dar în contact constant pe de o parte cu grecii din cetățile de la Mare (Callatis, Tomis, Olbia etc.), și, dincolo de mările fluvii, cu dacii liberi, până când aceștia au dispărut, probabil asimilați, sau cu feluritele neamuri care s-au tot perindat, în goana lor către vest, fascinate (ca și azi!) de strălucitorul Occident. Putem deci considera cu sufletul împăcat că acei romani erau deja români, în sensul că, după cele câteva secole de evoluție semi-independentă în mediu lingvistic grecesc, urmate de alte câteva secole de conviețuire cu slavii, putem vorbi deja de o limbă romanică aparte, limba română. În cetate și în împrejurimile ei trăiau deci români, slavii (probabil vechi bulgari) și bizantini, aceștia din urmă ca reprezentanți ai puterii imperiale, foști soldați sau funcționari, negustori. Pe toți îi simțeam ca strămoși ai mei, înaintași direcți

în linie simbolic-afectivă și mă bucuram că, asemenea lor, îmi fuseseră dat să mă nasc în magnificul peisaj al Dunării de jos, crezând al popoarelor și al culturilor, revenit, în cele din urmă, națiunii și statului cărora le aparțin.

Dincolo de ceea ce citisem sau aflam zilnic din explicațiile profesorilor, încercam să mă identific cu cei care trăiseră acolo înaintea mea, copii, femei, bărbați. Îmi spuneam, înfiorat că, pe rând, neam după neam (nu mai mult de trei zeci-patruzeci de generații, după calculul standard!), ne scăldasem în apele aceluiași râu, fusesem și nu fusesem, după cum spune una din apoftegmele înțeleptului de la Efes, „întunecosul” (*ho skoteinós*) Heraclit. Mi-i închipuiam mai ales pe soldații romani din primele veacuri, trimiși aici să apere granițele Imperiului. Unii erau aduși în alte părți, mulți rămăneau aici întreaga lor viață. Erau, majoritatea, romani doar cu numele, căci, după cum arată inscripțiile funerare, legiunile sau cohortele cărora le aparțineau erau formate din germani și gali, desigur romanizați. După vreo douăzeci și cinci de ani de militarie, acei **militari romani**, mândri de a fi aparținut celei mai glorioase oștiri din câte fuseseră vreodată pe lume, deveneau **veteranes** și își primeau mult-așteptata recompensă pentru serviciul lor credincios, obucată din pământul statului (**ager publicus**), în posesie deplină și definitivă. Mai ales acești veterani, cu

familii pe care și le întemeiaseră, cu urmașii lor, au implăntat pentru eternitate la Dunărea de jos limba lui Cicero, a lui Vergiliu și a lui Horatiu. Desigur că latina simplă și viguroasă pe care o vorbeau cu toții, mulți probabil alături de idiomul matern, fie el dacic, germanic, galic, iberic, asiatic, grec sau italic, era mult mai simplă decât rafinată varietate literară (**sermo altus**) din scrierile poetilor și istoricilor de la Roma. Nu este deloc exclus ca nefericitul exilat Ovidiu să fi contemplat Danubiul înghețat chiar de aici, de pe promontoriul cetății, căci importantul **oppidum Capidavense** nu se afla mai departe decât la 50 de mile romane de Tomis, cale de străbătut cu calul în mai puțin de o jumătate de zi...

Plimbându-mă seară de seară printre printre masivele ziduri întocmite la începutul mileniului I, sau printre bordeiele înghesuite care alcătuiau „cetatea” târzie ale cărei vestigii tocmai le scotoceam zi de zi, mă înfioram la gândul că între ele nu se scurseseră decât o mie de ani, cam toți atâția câți vor fi trecut și de la locuitorii umilelor bordeie până la mine. Nu știu dacă în vinele mele curge același sânge ca al lor, dar, aș spune în tonalitate sadoveniană, simt că două lucruri mă leagă cu certitudine de aceși moși ai mei: contemplarea perpetuă, zi de zi și oră de oră, a Dunării și limba lor, care este și a mea. Ca și ei, în primii mei paisprezece ani din viață, primul lucru care mi se înfățișa privirilor dimineța, din curtea noastră de la Seimeni, erau apele Dunării, sclipitoare vara, limpezi primăvara, mai mohorâte toamna și iarna. Readusă pe malul Dunării de mocanii ardeleni din care mă trag, limba lor romană, în care scriu aceste rânduri, pare să fi ajuns la capătul drumului.

Cele vreo trei săptămâni ale primului meu sejur la Capidava au trecut fulgerător. Organizatorii ne-au pregătit și o surpriză cu totul neașteptată: ne-au dat fiecăruia dintre noi, elevii, câte 100 de lei, cam o treime dintr-o bursă studentească. Recompensele de acest fel erau foarte rare în epocă. Bani veneau, cred, din fondurile Muzeului de Arheologie din Constanța. Am plecat acasă, după ce am obținut promisiunea directorului taberei că voi fi primit, ca voluntar, și cu seria următoare. Când am ajuns acasă, la Seimeni, refăcând în sens invers drumul povestit în primul episod al acestei evocări, mama mă aștepta cu niște bucate mai speciale. Era ziua mea de naștere, detaliu de care, ca de obicei, uitasem cu totul.

Dionisie VITCU

Omul din Bilca Luptător pentru reîntregirea neamului

Între cei dăruți de *mama-natură*, printre noi, cei care ne credem realizați profesional și mai mult, că reprezentăm un soi de *elitism* de care trebuie să se țină cont, zic, sunt și oameni frumoși, talentați, dotați de *Moirae*, în a compune, a zugrăvi chipuri și caractere, în a potrivi vorbele în cuvinte alese în ritmuri și *sunete elizee*. Au însă o modestie care-i fac *inofensivi* și se ascund sub masca surâsului melancolic; *melancolia este fericirea de a fi trist*, zicere de marele Victor Hugo. Sunt triști dar trăiesc bucuria actului creator, pictează căutând frumosul în armonia culorilor, scriu *să nu uite* povestea locului întâmplării, cântă, că le cer inima, sufletul și glasul dăruit. Nu se gândesc la glorie, la eternitate, trăiesc clipa, dar *nu-s canonici*, nu li se dau recompense, diplome, premii... *nu-s zeciști*. Ei, *frumoșii nebuni ai marilor orașe*, ne întâlnesc la toate evenimentele culturale, sed în preajma și la umbra vedetelor premiate și premiați bucurându-se de succesul lor. Am cunoscut de aproape pe unii dintre eroii poveștilor mele, poeți, dramaturgi, compozitori, epigramiști. Rar câte unul să se manifeste public, dar...

Pe Ion Puha l-am cunoscut nemijlocit și mi-a acordat dovezi de prietenie fără rezerve. A fost director adjunct al Teatrului Național într-o perioadă fastă a instituției. Era amic și într-un fel rudă prin alianță cu poetul emblematic al urbei noastre, George Lesnea. Făcea parte din elita tinerilor intelectuali racolați de pe băncile universității pentru cadrele politice, dar nu s-a „realizat” în carieră (cariera politică!) și voles nolens a abandonat-o.

Era din Bucovina de prin ținuturile Sucevei, din frumoasa localitate Bilca. Născut în „Țara fagilor”, șansa de a se face pădurar îi surâdea de la o zvârlitură de băț și-a urmat școala silvică la Rădăuți dar, ororile războiului și năvălirea hoardelor răsăritene, ca de atâtea alteori în zbuciumata noastră istorie, l-au determinat pe tânărul bucovinean să-și continue studiile postliceale la Oradea. Au urmat ani de restriște și în noile condiții istorico-sociale, absolventul școlii silvice își schimbă opțiunile și în 1953 îl găsim la Universitatea ieșeană, student la Filologie.

Tânărul *Jan Puha*, în costum național specific zonei, frumos ca un zeu, alături și împreună cu prieteni suceveni, toți în costume albe cu bundițe, tulburau privirile fetelor și dădeau frisoane unora ce-și aminteau de un profesor junimist, jurist celebru care scria epigrame... puteau fi întâlniți pe străzile Iașului... le stătea bine, erau tineri frumoși... dar au fost sfătuiți să vină „civilii” la cursuri...

Soi bun, bucovineanul din sâmbântă sănătoasă era un tânăr clădit bine. Potrivit de înălțime, năltuț, suplu și oacheș – cap de efigie, cu podoaba capilară în păr bogat și negru, cu frunte înaltă, senină, ridată uneori de gânduri, cu ochii *căprii*, cu sprâncene frumos desenate de mama, cu nasul ușor acvilin, cu buze subțiri, cu bărbia oleacă voluntară, cu gâtul scurt pe umerii înguști, sunt doar câteva trăsături din aspectul statuar al studentului care a înțeles primul de ce ar trebui să-și pună costumul național în lada de zestre a bunicii și să îmbrace salopeta, căciula cu urechi și pufoaica. Era anul *sovomului* 1953.

Scriitorul Ion Puha a fost trimis la „munca de jos”, ca director adjunct al Teatrului Național, fiindcă Partidul a avut răbdare, dar s-a înșelat cu omul care... n-a fost nici *politruc*, nici n-a ținut hangul cu *aplaudacii*. De la absolvirea facultății, în 1957, până în 1971 a lucrat în presă. N-a făcut valuri, *nu s-a văzut* și n-a fost promovat în structuri de conducere politică. A scris. Ei și, nu și-a urmărit interesul.

A debutat cu versuri, proză, articole și eseuri în Iașul literar, *Cronica*, *Convorbiri literare*, *Flacăra Iașului*, *Neamul românesc*, *Zori noi*, la studioul de Radio Iași. Publică proză: *Strigătul nopții* (1972), *Cuceritorul șchiop* (1979), *Creanga de cântec* (1981), *Jurnal de noapte* (1982), *Statuia* (1988), *Istoria* (1995). Este membru fondator al Societății Scriitorilor Bucovineni, membru în conducerea Mișcării Naționale de Reîntregire.

Ca director adjunct avea în sarcină tot ce înseamnă serviciu administrativ, inclusiv decoruri și organizare de spectacole și turnee. Ușa biroului său era larg deschisă și intra care voia, fără restricții, nu refuza pe nimeni dar nici n-aveai bază pe vreo promisiune. Era *pâinea lui Dumnezeu* și nu se ferea de mine când dădeam buzna și el scria poezii. Așteptam până-și ridica privirea blajină. O aducea la spectacolele noastre pe școlărița lui Oana, mai cu seamă la cele în care jucam eu și mă flata cu laudele copilului.

Omul acesta blajin, scriitorul cu har, ziaristul, poetul Ion Puha, în ciuda pregătirii sale, a înzestrării, a caracterului său civilizat n-a fost ocultat de refuzul scriitorilor breslași, dar mai cu seamă de întâmplări comice la limita penibilului tragic. Ne deplasam la Moscova în turneu cu Teatrul Național, și în vamă la Siret, cetățeanul român Ion Puha a fost dezbrăcat până la costumul lui Adam și căutat prin toate orificiile. *Omul din Bilca* era în datele autorităților „*luptător pentru întregirea Neamului*”. *Era suspect și periculos*.

Retras la pensie, după 1992, *Conu Jenică* da din ce în ce mai rar la Teatru și rar pe strada Lăpușeanu la Anticariatul lui Mitică Grumăzescu. A dispărut cuminte, modest, fără zgomot și fără să-i mai deranjeze pe *zeciștii* care nu l-au primit în Uniune.

ELPIADA

O epopee în câte(?)va episoade

II. CÂNTAREA CEA DINTĂI Intitulată „Sârba-n căruța cu paiate”

„M-am făcut isprăvniceasă...
Etc.,”

I.
Ajuns aici, degetele de pe tastatură se poticnesc, căutând claviatura unui pian, pentru a schița linia melodică a ariei cântate de Miluță Gheorghiu în rolul Chiriței, auzită de multe ori la difuzorul de la stațiile locale de radiodifuzare care aducea în casele populației emisiunile postului de radio, în anii când deținerea unui receptor era un lux. În mediul rural, ca și în cartierele periferice ale orașelor românești, acel vector media, cu program unic, era singura deschidere spre altceva decât zgomotul ambient, dincolo de rolul (de)formator al minții maselor (programele de știri, cele de educație politică). Ochiul minții completau secvențele sonore, chipul, trupul și *look*-ul emițătorilor vocali care invadeau camera cu forme și culori greu de închipuit în lumea pixelizată de azi, cea a ecranelor mici și mari.

Vocile educate ale actorilor și crainicilor, cele din melodiile cântate de autohtoni dar și de străini, aduceau auzului alte rostiri, erau părția pe care lunecai spre alte idiomuri. Giscard d'Estaing a lansat o vorbă memorabilă, luată în derâdere de comentarii din Hexagon dar nu lipsită de noimă: *Fiecare dintre noi trebuie să fie bilingv și să cunoască o limbă străină.*

Străinătatea și stranietatea aduse pe calea evocată mai sus reprezintă în fond prima conexiune dintre mine și micul Elpi în anii când niciunul dintre noi nu știa că va urma Filologia și că întâmplarea ne va aduce, pentru o vreme, în aceeași *căruță cu paiate*.

II.
Nu știu cum de s-au potrivit lucrurile dar în vremea studenției, când l-am întâlnit pentru un final de semestru pe Elpi, acesta era în plină vervă, își relua meseria după terminarea stagiului militar TR (termen redus) din care ieșise cu gradul de sublocotenent, unde, aveam să aflui mai târziu, scosese ceva fire albe locotenentului-instructor al plutonului de cercetare-diversiune. În vremea aceea, colectivul de limbă hexagonală era deja un teren al luptei pentru imagine. Confruntările dintre cei doi poști, un specialist în literatură modernă și o specialistă în istoria limbii, favorizau apariția „biserițelor”: una care-l susținea pe EL, alta care se alinia EI, una cu fundul între cele două luntrii și, în sfârșit, una care se străduia să fie nealiniată și ciulea urechile în toate direcțiile. Trebuie să fiu onest, cele două somități nu și persecutau reciproc studenții înzestrați dar, când își completau „norma didactică” preluând activități desfășurate de obicei de asistenți (seminare de specialitate, cursuri practice, de obicei la ultimii ani de studiu), evitau să aibă aceleași grupe. Între timp, sub nivelul lor de observare (nu era potrivit rangului lor să se ocupe de asemenea lucruri), se fabrica șeful de promoție, prin notare preferențială la specialitate, prin bușirea potențialilor concurenți, uneori cu sprijin extern (cadre de la specializarea secundară).

Întrucât unele cadre mențineau legături cu

studenții meditați pentru admitere, informații despre luptele intestinale se scurgeau inevitabil, formând un nimb de bârfe în jurul figurii fiecărui protagonist: discipolele (ponderea feminină era covârșitoare la franceză) nu citeau publicațiile (destul de rare de altfel) dascălilor, dar erau la curent cu ultimele mișcări de trupe și de trupuri. Starea vestimentației unui tânăr asistent (obiect de fantasmă pentru o parte dintre studenți) era subiect de discuții întrucât indica ruptura sau împăcarea în cuplul legitimat de starea civilă, nu și cartea care obținea premiul Uniunii Scriitorilor. Se știa, de exemplu, istoria concurenței matrimoniale pentru favorurile unui lector francez, în urma căreia perdanta, rămasă la catedră (cealaltă a plecat spre alte orizonturi) s-a căsătorit cu un profesor mai vârstnic de la catedra de literatură națională. Contrastul dintre ea (cu alură de odalișcă, trăsături orientale marcate) și el (figură de dictator sud-american, cu ochelari fumurii și mereu încrunțat, părea mult mai bătrân decât vârsta reală, necunoscută însă bărfitoarelor) era în sine un nucleu narativ mai puternic decât tot ceea ce propunea doamna la „cursul magistral”, *le roman personnel*, cu atât mai mult cu cât, de-a lungul timpului, nu a transpirat nicio poveste despre vreun *love story* extramatrimonial. Pentru toată dascălimea francofonă, inflexiunile vocale de la cursuri și seminarii nu erau urmărite pentru ceea ce adăugau conținutului vorbirii sau ca model de rostire hexagonală ci mai curând ca ecouri, reziduuri ale nefericirilor personale, ale ultimelor mișcări de scenă în vodevilul universitar. III.

În acest angrenaj, proaspătul absolvent era „exotopic”. Strădaniile lui maieutice, prin care încerca să „scoată” soluția problemei didactice (echivalențe semantice, ideile dominante în text) deranjau, studenții se obișnuiseră cu un sistem pedagogic, rezolvarea se afla în caietul *profului* (profiei). Când, după 1990, am intrat în catedră, am descoperit că unele colege, mult mai tinere, formate prin anii 80, lucrau la retroversiune (traducerea-exercițiu de limbă din idiomul național în cel străin) folosind caietul din anii de studiu, pornind de la aceleași texte din *Moromeții* cu care fuseseră terorizate în studenție, confirmând tezele criminaliștilor privind violența (persoanele supuse unor abuzuri în copilărie tind să reproducă modelul când ajung la vârsta matură).

„Metoda” contrazisă doar de câteva cadre, cu deschidere spre semantică, stilistică și semiotică, Elpi, preocupat deja de retorică (avea să-mi dea un pont pentru licență), fiind una dintre excepții. În cele câteva întâlniri de la finalul anului al doilea, m-a surprins faptul că și-a retras o soluție avansată într-un seminar anterior, verificase dicționarul și constatase că adjectivul „suicidaire” nu putea fi un echivalent pentru substantivul românesc „sinucigaș”, limba franceză acoperind cu un singur termen (suicidé) atât ambele posturi ale persoanei (intenția și actul săvârșit). Textul era insolit (*Viata și opiniile lui Zacharias Lichter*, semnat de Matei Călinescu), „retractarea” la fel. Cât despre „romanul său personal”, paginile erau albe pentru toate colegele din serie, bine

informate de altfel (unele aveau antene chiar în catedră, despre Dorina se spunea că ar fi un fel de verișoară cu un proaspăt recrutat). Se zvonea că ar fi fost „adus în catedră” de o doamnă care, neaflându-și ulterior calea spre promovare la gradul de conferențiar, avea să plece la Craiova. Nu i se cunoșteau relații amoroase nici printre colege și nici în rândul studentelor, nu frecventa cercurile „protipendadei”, et *pour cause*: „extracția socială” (pentru a folosi o sintagmă franceză) era nu numai incompatibilă cu cea a majorității colegelor ci și asumată până în pânzele albe, în *look*, în vorba fără de ocol și prin dezinteresul față de parvenire prin mariaj. IV

Era deci, inevitabil, suspect, mai toți „ruralii” din mediul universitar (cei mai numeroși fiind evident la limba și literatura Nației) preluaseră schemele de comportament „urban”, cu inflexiuni împrumutate de la dascălii interbelici, aceia care nu fuseseră epurați din sistem în „obsedantul deceniu”. Iar calea regală a urcării era ginerlăcul prin asocierea cu un ștab – fie academic, fie partinico-administrativă: urmând-o, un poet a ajuns șef la o revistă culturală la mai puțin de treizeci de ani, un absolvent cu dotare muzicală (imitator și cantautor) și-a găsit un post de asistent de limbă hexagonală la mediciniști, deși nu se afla în vârf de promoție. În orizontul social, deci, Elpi nu exista, nu și asumase nici un rol în comedia universitară, nu și aplicase pe chip masca sobrietății și competenței universale. Aveam să-l revăd ca „didact” abia peste vreo zece ani, încerca să extragă de la cursantii cursului pregătitor pentru gradul didactic II fărâme de înțelegere ale unor poeme de René Char, la fel de timid în propunerile avansate ca la prima întâlnire cu grupa noastră, fără morga universitară a unei lectorițe fără doctorat (adusă din Bacău în urma unor obligații amicale de viitoarea Șefă Supremă***), care ne recita cu intonație academică prezentarea despre Noul Roman după un manual destinat elevilor din filiera literară din Hexagon.

Neexistând pentru mulți întrucât nu adera (mai târziu avea să spună că doar moluștele au această vocație), el va reuși să **ființeze**, în intervalul dintre Diogene (cel care închiriasse un butoi ca spațiu locativ), Anton Pann („cel istet ca un proverb”) și Nastratin Hogeia. Niciunul dintre aceștia nu și află locul în vreo *căruță cu paiate*, ni-i putem imagina la spatele șaretei din imaginea cu *Lumea pe dos*.

...În schimb două dintre parvenitele academice aveau să conducă, la vârsta de peste 40 de ani, propriile căruțe dramatice, constituind trupe de studenți, pentru a-și asigura deplasări în străinătate, acoperind de ridicol gradele universitare: acest gen de activitate este în Franța de nivelul unui tânăr asistent, nu de nasul unui „conf” sau „prof plin” (care trebuie să publice tratate, să promoveze proiecte de cercetare cu finanțare internațională). Dar, după cum se spune pe malurile Senei, *le ridicule ne tue pas*... În România poate primi chiar Palmes Academiques, distincție pe care o notabilă francofonă din Sekelaria o declara, în CV, ca fiind asociată Academiei Franceze, deși, în mod curent, ea este acordată în Hexagon și personalului din învățământul preuniversitar.

Note

* **Elpi** este pronunția lui LP în unele idiomuri iar cele două consoane trimit la Luca Pițu.

** Dacă nu ai început educația dramatică pe cale radiofonică („Teatrul la microfon”) nu au cum să știi de piesa lui Mircea Ștefănescu (apărută în 1953) dedicată memoriei lui Matei Millo, primul interpret al Chirițoaiei din ciclul comic al lui Alecsandri.

*** Pentru a fi sigură că nu rămâne fără isprăvnice, respectiva a creat la un moment dat o asociație a catedrelor de specialitate din România, cu mare răsunset internațional între Iași, Suceava și Bacău.

Florin FAIFER

Între iluzii și realitate

- Din Splaiul Bahluiului pe malurile Senei -

Când, în ceasuri de melancolie, îmi aduc aminte de povestea a cărei eroină ar fi putut să fie Ana-Maria, pe numele ei de familie Ciaunica, mă întreb câtă noimă e în întâmplările prin care trecem. Am cunoscut-o pe Ana-Maria, o fată după care nu puteai să nu întorci ochii, frumoasă coș, cu priviri de făptură gânditoare, târziu, târziu de tot, când tocmai se sfârșea un capitol din viața ei. Termina facultatea și își făcea planuri să plece la studii înalte, în străinătate. Trecuseră ani, unul și încă unul, și încă unul, și eu nu apucasem s-o văd pe fata asta deși – închipuiți-vă! – eram vecini de bloc. Apartament lângă apartament.

Asta până într-o zi, când, așteptând liftul hodorogit, am făcut cunoștință, după un dialog cât se poate de firesc. Parcă așa ne era scris.

Am urcat împreună dealul de la Palat și, fiindcă ne rămăseseră niște lucruri de dezbătut, ne-am dat întâlnire pentru a doua zi. Voia să-mi afle părerea despre prozele în care, cu sfială, dar și cu o ambiție teribilă, își încerca condeiul. Condei avea, cu destulă substanță – eul ei era în faza unor căutări.

A fost apoi o seară de teatru. O montare după Cehov, trecută, s-ar fi zis, prin Șalom Alehem (sau alegeți orice autor dintre cei cu „chipileucă”). Nu i-a plăcut Anei-Maria. Și nici mie, chiar dacă m-am tot străduit să-mi reglez, printre bubuiturile muzicii abuzive, lungimea de undă.

Urma să mă mai văd cu surprinzătoarea mea vecină. Ceea ce s-a și întâmplat, dar timpul nu ne îngăduia mai mult. Timpul, cum rostesc oamenii citiți, nu mai avea răbdare. Și apoi, pe domnișoara absolventă care visa izbânzi pe tărâm filosofic, o aștepta Parisul!... Oraș pe care nu-l văzusem și nici nu credeam că o să-l vizitez prea curând.

Cu una, cu alta, săptămânile s-au prefirat și a sosit și ziua când Ana-Maria, la propriu, și-a luat zborul. De văzut nu aveam cum să ne mai vedem, de auzit, la fel. Dar puteam corespunda. Nimerind într-un mediu unde era greu să te adaptezi dintr-o dată, moldoveanca trăia stări contradictorii. Avea lucruri de spus și nu prea se găsea cine să le asculte. Deocamdată... Dar voința de a se impune era sub control, așa încât, dacă așterni scrisorile, cărțile poștale, una după alta, vezi cum Ana-Maria devine, cu voie – fără voie, un personaj.

Mă mișcă și astăzi încercările ei de a nu se desprinde de trecut. Mi-a scris îndată ce a ajuns pe alte meleaguri, la început cu formule de convenție, dar și cu accese de simțământ. Ca adresant, m-am văzut proiectat în mai multe ipostaze: „Dragă domnule Faifer”, „dragă Florin” (eu, adică, de care își amintea „cu dor”, „cu drag”), trimițându-mi, în luna lui April, „un încâpățan și dulce LA MULȚI ANI”. Mesajele ce-mi parveneau purtau, ca dominantă, „un gând plin de lumină, lumină sărată, ca marea” (proza-toarea, cum se vede, își moaie pana în cerneală). Și încă: „Îmi lipsește (îmi este dor, mai bine zis, de) DUHUL d-voastră fin și precis. De mâna aceea presque transparente avec laquelle vous chassez l'air impur qui traîne autour de votre tête et de votre esprit”. Schiță de portret: „Vă și văd, delicat, cu privirea într-o parte, cu gestul ascuțit, sigur, îndrăgostit de teatru, la Iași [...]”.

Altfel, o încearcă destule îndoieli. I se pare că n-ar fi greu să „îmbânzească” hârtia, dar uite că „inspirațiunea” se lasă așteptată. Și asta chiar dacă prietena de departe recurge la unele artificii, cum ar fi de pildă adoptarea unui nume italianesc, băiețesc (Fabio Verdi), chiar dacă scrie (și chiar visează!) în franceză.

Și gândul-călător pornește în zbor încolo-ncoace, poposind „în țara catară, acolo unde – frumos spus! – misterul se bea ca vinul...”. Am pași cu smerenie în ambianța solemnă a unor catedrale, am explora orașe. Dijon, solem, medieval, vag renascentist”, Lyon, Veneția. Am putea, după o vreme, să confruntăm viața reală cu aceea care emană din lecturi. Câte nu sunt de contemplat! Poduri, biserici, palate... Peisaje...!

Aici încep dezamăgirile. Asta-i Parisul, măreața cetate? Ce-i cu mizeria care se adună grămăjoare ici

și colo? Dar nesuferiții aceia care bântuie pe străzi și (se fac că) nu te văd sunt chiar franțuzii, cărora li s-a dus buhul că-s politicoși la culme? Parcă nu te văd, trec pe lângă tine ca fantomele. Ana-Maria îi blagoslovește, știe dansa cum, cu vorbe de ocară. Dacă s-ar calma cât de cât și dacă ar întâlni semne bune pentru ce o așteaptă, poate n-ar ajunge să „deteste” luminoasa cetate, acest „hău înfiorător” care îi provoacă „suferință” și iar „suferință”.

Există totuși și refugii. Ana-Maria dispune de repere pe care nu mulți le au: „Slavă Domnului că au inventat grecii gândirea, nemții raționamentul și englezii experimentul...”. O fulgeră, într-un moment de grație, o idee. Se va ocupa de filosofia științei filtrată prin prisma ocultismului. Oricum, e o perspectivă inedită. Le arată ea gomoșilor de pe acolo de ce poate fi în stare o româncă de fină speță. Gata cu politeturile! Îi va sfida pe filfizoni, enervată de ipocriziile și frivolitățile lor.

De școală se ține, dar fără entuziasm (ce, ăștia-s profesori – plictisiți și plicticoși?). Nu se simte mai prejos de scrobii de la catedră. Cu o întorsătură de frază bine găsită, i se pare că i-a făcut praf. Și totul, în jur, pare mai surzător. În orice caz, e o ieșire din „coșmar”. Sigur nu-i o lume ideală. La Dijon, în țara muștarului, plouă întruna și ceața, și frigul îți pătrund în oase. Oricând te poate păli o răceală,

cu tot „tacâmul”, febră, dureri de cap și alte plăceri.

Dar care nu țin o veșnicie. Mai gravă e necomunicarea: „Nu mă ascultă nimeni. Nimeni nu mă bagă în seamă. Singurii care mă suportă sunt morții: Wittgenstein, Rilke, Rimbaud...”. Dar și Dostoievski, Thomas Mann, Umberto Eco... Dintre compozitori, Mahler, Rahmaninov...

Asta, când are vreme să citească, să asculte muzică, să privească un tablou expresiv. Numai că timpul nu-i prisosește: „de un an de zile n-am mai scris un rând, n-am mai citit o carte, n-am mai întâlnit pe nimeni, n-am mai tresărit la nimic, o să mă credeți?”.

În exasperarea ei, tână se hotărăște pentru gesturi șocante. Va încerca să fie „cinică, indiferentă și chiar rea”. Când un musiu Jean îi adresează o întrebare, răspunde „rece, distant și tăios”, „așa cum numai eu știu să răspund”. Punct ochit, punct lovit. „Efectul a fost fenomenal: am atras atenția! Lucru foarte rar pentru francezi, să fie interesați de ceva”.

Și dialogul decurge cam așa: „Francezul: De cât timp sunteți în Franța? Eu: De numai trei luni care mi s-au părut trei ani! Și abia aștept să mă întorc acasă. Francezul (stupefiat): A! bon? De ce? Eu: Din pricina oamenilor. Găsesc francezii triști, distanți, frustrați. Francezul (din ce în ce mai uimit): De ce? Eu: Păi nu am de unde să știu motivele pentru care francezii sunt atât de frustrați. D-voastră, în calitate de francez, le cunoașteți mult mai bine decât mine. Eu avansez ipoteze și constat. Atât. (Era o manieră

ascunsă de a-l declara „frustrat” pe interlocutorul meu. Dar nu s-a prins!). Eu (din ce în ce mai enervată): La noi nu este obligatoriu să fii religios ca să vorbești cu oamenii. Pur și simplu vorbești. Comunicarea e esențială. Francezul (care între timp s-a făcut mic de tot și mă ascultă cu gura căscată): Găsiți? Ce pot să spun? Eu însumi am trăit cinci ani în Italia și am găsit italienii foarte veseli. Eu: Nu sunt foarte veseli. Sunt normali. Și, à propos, de ce v-ați întors în Franța? Eu în locul d-voastră rămâneam în Italia și îmi renegam cetățenia. Francezul (uluit): Păi cum să renunț la țara mea? Eu: Care țară? Asta? (și încep să râd).

Și am plecat. A fost cumplit. Toți ceilalți au ascultat discuția cu ochii cât cepele. Și nu a fost singura lecție servită. L-am jignit pe un burghez în propria lui casă fără să-și dea seama. Devine din ce în ce mai amuzant.

Rezultatul e că atrag atenția ca o ciudățenie, ca o bizare. Vorbesc mult și cu profesorii care sunt mirați că un student are curajul să îi întrebe ceva. Dar, după ce se conving de pertinenta întrebărilor, se bucură. Acum mă cunosc aproape toți profesorii de pe aici. Și e foarte important să ieși din anonim. Iar în același timp e foarte simplu: trebuie doar să nu fii anonim”. E un pariu care îi izbutește. Mai sunt, apoi, amintirile. Îi vine în minte „atmosfera discuțiilor noastre” de nu demult. Cei de acasă, pasămite, au uitat-o. Și ce schimb de gânduri aveam în pragul serii... Și ce promițător pornise colaborarea ei la „Cronica”, „gura mea de aer proaspăt”. Poate asemenea întâlniri vor mai fi. Se poate conta pe voința ei de afirmare. Se simte vrednică de a pătrunde în sanctuarul literelor. Prinde curaj și îi „atacă” pe domnii care se țin cu nasul pe sus. Onora le solicită interviuri, chit că la început s-ar putea să fie refuzată. Dar dacă nu încearcă, atunci cum să i se recunoască personalitatea? La Iași, semnătura ei începuse să conteze. Or să vadă somitățile astea care fonfăie și graseiază cine e Ana-Maria! Până una-alta, și-a luat avânt și s-a apucat să scrie, în climatul stimulator al Luteției, un roman.

Deși, prima tentație ar trebui să se petreacă pe terenul eseisticii. Acolo, Diavolul, entitatea ispititoare, o așteaptă pe eseistă cu un arsenal de argumente și contraargumente: „M-am gândit mult la Diavol în ultima vreme și încep să-l compătimesc: toți ceilalți, și Sfinții, și Apostolii, până și Iisus, au avut ocazia să vorbească, să propovăduiască. Numai Diavolul tace. Îmi aduc aminte că Dostoievski a inversat rolurile în *Marele Inchizitor*. Acolo Iisus e cel care tace și Diavolul vorbește. Și câte nu spune... Păcat că nu e ascultat mai des!”.

Mda! Cine știe ce efecte s-ar produce. Dar, toate ar fi cum ar mai fi dacă n-ar interveni micile mizerii. O zi de flămânzeală – deh!, se mai întâmplă! – îți abate gândurile de la cele ce țin de metafizic: „Însă oricât de hrănitoare e cultura spirituală, eu sunt genul căruia îi place să mănânce bine, să doarmă confortabil și să nu se gândească la partea de brânză de mâine”.

Mai și glumim, deși, dacă ești atent, o temă, în scrisorile Anei-Maria, vibrează discret, dar persistent. Tema iubirii... A iubirii care întârzie să vină. De aici nelișiți, frământări și, în *crescendo*, zbcucium.

Curios! Atrasă de tărâmul gândurilor înalte, de plaiul filosofic, înzestrata studiosă tânjește, în ceasurile de însingurare, după cele ce țin de suflet. De acele „mici pusee de afecțiune” fără de care viața nu-și intră în rosturi.

I-am trimis Anei-Maria Ciaunică, în semn de prețuire și de prietenie, o carte care îmi apăruse mai demult, *Efectul de prismă* (1998). Și, după un timp, o alta, intitulată, poate riscant, *Pluta de naufragiu* (2002). Cuvântul acesta, „naufragiu”, i-a deșteptat corespondentele mele o seamă de înfiorări. De care, însă, nădăjduiesc, se va tămădui. Naufragiul nu-i pentru Ana-Maria. Iar „pluta”, pluta, Doamne-ajută!, să ne închipuim că este una a speranței.

Schola latina

În Evul Mediu, Cotnari era un oraș locuit de o comunitate de catolici, germani și unguri. În 1561, a venit în Moldova Iacob Basilicus Heraclide, care va deveni Despot Vodă, un aventurier din Insula grecească Samos. Acesta uneltea împotriva lui Alexandru Lăpușneanu, cunoștea greaca, Latina, franceza, spaniola, italiana, germana, era carismatic, bun orator și avea mari ambiții culturale și politice. Orgolios, voia să unească Țările Române, să-i alunge pe turci din Europa, iar el să ajungă împărat la Constantinopol. A reușit să ajungă domn în Moldova (1561- 1563) și l-a învins pe Alexandru Lăpușneanu la Verbia, 1561. Despot Vodă a enunțat pentru prima oară, originea noastră latină, a încercat să reformeze moravurile, a adus în țară consilieri străini, a susținut protestantismul și a intrat în conflict cu boierii.

După modelele din Occident, Voievodul a alcătuit un proiect cultural care să cuprindă Schola latina de la Cotnari, Academia de la Suceava, și o Bibliotecă de curte. Schola latina promova studiile de latină din întreaga Moldovă. A fost numit director umanistul german Iohannes Sommer, prin care se încerca pătrunderea umanismului german, primele contacte. La școală se pune accent pe învățământul religios, istoria biblică, catehism, dar învățau și matematică, astronomie, fizică, geografie. Schola latina era un colegiu cu internat, unde învățau 150 - 200 de copii din toată Moldova, care erau instruiți, hrăniți, îmbrăcați pe banii domnitorului. Vodă voia să le schimbe religia, din ortodoxă în protestantă, ceea ce a deranjat pe copii și pe părinții acestora. Școala a funcționat ca un colegiu mai bine de un secol, cu limba de predare latină, dar prin aceasta se urmărea promovarea protentativismului, în Moldova, secolul al XVI-lea. Cotnarii, au reprezentat punctul cel mai avansat al umanismului din sud estul Europei” (Ștefan Bărsănescu.).

Despot vodă a înființat prima instituție de învățământ de lângă Iași și a pus bazele unei biblioteci umaniste așa cum a făcut Matei Corvin la Buda, apoi a proiectat o academie după model italian. Directorul era profesor și scriitor. A scris Viața lui Iacob Heraclide despotul Moldovei și 15 elegii în limba latină dedicate protectorului său și a avut contacte cu umanismul german. Elevii de la Colegiul din Cotnari erau orientați spre învățământul superior și aveau cele necesare funcționării: clădire proprie, profesori calificați, internat, burse. Fiind înzestrat și format în spirit european, domnitorul a desfășurat o activitate culturală renașcentistă. Despot Vodă a studiat la câteva universități de renume: Montpellier, Paris, Wittenberg, a susținut prelegeri de matematică, fost apreciat ca autor de strategii militare, așezat ală tiparnituri de Nicollo Machiavelli. Din lucrările, sale a fost apreciată și literatura epistolară, abilitățile de exprimare, stăpânirea tehnicii de redactare. Din rapoarte, aflăm câteva despre planurile lui Despot, planurile sociale și culturale când Moldova părea interesantă pentru Puterile occidentale și pentru Înaltul scaun. Nu numai colegiu îl interesa, dar voia să întărească un oraș cu ziduri și să aibă în țara lui o tiparniță înainte de

intervenția lui Petru Movilă.

Correspondența lui Iacob Basilicus Heraclide atrage atenția prin anecdotic, monolog, lexicul de o anume plasticitate. Totuși, acum s-a ajuns la un echilibru de forțe: catolicism, ortodoxism, protestantism și la existența unor centre culturale, cum a fost cel de la Cracovia și la întâlniri între lideri: Despot Vodă cu Vergerius, un misionar al protestantismului. Unirea Țărilor Române presupunea manevre politice la Baia, Siret, zona Cotnari- Hârlău, Roman. Academia avea nevoie de suportul didactic de Schola latina, în special de suportul pentru clerici și funcționari domnești. În 1558, Despot era la curtea lui Alexandru Lăpușneanu, după o înrudire fantezistă cu Domnița Ruxanda. În realitate, voia să organizeze un complot pentru ocuparea tronului Moldovei, complot care a fost descoperit și Despot a scăpat cu fuga. Elegiile lui Sommer conțin informații sociale, culturale, religioase. Autorul și-a scris opera în latină, operă care va fi mult mai târziu tradusă. În bibliotecă, se aflau cărți tipărite și manuscrise. Colegiu era pentru unguri, sași, fiii de boieri moldoveni iar pentru bibliotecă au ales ca spațiu Curtea Domnească de la Suceava. Poezia latină în secolul al XVI-lea are particularitățile ei. Sommer este primul poet german de limbă română și elegiile lui cuprind informații etnologice didactice, literare, filosofice. În poeziile lui Christian Schesaeus se resimt influențele Occidentului cultural, limitele canonice ale latinei medievale. Proiectul cultural European a avut limitele sale în încercarea de occidentalizare: nu au înființat o universitate, ci un Colegiu, nu au avut profesori celebri, ci un grup de profesori modești, care se ocupau de proiecte utopice, după modele occidentale și bizantine. În contextual epocii s-a respectat proiectul lui Despot.

Citind operele lui Olahus, Sommer, Schesaeus, Milescu, Cantemir, Șincai, apreciem etapele umaniste. Sommer era un reprezentant atipic, cu studii neterminate care a predate latina și greaca la Brașov, unde fugise după conflicte interne. Activitățile la Cotnari au continuat sub alte forme. Modelul de Bibliotecă l-a luat Despot Vodă de la Carol Quintul Maximilian și să nu uităm că Voievodul și -a petrecut o parte din adolescență în biblioteca Vaticanului. Așadar, exegeții au valorificat informațiile despre viața politică, religioasă, culturală din secolul al XVI-lea, au apreciat elegiile lui Sommer pentru informație și arta literară, au prețuit atitudinea lui Despot Vodă față de literatură și știință, calitatea corespondenței care a fost redactată de un Principe luminat, Traian Diaconescu, fostul meu profesor de latină a tradus între altele, opera lui Sommer, apreciind versificația, prozodia, metrica versurilor, canonică, fondul lexicale clasic și opera lui Schesaeus mai deschisă inovației, libertății stilistice și lexicale. Inițial, teză de doctorat, lucrarea Academia de la Suceava și Schola Latina de la Cotnari s-a transformat într-un studiu profund despre umanismul românesc din secolul al XVI-lea, studiu care poartă semnătura lui Valentin Talpalaru.

Peisajul și portretul ca stare sufletească

Principalul scop al acestor rânduri este părerea noastră despre creația plastică a doctorului Ioan Păunescu, având drept bază de inspirație superelegantul catalog al tuturor expozițiilor domniei sale **Reverii în culori**, Ed. EX PONTO, Constanța, 2024, 167 p., prefațat de autorul însuși sub titlul "Profil senzitiv-artistic (viziune proprie)". O seamă de mărturisiri ce ar putea constitui o savuroasă nvelă autobio-bibliografică. Nuvelă ce evocă și trece în revistă zările și etapele genezei, formării omului de cultură, a desenatorului, și ulterior a viitorului artist, începând cu familia, profesoara Elena Beldescu din liceul buzoian numit mai întâi dr. C. Angelescu, devenit apoi Mihai Eminescu, incluzând însă și o lovitură de teatru cvasi surreală: prima și ultima personală din străinătate a pictorului are loc în 1991, în Elveția, cu sprijinul cunoscutului realizator de radio și televiziune Ion Mustață, de care cei mai în vârstă ne amintim. Genericul sub care a avut loc vernisajul a fost "Un român descoperă Elveția", expoziția cuprinzând atât tablouri executate în România, cât și în Elveția. Incredibil este mai ales faptul că artistul a fost constrâns, datorită legislației în vigoare, să-și cumpere propriile tablouri pentru a le putea transfera legal în localitatea Veyrier, de lângă Geneva.

Pentru a respecta adevărul, debutul absolut al pictorului bucureștean a avut loc în 1989 în foaierele Teatrului de Comedie: 26 de tablouri reunite sub titlul *Peisaj în verde crud*. După aventura elvețiană, au urmat Simeza circulară - Teatrul Național, București, 1992, *Echidistance* - Cercul Militar Central, Sala Rondă 1996, *Poezie și culoare* (vernisaș și lansare de carte, C.M.C. Sala Foaier, 2002, *Provocare insolită* - C.M.C. Sala Foaier, 2006, *Vis și culoare*, C.M.C. Sala Foaier, 2011, *Insomnii de primăvară* - C.M.C. - Sala Foaier, 2014, *Reverberații ale memoriei* - Palatul Parlamentului, Sala Brâncuși, 2014, prezentarea evenimentului fiind făcută de criticul de artă Mircea Radu Serafim; *Dialoguri cromatice* - C.M.C. Sala Foaier, 2019. Expozițiile doctorului Ioan Eugen Păunescu se bucură de evocări, prezentări și medalioane semnate de personalități, artiști, actori, oameni de cultură, medici, cărturari precum pictorul și sculptorul Valentin Tănase, arh. Aurelian Mareș-Frânculescu, Carmen Buiacici, Acad. Prof. Dr. Dumitru Constantin Dulcan, subsemnatul, omul de radio, prietenul și omul de radio, scriitorul Titus Vâjeu, Anca Podgoreanu, Dr. Elena Demetrescu, Nicolae Cabel etc.

Din capul locului vom spune că artistul Ioan Păunescu este în egală măsură ispitit de clasicism și modernismul tip Ion Andreescu, Murivale, Gauguin sau Matisse. Ioan Păunescu este un colorist pleinairist din familia postimpresioniștilor, taștiștilor sau a prerafaeliților. Se simte, mai ales în

peisaje, lecția unui Ștefan Luchian, Petrașcu sau Gustav Klimt. Percepem dorința sau dorul de a se exprima prin evadare dintr-o lume ce supralicitează vizibilul și materia, în defavoarea invizibilului și a spiritului.

Evadare și refugiu în creație, în estetic, în miturile românismului contingente cu miturile universale, fie că e vorba de copilărie sau solitudinea onirică a codrului eminescian, fie în eros sau ethos.

În privința uleiurilor sale, artistul Ion Eugen Păunescu portretizează fiecare detaliu al unui peisaj, fie că e vorba de păduri, marine, câmpuri, lacuri, anotimpuri, păsări sau clădiri căzute pradă culorilor abandonului, fie de

personaje tip Mama cu pruncul, Domnișoara acidă; Domnișoara X, Ingenua în baie. Are abilitatea de a percepe esența trăsăturilor personajului, ca și în cărțile de proză. Într-un fel chipul unei frunze sau al unei persoane se aseamănă cu liniile din palmă. Unicitatea lui se datorează modelării treptate de către mediu, de-a lungul anilor. Insuflă liniște, echilibru, vitalitate și prospețime, ca și tușa fermă, energetică a artistului. Ex-

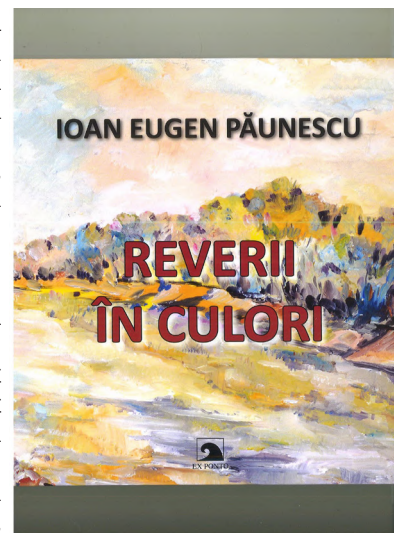
presivitatea chipului invocat, naturală și spontană e departe de orice intenționalitate sau calcul.

Doctorul Păunescu reușește să inducă portretului unui codru sau personaj atât personalitatea modelului, cât și a pictorului; amândouă converg și se întrepătrund cu atâta măiestrie, încât este imposibil să le mai separe.

Portretele la care ne referim au în zâmbetul afabil al culorii un secret, o taină știută doar de model și de artist, în spatele cărora se simte un fel de singurătate și înstrăinare cauzate de acel mister.

Dacă prin absurd aș fi președintele UAP, n-aș ezita nici măcar o clipă să-l cooptez pe artistul Ioan Păunescu printre membrii de onoare ai acestei uniuni de creație. Numai că medicul-artist, suferind de o modestie aproape inumană, nu va face nicând el primul pas. Nu este exclus ca opera picturală și sculpturală a artistului să fie tezurizată într-un muzeu personal care să-i nemurească numele, adevărindu-se astfel versurile marelui scriitor și medic Vasile Voiculescu, puse drept motto de autor la noul său roman (*Iloana*, Ex Ponto, 2023) pe care tocmai îl citesc: "Noi doi lăsa-vom lumii un duh ce nu se schimbă,

Căci noi și veșnicia vorbim aceeași limbă" La loc de cinste vor sta *Poiana între mesteceni*, *Noapte în cartier*, *Ferestre*, *Omăgiu lui Brâncuși* etc., veritabile capodopere ale artei figurative contemporane. Medicul neurolog Ioan Eugen Păunescu nu a trăit din arta sa, ci pentru arta sa, de care este dependent, conform propriei mărturisiri, ca de un drog. O descărcare a tensiunii psihice, sau cum spuneau vechii greci, catharsis

Flavius PARASCHIV

Antologii (uite) de SF (II): Xenox

În numărul trecut din prezenta revistă, am discutat despre o antologie apărută în 1990 și care conținea texte tipărite de cei care frecventau cenaclurile literare din Timișoara. Pentru textul de față nu numai că vom face un salt mai mare în timp, dar ne vom axa pe niște proze care și-au propus să exploreze o temă comună, clasică pentru science-fiction, dar totuși provocatoare: întâlnirea/dialogul cu extraterestrii.

Ne referim aici, așadar, la volumul *Xenox. Contact între civilizații* (Editura Nemira, București, 2014), o antologie coordonată de Antuza Genescu, care conține texte scrise de nume cunoscute și azi pentru literatura SF: Liviu Radu, Aurel Cărășel, Daniel Haiduc, Diana Alzner, Ioana Vișan, George Lazăr, Mircea Liviu Goga, Ștefana Czeller și Cristian-Mihail Teodorescu.

Cartea conține 9 proze, care, deși unite printr-o singură temă, sunt complet diferite una de alta. De reținut din start faptul că textele sunt foarte bine ancorate în realitate și din acest motiv scenariile narative nu sunt atât de... spectaculoase sau de bine ancorate în știință. Față de romanul *Contact* publicat în anii '80 de Carl Sagan sau – mai recent – de prozele unui Ted Chiang, în *Xenox* întâlnim un decor mult mai aproape de lumea materială curentă. Evident, descrierea primează, iar în locul unei puternice atmosfere încarcată tehnologic, întâlnim o relaxare a discursului narativ. Altfel spus, „science”-ul din science fiction devine un element narativ secundar, iar în față trece ficțiunea sau mai bine spus dorința de a explora posibilitățile de expresie ale unei teme într-un mod mai mult sau mai puțin convențional...

De exemplu, textul care deschide volumul – *Adevărul despre expediția Star* – este scris de Liviu Radu (1948 – 2015), unul din cunoscuții autori de SF din România. Narațiunea nu prea amintește de literatura științifico-fantastică clasică, ci de universul unui H.P. Lovecraft, binecunoscutul scriitor american de horror și fantasy. Ca în unele lucrări de Lovecraft, cititorul povestirii din *Xenox* nu este niciodată sigur de cele relatate, din moment ce avem de-a face cu un narator necredibil. În *Adevărul despre expediția Starky*, personajul central mărturisește, în fața legii, cele întâmplate în timpul unei campanii de explorare în Republica Congo. Aventura sfârșește tragic, iar conform celor relatate, echipajul expediției a avut parte de experiențe mai puțin...pământești. Pentru a amplifica natura evenimentelor, prozatorul român introduce în text o posibilă explicație a fenomenelor supranaturale. Aparent, toți cei angrenați în aventura din Congo au consumat fructe și substanțe halucinogene. Discursul narativ insistă pe acest aspect pentru a deruta cititorul, iar acest „joc” este intrigant, bine încheat, chiar dacă amintește mai mult de literatura de atmosferă și mai puțin de SF. Iată, de pildă, un pasaj care surprinde gândurile protagonistului în timpul unei mese cu ceilalți: „Cu toate că mesenii se purtau normal – glumeau, sorbeau din băuturi, râdeau auzind poveștile flamanului – , atmosfera se schimbase discret. Sau, mai degrabă, eu o vedeam ușor schimbată. Cel dintâi care mi s-a părut a fi altfel decât de obicei a fost Vandengraamis, pentru că spunea glume fără încetare, și eram cu ochii ațintiți asupra lui. După un timp, am avut impresia că în jurul părului său blond se adunase un soi de aură slabă, cu licăriri violete, ce-i pluteau deasupra creștetului. Aura aceea pornea de undeva, din interiorul corpului său și se extindea, pulsând lent, către tavanul încăperii” (p. 36). Un pretext narativ similar întâlnim și în proza lui Mircea Liviu Goga, *John & John*, un text scurt, care atrage atenția prin detașarea personajelor de cele întâmplate și mai ales prin voiciumele lor atipice pentru un SF.

În alte narațiuni din volum, întâlnirea cu extraterestrii este mult mai limpede și asta pentru că ei intră, în mod intenționat, în contact cu pământeni. De pildă, acesta este și cazul *Întâlnirii cu rhumbii*, proza lui Daniel Haiduc. Dar contactul nu este violent din start, ca în alte lucrări din aria SF-ului, chiar dacă la final intențiile ostile sunt demascate, iar textul capătă, treptat, valențe dramatice.

În *Xenox* întâlnim și alte modalități de infiltrare ale ființelor de pe alte planete. Extraterestrii, de exemplu, uneori aleg să pătrundă în visele oamenilor, ca în ampla povestire publicată de Cristian-Mihail Teodorescu. Chiar dacă în prezent puțini își mai amintesc de antologiile tipărite de Nemira, volumul prezentat aici merită o recitare și mai ales o reevaluare.

Emanuel VASILIU

film

Festivalul Filmului Francez la Iași

A doua producție digitală a serii de joi, 21 martie, *Salem* (regie Jean-Bernard Marlin), programată în deschiderea festivalului, și-a demonstrat din plin virtuțile printr-o combinație neobișnuită de motive clasice reinterpretate în cheie contemporană. De la o intrigă ce amintea povestea lui Romeo și a Julietei, până la izbucnirea misticismului/fantasticului în real, *Salem* reușește să evite căderea în supra-religios printr-o istorie impresionantă a dragostei timpurii, urmate de o perioadă de suferință carcerală trăită de Djibril, tânărul magrebian, a cărui traiectorie o urmărim. Trecerea de la realism la fantastic este realizată prin numeroase efecte speciale dezvăluind sensibilitatea și imaginația aparte a personajului principal, aducând o notă de inovație în tratarea unei povești bazate pe tropi preexistenți.

Mult mai ancorat în realitate, beneficiind de un scenariu impregnat cu momente de umor binevenite, *Rien a perdre / Nimic de pierdut* (regie Delphine Deloget) a avut-o în prim-plan pe actrița Virgine Efira în rolul unei mame singure a doi băieți, cel mai mic suferind un accident casnic în debutul filmului. Ce urmează este o bătălie pe alocuri absurdă cu sistemul protecției copilului autosesizat în urma rănilor suferite de băieții. Determinarea personajului principal de a-și scoate fiul de nouă ani din labirintul kafkian al statului e forța motrice a poveștii – portretul comunității ei fiind și cel al unor oameni obișnuiți să-și trăiască viața independent, să se ajute, să ignore convenția socială a familiei nucleare.

Poate cea mai interesantă propunere din prima săptămână de festival a fost comedia neagră *Yannick* (regie Quentin Dupieux). Cu o durată mult mai mică decât a celor două anterioare (67 de minute), „pelicula” din 2023 a cunoscutului regizor francez are o premisă novatoare în explorarea nemulțumirilor unui spectator față de piesa de teatru la care asistă. Caracterizându-și personajele prin dialoguri, creând o situație exploatată până la ultima consecință, Quentin Dupieux contrapune mediul nepretențios al unui paznic ifoselor de artiști obișnuiți cu aplauzele, aceștia pomenindu-se în situația de a asculta sfaturile dramaturgice ale lui Yannick, când paznicul ia întreaga sala ostatică fluturând o armă. Amenințarea duce la devoalarea tarelor personajelor principale și secundare, portretizându-l pe Yannick timp de o seară ca justițiar improbabil luptând pentru dreptul de a se amuza la teatru în ziua lui liberă.

A doua săptămână a festivalului a probat determinarea organizatorilor de a propune o paletă largă de genuri, lucru neobișnuit până acum în selecțiile care favorizau dramele existențiale. În *Vincent doit mourir (Să moară Vincent!)*, personajul principal, un grafician între două vârste, se vede confruntat cu o epidemie de violență direcționată la început doar împotriva lui. Observând că epidemia începe odată cu un contact vizual, Vincent se izolează în casa de la țară a familiei. Acolo cunoaște o tânără – motivul dragostei devenind intrigă secundă la zombificarea societății.

Animatia *Mars Express* a ilustrat lupta dintre oameni și roboți într-un viitor previzibil, anul 2200. Tonul e destul de relaxat, detectivul cu obligatoriul viciu al alcoolului, de inspirație *noir*, fiind o detectivă. Ea e hotărâtă să afle motivul reprogramării roboților să părăsească planeta Marte, convingându-l de un viitor numai al lor undeva în altă parte. Reiese plotul dirijat de o camarilă universală, căreia îi cad victime atât roboții, cât și, surprinzător pentru un film cu rădăcini polițiste, detectiva însăși. Am apreciat nuanțele de umor regăsite în primul rând în inventarea partenerului, un android – reconstituire a polițistului decedat în urmă cu cinci ani. El mai încearcă să se împace cu soția și cu fiica, amândouă cât se poate de vii.

Probabil cel mai ambițios film proiectat în a II-a săptămână la sfârșitul festivalului, *La Bête* plasează cele două personaje principale, o ea și un el, într-un parcurs prin mai multe vieți, asemănător metempsihozei. Înțeles de prezentatorul galei drept film despre inteligența artificială, *Bestia* este mai degrabă un poem romantic al iubirii regăsite în epoci succesive. Meritul regizorului Bertrand Bonello este de a fi creat contexte specifice timpului pentru fiecare episod în parte, de la rafinatele schimburi lingvistice de secol XIX, la nepăsarea blazată a unui model fotografic contemporan.

Nu pot să evaluez în ce măsură includerea unor filme de gen crește prestigiul festivalului sau urmărește doar să atragă mai mulți spectatori în sala de cinema. Cert este că producțiile vizionate în a II-a săptămână au beneficiat de selecții meritorii la Cannes și Veneția. Concluzia ar fi că diversificarea genurilor în selecții de acest tip se dovedește o realitate contemporană.

Ioan RĂDUCEA

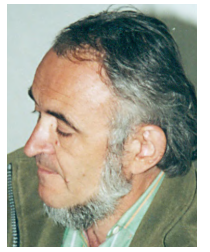
Autonomia himerei

Deschisă în perioada 10-18 februarie 2024, la Galeria „Theodor Pallady”, și vernisată de Maria Bileșevschi, a treia expoziție personală a Oanei Daniela Drăgoi (n. 1997) a primit un titlu tematic și oarecum tehnic – *Oraș în pînze: intersecția dintre abstract și realitate*. Cercetarea lucrărilor, de dimensiuni medii și mari, unele grupate în diptice, mai toate acrilice pe pînză cu colaționări (cîteva sînt reluate de la expoziția de grup din noiembrie 2023, *Conexiuni*), ne încredințează că titlul este considerabil metaforic, de vreme ce caută, în fond, la clasică polaritate între interioritate și exterioritate.

Îți spun cuvîntul experienței din istoria vizualului de secol XX (constructivism; abstractionism liric; De Stijl – îndeosebi Piet Mondrian; suprarealism – îndeosebi Joan Miró), însă efortul principal înseamnă căutarea unui echilibru între inițiativa asumării lumii și relativizarea ei prin clamări ale nevoii de intimitate. Primul aspect se reflectă cel mai bine în profuziunea de linii drepte și curbe întretăiate, uneori cu sugestii figurative – zgîrie-nori, păduri de blocuri ori clădirea-vertij proiectată de Vladimir Tatlin ca *Manifest al Internaționalei a III-a*. Cel de al doilea aspect pare a fi răspunzător în primul rînd de siluetările de himeric animalier care se suprapun peste liniaturi, prezențe întărite uneori prin elementele colate, cu aspect de gofraj, de pe fondul pictat.

Identificarea lor drept proiecții (fabuloase) ale sinelui concentrează irepresibil toată atenția artistei și, într-adevăr, în modul de tratare al acestora, deosebit de variat, se află cheia posibilelor evoluții viitoare. Căci se oscilează între suprapuneri de decupaje, pe fond mono-ori policrom (manifestare a incongruenței cu obiectualul mundan?), omologări ale personajelor cu fundalul (încît unele par fragilizate, năpădite fiind de amintitele liniaturi) și (situația cea mai fericită) tratarea personajului conturat drept arie picturală autonomă. În felul acesta, conținutul său, străjuit, ca la toate figurile, de cîte un obsedant ochi, indiciu al unei nesmintite lucidități, constă în agreabile degradeuri tașiste în culori calde. Ba, într-un rînd, el constă în formidabile împurpurări onirice de nebulozități, animînd adîncurile negre ale unei stranii creaturi.

De altfel, dincolo de tematica anunțată și de omagiul adus mai multor școli, expoziția trăiește mai întîi întru vibrația unui colorism care, bine gestionat formal și controlat de concepte convingătoare, va putea oferi bucuria unei arte aparte, în care feminitatea, jubilația ludică și intelectualismul discret să se potenteze, figurativ ori nu, în chip ideal.

Monica Lovinescu și est-etica (III)

(Lovinescianismul : „tata și fiica”)

Într-o țară încătușată, învățând – sub veghea Securității – „alfabetul urii”, mama „fugarei” suportase prigoana: exclusă din Partid, cu biblioteca golită și apartamentul sechestrat, rezistând presiunilor și, în fine, arestată la 23 mai 1958 (pe ruta: Malmaison, Uranus, Jilava, Văcărești). Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, în malaxorul reeducării, înțelege că va fi, pentru totdeauna, singură: „nu văd reîntoarcerea, nu va fi”. Jurnalul lor epistolar este „un roman al iubirii” (cf. Astrid Cambose), crescând sub îndemnul neîntoarcerii, refuzând trocul. Volumul Doinei Jela, *Această dragoste care ne leagă* (Humanitas, 2012), adunând scrisorile către Monica (9 septembrie 1947-februarie 1951), probează lungul șir de umilințe și, în pofida șantajului, sfatul imperativ pentru Mouette: „nu te întoarce!” Revenirea este exclusă în acel „cerc de fier, de pucioasă, de iad”. Mama, refugiată în corespondență, nu se lasă ademenită și va cunoaște, jertfelnică, „geografia” închisorilor. O iubire tragică le-a legat, devenind o singură ființă. Mama-ostatic își probează forța morală, înțelegând ruptura definitivă, o formidabilă lecție de viață a fostei inspectoare de franceză, salvând caietele jurnalului, arestată pentru „discuții dușmănoase”, condamnată la 18 ani de detenție (26 ianuarie 1959) pentru culpa de spionaj.

Recunoscătoare ambilor părinți, Monica e legată, ca prezență continuă, de „minunea care a fost mama mea”. Și corespondența lor (1947-1958) și efortul reconstitutiv (căutarea codeținutelor, refăcând „geografia închisorilor”) vin să compenseze sacrificiul ei, refuzând târgul propus de autorități; fiica, confesându-se Lucreției Bărlădeanu (v. *Dialoguri parisiene*, editura Arc, 2005), va recunoaște franc: „m-a născut de două ori!” Influența paternă se consumă însă în absență. Sobru, cu statură impozantă, marele critic E. Lovinescu e intimidant, chiar dacă Monica a copilărit în cinaclul *Sburătorului*, cu – se știe – un scurt avatar postbelic (la timonă fiind Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu).

Investigațiile Iuliei Vladimirov (*Monica Lovinescu în dosarele Securității. 1949-1989*, în volumul apărut, în 2013, la Humanitas) dezvăluie acțiunile de intimidare, denigrare, lichidare (culminând cu acel atentat din noiembrie 1977) la care a fost supusă „Scorpia”, cum era numită conspirativ Monica Lovinescu. Cu dosare deschise, închise și redeschise, cu tentative de racolare (eșuate, firește), cu mesageri din țară (Victor Eftimiu, G. Ivașcu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, printre primii) încercând să-i câștige bunăvoința în numele sentimentului național. Slujind, de fapt, „tactica cea mare”: *recucerirea exilului* (Lovinescu 1999 : 248). Supusă umiltoarelor campanii de presă, după patruzeci de ani de urmărire informativă (confuză, selectivă și, mai ales, lacunară în absența „posibilităților informative”), acuzând oboseala morală, traumatizată de moartea mamei, Monica Lovinescu nu cedează, „își face treaba” (Buciu 2017 : 48). Are la îndemână un microfon „care s-a confundat cu existența”, cum va mărturisi deseori. Într-o anchetă israeliană, va culege note „albe”, întâlnind „codeținutele” mamei („fetele de la Jilava”); află de „vizita” colonelului Butika, ocupat cu recrutarea de agenți în serviciul Securității și de eroismul mamei (cu hidropizie și insuficiență cardiacă), „tăios și definitiv”. Refuzându-i-se, drept consecință, asistența medicală. După moartea mamei, Monica Lovinescu va renunța la pseudonim și nu va accepta, în locul exilului politic, un „anonimat geografic”, așa cum au procedat mulți intelectuali veniți din Răsărit, panicați de amenințarea sovietică, părăsind Parisul. Refugiații politici ar fi fost „prima lor pradă”, cum credea Cioran, răvășit de „morbul panicii” (Lovinescu 1999 : 93).

Fără „imaginație apocaliptică”, Monica Lovinescu nu se sperie. Trecuse prin încercări grele de-ar fi să pomenim doar călătoria spre Paris, cu trenul, plină de peripeții; pierduse apoi bursa franceză, trebuia să-și caute de lucru, va abando-

na doctoratul iar din 1949 se angajase la *Agencia Literară*. Frecvența tinere companii de avangardă, se izbise de „tăcerea” lui Ionesco (prelungită un deceniu), invocând ostil „inadmisibilele rădăcini românești”, își oferea, urmând pilda mamei, *a doua naștere*. Dacă Cioran, cu „oroare de ridicol”, evita cinaclul lui L.M. Arcade, Eliade, în lunile sale pariziene, ca „paznic fidel al iluziilor comune”, era „în centrul febrei noastre” (Lovinescu 1999 : 80). Când cei trei mari vor pleca în moarte, într-un Paris funerar, pierde prețioasele repere. Dar România „suferea de comunism” și lupta trebuia continuată. Având parte de hula, „relicva” (intrată în legendă) ne-a oferit, de-a lungul deceniilor, un Cenaclu pe unde scurte, după modelul tatălui, făcând din *Sburătorul*, în ofensiva modernizării literaturii, o instituție. Ca devotat reporter „de front”, Monica Lovinescu va deschide ochii scriitorului român „întărcuit de propagandă”, privind spre Lumea liberă „prin gaura cheii”. Și, din anii '90, implicată pasional, va blama estetismul cinic („migala pe cuvânt”) și indiferența etică, după ce, de la microfonul *Europei libere*, „rezistenții prin estetic” fuseseră laudați, ca tactică de supraviețuire. Voci din noul val critic (cazul Biancăi Burța-Cernat) au identificat acest *defazaj*, Monica Lovinescu fiind „încremenită în proiectul ideologic al Războiului Rece”, când nepăsarea frivolă a Occidentului, populat cu intelectuali „sovietizați mintal”, a avut nevoie de *șocul Soljenițan* pentru a se dezmetici. De fapt, Monica Lovinescu pare a privilegia condamnarea comunismului în acea „comparație favorită” (Holocaust / Gulag). La noi, odată cu invazia politicului, se va război cu autonomiștii momentului, considerând o lașitate morală eschiva de la îndatoririle civice: esteticul ar fi o diversiune iar perfidul apolitism

un „antilovinescianism odios”! Concept-surogat, *est-etica*, prin apostolii săi, a inflammat spiritele, impunând, sub semnul urgenței (cu entuziasm, hagiografie, încropeală), un val de revizuirii, implicat rescrierea Istoriei literare. Cu pretenția de a construi adevăratul canon!

Vigilentă, circumspectă, oferind „expertize caracteriologice” (cf. Gh. Grigurcu), Monica Lovinescu nu-și ascunde dezamăgirile. Fie rememorând despărțiri după relații intens amicale (Țepeneag, Goma, cel care s-a purtat „oribil”, dar „a luptat pe față”), fie povestind despre „noile conjuncturalisme” și demisii morale („enigma Pleșu”, „ruperea punților” cu N. Manea, un Matei Călinescu ca „decepție strălucitoare”). Sau invocând, din alte vremuri, prudenta soresciană, un Preda „hulpav”, „învierea” lui Caraion, cel cu păcate grele și orgoliile lui Breban, venit să cucerească Parisul. S-a bucurat, în ultimile sale zile, de devoțiunea Doinei Jela (v. *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, 2008), în rue François Pinton, 8 și la spitalul Lariboisière, după ce, preț de o viață, a denunțat ororile din „marele spital al totalitarismului”. Cărțile lor, ale Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca, veritabile „biopsii”, s-au prăvălit ca niște „meteoriti uriași” peste ograda literară, scria Dan C. Mihăilescu, împiedicând proverbiala

noastră uitare mioritică. Și invitând la muștrătoare interogații, fie și retrospectiv judecând.

Să observăm că Virgil Ierunca, politico în exces, mai puțin cunoscut decât Monica Lovinescu, eclipsat, umbrat, nu a fost interesat de o posibilă supremație în cuplu. Inseparabili, cei doi au purtat, pentru publicul românesc, o lungă bătălie, redeșteptând memoria, „livrată sonor” într-o adevărată critică de front, privind împreună înspre „țara din gând”. Din anii '60, microfonul *Europei libere* s-a confundat cu existența tandemului. Cei doi, căsătoriți în mai 1952, s-au privit, la începutul exilului, cu o „neutralitate binevoitoare”. În timp, refuzând o păguboasă rivalitate, cuplul a devenit „fuzional” (Popovici 2021 : 89); erau mereu împreună, acasă și la radio, împărțeau un cod secret, erau doi oameni ce „păreau unul singur” (Popovici 2021 : 88). Firesc, și invecțiile revărsate asupra-le, le-au împărțit echitabil, într-o vreme a politicii „de etichete” (Ungheanu 2000 : 136). Dacă V. Nicolescu discuta despre „avatarurile domnului Nimeni” (v. *Contemporanul*, 13 iulie 1979) iar Artur Silvestri semna un serial comandat în *Luceafărul*, blamul privea nu atât „caznelor metafizice” ale cogitatorilor, condensate în „chiștocuri radiofonice”, cât ocrotirea noii disidențe și surprinzătoarea conciliere cu vechea gardă. Aici am putea discuta despre rolul lui Miron Radu Paraschivescu ca om de legătură, devenit „instrumentul manevrier”, asigurând „un culoar de informare și de diversiune foarte activ” cu foștii săi colegi de generație (Ungheanu 2000 : 142).

Important, cu adevărat, rămâne efortul conjugat al tandemului, încercând, sub flamura ethosului anticomunist și a cupolei est-eticului, să impună literatura „adevărată”. O evaluare de la distanță, partizană, mizând pe militantism, glorificând literatura rezistenței la bursa *Europei libere*. Un posibil canon, modelat din exterior, vehiculând „liste congruente”, în reciprocă oglindire, în „unificare osmotică” (Spiridon 2020 : 12). Reproșurile, nu puține, privesc, însă, introducerea criteriului politic în plan literar, militarizând și polarizând frontul critic. Aerele de „cenzor moral” i-au displăcut și lui N. Manolescu, răsfrânțe, necomplete, și asupra faunei emigrației pariziene. Dar critica lui Ierunca, scria M. Ungheanu, „suferă de unilateralitate”, ignorând sau menajând matadorii anilor '50, cei care au pus umărul la „distrugerea culturii” (Ungheanu 2000 : 145), prea preocupat fiind de „aderențele formale” din anii ceaușști, josnice, negreșit. E chiar curios cum, nimerind într-un context francez dominat de stânga prosovietică, Ierunca, abandonând prima opțiune (examinată nemilos în jurnalul parizian) devine un anticomunist radical. Arhivarea compromisiurilor și culpabilităților, redistribuirea pozițiilor (prin depunctarea celor pătați) ar configura, în radiocritica lor, un *canon paralel*, frecventând partitura moral-politică a revizuirilor. Cuplul Monica Lovinescu-Ierunca a funcționat ca un pol de putere; „indiscernabil”, după Marian Popa, de certă notorietate și autoritate, fetișizat, dezechilibrat, de fapt, prin poziția primă arogată de Monica, acceptată tacit de Ierunca. Însăși cronistica lor, adunată în volume după '89, suferă de o „libertate codificată” (Iovănel 2021 : 183) și „calcule tactice”. Cei vizați și discreditati erau „trogloditii neorealismului socialist”, cei din aripa protocronistă, în frunte cu M. Ungheanu și Edgar Papu. Cei laudați puteau suporta, în țară, consecințe drastice, interdictive, inclusiv cenzoriale, încât prudenta era de înțeles. După '89, *anticomunismul postcomunist* a tulburat și mai mult apele. Ținta devine tabăra iliesciană (Buzura, Eugen Simion, brusc deligitimați, declasați), sub eticheta neocomunismului, în pofida apolitismului declarat. Dar canonul estetic, forjat în țară, permeabil, ca operă colectivă, rezistă presiunilor și infiltrațiilor est-etice, cu „pierderi” minimale. Cu necesare completări, fără rocade agresive, răsturnând ierarhiile moștenite.

Din ce în ce mai bine

Diferențele între nivelul instituțiilor de învățământ (implicând învățământul de toate gradele) determină nivelurile inegale de... civilizare? Într-o mare măsură, fără îndoială. Este evident că școala din România și școala din alte țări din UE se situează pe alte trepte de calitate, decalajul, proeminent, fiind relevat prin teste semnificative. Date statistice ne arată că ne situăm în Europa la coada clasamentului. Dar cel mai bine se văd lucrurile dacă vom compara situația din țările europene. Eurostat din 30 mai 2023 (într-un an situația nu s-a schimbat fundamental), scriind despre educația terțiară (studiile superioare nivelului liceal - postliceale, colegii) arată că în jumătate din țările europene există procente de aproximativ 50 % din populație cu acest nivel de școlarizare (Irlanda 62%, urmată, în ordine, de Luxemburg, Cipru, Lituania, Olanda, Suedia, Spania, Belgia, Franța, Danemarca, Slovenia, Lituania, Grecia). În contrast, se spune acolo, este situația din Ungaria (32%), Italia (29%) și, pe ultimul loc de pe continent, România (25%). Deși din când în când au fost inițiate discuții în presă, cei răspunzători nu arată că ar fi prea îngrijorați. De fapt presa aservită, plătită din bani de la buget nu va arăta niciodată o situație catastrofală (din învățământ, sănătate, ordine publică, justiție etc.) a cărei responsabilitate cade în sarcina guvernului! Dar testele PISA sau locul universităților de la noi în QS World University Rankings spun că educația în România a devenit cu adevărat o problemă vitală. Sigur, se vor găsi de îndată patrioții de serviciu care să susțină că asemenea teste nu sînt concludente, că de fapt elevii și studenții noștri sînt mult mai bine pregătiți, că universitățile de la noi sînt dezavantajate de modul de alcătuire al clasamentelor etc. Iar în locul analizei critice a nivelului general al învățământului, care să pună în evidență motivele unei asemenea stări de lucruri, se încearcă o pavoazare a dezastrului, în termeni ultraelogioși, prezentîndu-se excepțiile unor tineri cu adevărat remarcabili. Dar nu performanțele... excepțiilor intră în discuție atunci cînd se vorbește de învățământul românesc, ci nivelul general al școlilor de la noi. Realitatea nu poate fi machiată cu rezultatele unor tineri pregătiți, cea mai mare parte dintre ei, în afara școlii, în plus față de școală... Revenind la situația generală, dacă lăsăm la o parte formele de învățămînd postliceal constatăm că, după datele INS, doar 16% din populația țării are studii superioare! „Așadar o extrem de mică parte din populație are diplome care să confirme o instruire superioară - și încă în universități din care unele au performanțe sub limită. Iar după testele PISA vreo 40% dintre elevi sînt analfabeți funcționali... Lipsa de performanță e deci amețitoare. Sînt acestea realități în care pot să apară... elite - și dacă apar, ce fel de... elite? În condițiile unei lipse de performanță generalizate cum se pot evidenția cu adevărat cei mai valoroși oameni din domeniile în care s-au specializat? Și cum se manifestă elitele în societatea românească? Pe scurt, deși nu pare important, în fond este justificat să ne întrebăm: într-un astfel de mediu ce fel de prestigii se edifică - și după ce criterii?

Educația instituționalizată este elementul esențial pentru competențele profesionale, pentru ridicarea gradului de performanță într-o colectivitate - dar nu este singurul care definește structura personalității indivizilor. Pentru că educația nu privește doar nivelul de cunoștințe acumulate, ci și morala, civilitatea etc., iar acestea nu se învață numai la școală, ci sînt rezultatul contactelor sociale la toate nivelurile. Chiar și pentru formarea unei idei despre ce înseamnă educația este necesară o... pregătire prealabilă, o înțelegere a modului de valorificare a învățării, a mitologiei, a societății conduse de indivizi capabili să înțeleagă despre ce este vorba. Iar atitudinea față de pregătirea academică ține de cultura colectivității respective - nu numai de nivelul școlilor. Acolo unde ocuparea pozițiilor în societate nu este rezultatul selecției celor mai buni, ci a unei game de practici necinstite care mai poate fi motivația tinerilor pentru studii? De ce să se omoare un tînar cu învățatul, să piardă ani pe băncile școlii cînd vede că un mediocru oarecare capătă funcții și salarii mai importante decît ale lui fără să aibă nici un fel de competențe - dar cu sprijin de la familii (mafiote), de la partidele corupte, de la servicii?

„Învățarea” nu este doar consecința școlarizării - deși absența acesteia, am văzut, pune mari semne de întrebare în privința nivelului intelectual general. Educația este realizată într-un anumit climat, este rezultatul unei anumite forme de civilizație. Ea implică o atitudine morală - pe care, desigur, școala o poate modela sau, în anumite cazuri, o poate remodela. Nu există însă o legătură obligatorie între instruirea într-un anumit domeniu și caracterul celui instruit. Doar absolvirea unor cursuri de specialitate nu îl transformă pe individ într-un intelectual. Intelectual este cel care nu doar excelează în profesia sa, ci are și o atitudine morală ireproșabilă, dublată de asumarea responsabilității

civice. Fără aceste calități nu putem vorbi decît de prestatori de servicii (într-un domeniu sau altul).

Se crede (se mai crede?) că nivelul de școlarizare garantează ținuta morală. Cu alte cuvinte, un eventual absolvent de liceu și în mod sigur un absolvent de facultate, de masterat sau cel care a susținut un doctorat ar prezenta, inevitabil, o garantată ținută morală. Convingerea este probabil urmarea unor evoluții sociale caracteristice. Istoria prezintă o conexiune edificatoare în această privință. Altădată (în multe locuri și astăzi) nu ajungeau la o școală superioară decît odraslele celor cu o anumită condiție materială; iar aceștia, în general, beneficiau încă din familie de obișnuințe culturale (în sensul cel mai larg) de un anumit nivel (un comportament „civilizat”, un anume rafinament, un mod de a interacționa în societate șamd). O sincronizare între latura morală și informația acumulată n-a existat însă

niciodată. Doar că reprezentanții claselor avute, eventual mai educați din mediul de proveniență aveau și posibilitatea de a urma școli superioare, iar alții, fără mijloace, nu. Însă ceea ce copilul și tînarul deprind de la cei din jur în prima perioadă de viață, cînd viitorul individ se formează cu fiecare zi care trece, absorbind tot din ceea ce se întîmplă în jurul lui, are o importanță decisivă. O dată depășită această treaptă schimbările în ce privește esența morală, deși nu imposibile, sînt rare și puțin esențiale. Pot fi întîlnite (și încă în ce măsură, în delimitata noastră colectivitate...!) comportamente grosolane, imorale etc. și la oameni cu diplome - care au trăit într-un anumit fel în copilărie, în adolescență și au avut modele pe măsură. Grosso modo așa se petrec lucrurile și cu societățile. Unele au trecut prin secole conform unei ordini stabilite, impuse, care a devenit în timp însăși natura lor; altele în dezordine, într-o dezorganizare în care singura lege era supraviețuirea individuală și agonisirea în interes propriu. O cultură de tip medieval - indiferent de ora mondială la care se află. Altă lege mai importantă decît supraviețuirea, căpătuirea particulară sau a clanului nu era cunoscută. Pentru colectivitățile care au viețuit conform unor principii, care s-au cristalizat și au funcționat după geometria acestora în primele faze ale existenței lor, în perioada de formare a unui mod de conviețuire specific, e dificilă și de durată convertirea la alte norme și alte principii.

Disfuncționalitățile instituțiilor copitate după modelul occidental vin din diferențe de natură morală. Sună apodictic, dar ceea ce ține de memorare, de reproducere, inclusiv a unor teorii științifice sofisticate sînt lucruri care pot ține de rutină. Se poate chiar contribui la perfecționarea lor. Se pot ține prelegeri și se pot face comunicări pe asemenea teme. Morala nu decurge însă din formulele științifice. Ea nu se... învață, ci se educă - și se educă în timp - fiind necesare, pentru... asimilarea ei (colectivă), mai multe generații. Dar acolo unde învățatorii așteaptă (și primesc) de la părinți... atenții, unde se cotizează pentru mediul clasei și unde... notele și premiile școlare depind în bună măsură de asemenea practici ce etică a muncii va fi deprinsă de cei mici? Se observă de îndată acest lucru dacă luăm în considerare mediul academic, acolo unde chestiunile științifice au fost, cel puțin pînă la un anumit nivel, puse în acord cu acelea din universități competitive din mediul internațional. Morala și civilitatea nu este legată de asemenea performanțe. Găsim în spațiul deținătorilor de diplome oameni evoluati, civilizați, dar în aceeași măsură acolo se ilustrează personaje grosolane, oameni lipsiți de morală, profesori care iau mită pentru trecerea examenelor, cadre didactice care

se pretează la măsuri ale activității lor... științifice. În universitățile din România există clanuri de rude și complici, legați, evident, nu prin criterii de... competență... Concursurile cu... dedicație pentru ocuparea posturilor au devenit un lucru... normal. Eventualii concurenți, intruși, sînt avertizați din timp, pentru... a nu-și... mai pierde vremea... Și rareori asemenea mizerii care poartă încă numele de... „concursuri” nu sînt acceptate tacit. Se știe - și e acceptată... - regula locului... Nu o dată cînd ajung în funcții importante vajnici profesori proaspăt imputerniciți (eram să scriu - ar fi fost mai aproape de adevăr -, improprietați) se grăbesc să facă ordine în jur - să-i marginalizeze sau să-i elimine pe cei care nu le cîntă în strună, să-i ridice în posturi nemeritate pe cei susținuți de servicii, lingușitori, sau colaboratori în afaceri mizerabile. Hărțuirea la locul de muncă (bullying-ul) devine ceva curent cu cei care nu sînt agreeți de... șefi... Se pot da exemple clare în acest sens. Acceptate și perpetuate... Dar necinstea nu apare numai în relațiile interumane. Mentalitatea adînc înrădăcinată coboară și în practicile... profesionale... A devenit aproape o regulă: deținătorii unor poziții în ierarhia universitară apar acotat în fruntea unor lucrări colective deși practic n-au avut nici o contribuție la scrierea acelor lucrări. Sau, pentru că numărul de lucrări științifice se ia în considerare la concursuri și promovări, se înființează „cooperative” în care un număr de autori se... asociază pentru a scrie lucrări - de fapt fiecare scrie cîte o lucrare și o semnează și cu numele celorlalți - în acest fel aparînd autori cu un număr neverosimil de texte într-un timp în care realizarea acestora ar fi fost în practic imposibilă. Sau, pentru că numărul citărilor contează, același gen de „cooperative” în care se practică citarea reciprocă. În ceea ce privește partea didactică este frecventă de multă vreme încetățenită întrebuintarea scrierilor unor autori fără a aminti sursa informațiilor prezentate... Șamd. Sînt fenomene care pot să apară în practica de oriunde, dar în alte părți nu devin normalitate pentru că nu sînt în acord cu o mentalitate generală. Și ele devin regulă acolo unde principiul de viață, despre care am vorbit, este descurcarea.

Ce este moștenit nu mai sare în ochi, ce este propriu climatului în care trăiești din copilărie, chiar dacă este vorba de anomalii, nu mai apare ca anomalie - ci este element firesc al decorului. Cînd toată lumea se interesează dacă ai pe cineva, undeva, dacă ai o pilă, de cît ai dat undeva, unde nu trebuie să te duci cu... mîna goală șamd poți să invoci pînă la... Păștele cailor (pt a ne păstra în climatul nostru autohton) legile, prevederile și ce o mai fi... Lumea, de sus pînă jos, funcționează după preceptele nescrise ale locului. Pe hîrtie toate sînt aidoma oricărei țări civilizate - legi compatibile, mijloace de promovare concurențiale, atestări după pregătire etc. - dar cum se trăiește în fapt, dincolo de aceste împrumuturi formale, e cu totul altă poveste. Cîte un „molipsit” de ordine, de legitimitate șamd se întîmplă să se revolte. Inutil, pentru că majoritatea funcționează altfel, iar vinovat va ieși cel care cere corectitudine - e un tip... conflictual, revoltele sale... așa ceva nu se face... Este o lege psihologică: incorectitudinea nu mai este percepută dacă trăiești într-un mediu în care devine normă. Nu o mai observi decît dacă privești lucrurile din afară, dacă ieși din ceea ce a devenit ordine cotidiană. Cei care observă inadecvările sînt tinerii cu o anumită receptivitate și acea parte dintre adulți încă deformați de rutina autohtonă. Din păcate, așa cum constata cineva, dacă tinerii de la 1848 voiau să instaureze aici ceea ce descoperiseră în timpul studiilor în străinătate, cei mai mulți tineri înzestrați de astăzi după ce își termină studiile pleacă din țară; nu mai au credința că aici lucrurile vor deveni vreodată ca în țările pentru care optează... Și, evident, nu mai este vorba de bani. A început și la noi să se dezvolte economia, salariile au crescut, unele sînt compatibile cu acelea din occident. Ceea ce este greu de schimbat este mentalitatea oamenilor, care transpare din cele mai mici gesturi cotidiene, pentru a nu mai vorbi de situațiile revoltătoare (pensii nesimțite, salarii nejustificate, acordate din interes, angajări revoltătoare, „concursuri” truate etc.) la nivel național.

Toate țin de un tip de formație modelat de condițiile istorice cunoscute, transmis din generație în generație în condiții la fel de puțin favorabile. Clasa superioară imita altădată cultura occidentală fără să o asimileze - a se vedea comediiile lui Alecsandri, ale lui Caragiale - și nu avea legătură cu „cei de jos”. Această „clasă superioară”, care s-a aliniat, pe rînd, la cultura slavonă, grecească, franțuzească, după epocă și s-a topit în istorie fără să lase urme consistente. Iar ceea ce se înțelege prin popor... poporul a fost obligat să se descurce - fără rafinamente inutile, fără (cu rare excepții) studii la universități din străinătate - chiar dacă într-o anumit perioadă a fost viabilă și la noi credința în ridicarea prin învățatură...